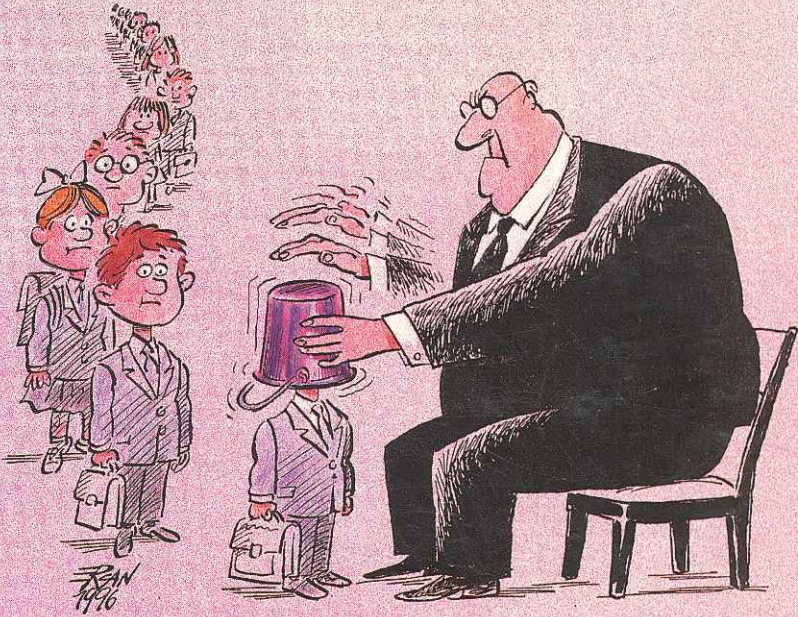

Tınaz Titiz

EZBERE HAYIR

EZBER'E
HAYIR!

TINAZ TİTİZ

**EZBER'E
HAYIR!**

İNKILÂP KİTABEVİ

Yayın San. ve Tic. A.Ş.

Ankara Cad. No: 95

Sirkeci 34410 İSTANBUL

© 1996. İNKILÂP KİTÂBEVİ
Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Ankara Caddesi, No: 95
Sirkeci 34410 İSTANBUL
Tel: (0212) 514 06 10 - 11

*Bu kitabın her türlü yayın hakkı
Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince
İnkılâp Kitabevi Yayın San. ve Tic. A.Ş.'ye
aittir.*

Dizgi:
Pamukçuoğlu
513 81 43

ISBN975-10-1105-1
96-34-Y-0051-0288

96 97 98 99 00 9 8 7 6 5 4 3 2 1

Baskı:
ANKA OFSET
Matbaacılar Sitesi No: 38
Bağcılar - İSTANBUL

“Eğitim, edinilecek bilgileri kullanma sanatının kazanılmasıdır. Bilgilerin yeri ise kafalar değil kitap raflarıdır.”

Alfred White Northead

Bu kitabın telif hakkı gelirleri, **BEYAZ NOKTA® HAREKETİ** kapsamında yürütölmekte bulunan;

EZBER'E HAYIR

Düşünen- Uygulayan- Yaratıcı (D-U-Y) Türkiye projesine bağışlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

* Önsöz yerine (Ağır Sorunlar - Hafif Sorunlar!)	XI
* Eğitimdeki çıkmazın kökleri!	1
* En temel insan hakkı:öğretileni değil, istediğini öğrenebilmek!	5
* Koşullanmama hakkı.....	10
* "Bilgi Ağacı" ve ezber.....	13
* Ez-ber	15
* Eğitim nedir?.....	21
* Çocuklardan yanıtlar!	24
* Eğitimde kalite, "sertifika sistemi"yle yükseltilebilir!.....	28
* Eğitimde KAİSEN!.....	31
* Okuma - Yazma öğretmeyelim!	35
* Dar kapsamlı eğitim	37
* Eğitimi okul dışına çıkaralım!	39
* Dağılmış öğrenme ortamı	41
* BDE = Satın alma	44
* BDE'den vazgeçilmelidir (!).....	46
* Öz beceriler.	51
* Beceri kursları ve LİMME.....	55
* Eğitim reformu yapılamaz, yapılmamalıdır da!.....	58
* Beceri kazandırma..!.....	63
* Çocuk ve gençlerin sorun çözme becerileri	67
* Her şeyin dersi ilkokula konulmalı (!).....	69
* Fen ve din eğitimi	71
* Eğitim, yaratıcılığı öldürür mü?	75

* Matematik ve fen bilmezlik, devlet yönetimine nasıl yansır?	78
* Eğitim, yobazlık türleri için bir çare midir?	80
* MİBS - Modüler İstihdam Becerileri Sistemi ...	82
* Zorla olmaz, ama gönüllü olabilir!	85
* Öğretme, öğrenme ve saygı	91
* Okul, beklentilerimizin çoğu için yanlış adrestir!.....	93
* Öğrenmeyi öğrenmek!	98
* "Nitelik Dokusu" konusunda duyarlığın geliştirilmesi	100
* Çocuksu tavır, hayvansı tavır!	103
* Eğitim sistemlerinin iflası	106
* Okullarımızda niçin tarih değil de kronoloji öğretilir?	108
* Çizgi filmlere dikkat ediniz!	111
* "Eğitim Reformu"muz mudur?	113
* "Çağdaş Eğitim", erişebileceğimiz bir hedef midir?.....	117
* Çocukların yeni buluşlara özendirilmesi için: oyuncak için sıfır gümrük ve KDV!	122
* Yaratıcılık nasıl geliştirilebilir?	124
* Akılcılık eğitimi.....	126
* Çocuklar iyi düşünürlerdir	136
* JIT ve eğitim	139
* VDE!	141
* Anne ve babalar: çocuğunuzun geleceği yaratıcılığına, o ise ezberden korunmuşluğuna bağlıdır!	144
* Ezberin türevleri!	148
* Ezbere hayır!	151
* Beceri eksiği maliyet yükseltir mi?	154
* Bir ürün, beceri ve becerisizlik parçalarından oluşur!	156
* "Stratejik Saldırı Sistemi" projesi	158

* Öyle bir okul kuralım ki!.....	162
* Tevhid-i tedrisat	166
* K�r inanç - sağlam inanç	172
* Akılcılık, sezgisellik ve inanç	175
* "Nitelik", "doku" ve "izleri"!.....	178
* "Eğitim meselesi" daha çok kaynak ayırarak çözülebilir (mi?)	181
* Belki de siz çalışmalısınız!	185
* Son söz yerine (Gecekondular, halı sahalar ve kuran kursları bir şeyler diyor!)	188

AĞIR SORUNLAR - HAFİF SORUNLAR!

(ÖNSÖZ YERİNE)

İnsanlarımızın çoğunun başlıca öğrenme yöntemi olarak bilip benimsemiş olduğu «tekrar ederek belleme» yani «ezber», bir sorun mudur? Üzerinde durmaya değer mi? Yoksa, kaldırılrsa iyi olur ama pek de uğraşmaya değmez mi?

Gözlemlerimiz, ezberin küçük bir kısım kimse tarafından bir öğrenme yöntemi olarak benimsenmesine rağmen, çoğunluk tarafından olumsuz olarak görüldüğünü, eğitim sistemimizin ezberden arındırılması gerektiğini gösteriyor.

Ama, bu ikinci gruptaki insanların aynı yaygınlıktaki bir inancı da, eğitimin ezbersiz katiyen olamayacağı, örneğin yabancı dilin, edebiyatın, tarihin hatta fen derslerindeki bazı temel formüllerin ezbersiz öğrenilemeyeceği yönündedir.

Üçüncü gözlem, ezberin ne olup ne olmadığını, «ezber tabanı» denilebilecek olan ve herkesin gerçekten nedenini bilmediği bazı kalıpları olduğu gibi belleğine yerleştirme zorunluğunun mümkün olan en azla sınırlanması gereğinin bilinmeyişinin son derece yaygın olduğudur.

Ama bütün bunların dışında, ezberin bir olumsuzluk olarak ancak eğitim sistemi bağlamında düşünölebilecek kadar önemli olduğu ve bunu daha fazla abartmamak gerektiği, üzerinde tam bir toplumsal uzlaşısı olan bir saptamadır.

Acaba gerçekten böyle midir? Ezber denilen sorunun etkileri acaba eğitim sisteminin «içinde» mi kalmaktadır, yoksa daha geniş bir alana yayılmakta mıdır?

Ve mesela, Türkiye'nin gelişmişlik düzeyi ile ezber geleneğimizin bir ilişkisi var mıdır?

Hele ve hele acaba, ulus olarak varlığımızı sürdürörebilmek ile ezber arasında bir bağlantı olabilir mi?

Senede 20,000 kişinin yaşamını yitirdiği trafik, terör, erozyon, çevre kirliliği gibi yaşamsal sorunlar yanında, vakit harcamaya değer bir sorun mudur ezber?

Daha da provokatif bir soru: ezberin etkilerinin doğru takdir edilemeyişi ile ezberin kendisi arasında bir bağlantı var mıdır?

Bu soruların yanıtlarının verilebilmesi, toplumumuzun sorunlar haritası'nın iyice bilinmesine, yani bir sorunu bir diğerine bağlayan yolların, bunların oluşumunun ve haritanın zamanla değişirken hangi kurallara göre değiştiğinin bilinmesine ihtiyaç vardır.

Aksi halde, kasabasından dışarı hiç çıkmamış bir kişinin bütün dünyayı o kasabadan ibaret sayması gibi, «görünen» sorunlar da toplumun gerçek sorunları sanılabılır.

Toplum sorunları, onlarla birlikte yaşayanlar tarafından iki türlü algılanır. Bunlardan birincisi «doğrudan algılama»dır. Yüksek enflasyonla birlikte yaşayan bir kimse bireysel olarak onun etkilerini algılar. Örneğin onu hayat pahalılığı olarak algılayabilir.

İkinci tip algı ise, enflasyonla mücadele sürecinde, müdahaleci, gözlemci, yorumcu gibi amatörce ya da profesyonelce bir görevi olanların algılaması olup, bunun bireysel algıyla bir ilgisi yoktur, daha doğrusu hiçbir ilgisi olmamalıdır.

Bu tür bir görevi olan bir kişinin düşebileceği en büyük yanlış, görevinin gerektirdiği algılamayı, bireysel algı duyurgalarıyla -örneğin maaşının ay sonunu getiremeyeşiyile- yapmaya kalkmasıdır.

Bir benzetmeyle denilebilir ki, sorunlarla görevleri gereği ilgilenen kişiler özel bir gözlük takarak sorunlu çevreye öyle bakmak zorundadırlar. Böyle gözlük takmış bir kişi, onu gözlüksüzken pek rahatsız edebilecek olan mesela, «peynir fiyatlarının bir hafta içinde iki defa zamlanmış olması» olgusunu görmeyecek, ona yol açan başka nedenlerle ilgilenecektir. Toplum sorunlarına bu şekilde ilgi duyan, onlara çözüm geliştirmek isteyen herkesin, ortaklıkta süregelen sorunların altlarındaki sorunlara bakabilme becerisini kazanmış olması gerekir.

Çocukların eğlenmek için taktıkları, cam yerinde çeşitli renklerde jelatin kağıdı bulunan karton gözlüklerle çevresine bakanlar, çevrenin her zamankinden ne kadar farklı olduğuna pek şaşarlar. Örneğin, yeşil kağıt takılı gözlüklerle çevreye bakıldığında, tüm yeşiller siyah olarak görünür ve ağaçlar ancak silüetlerinden tanınabilir.

Gözlük değiştirilip kırmızı kağıtlısı takılınca bu defa çevredeki tüm kırmızılıklar siyaha döner, çevre bambaşka bir görünüm kazanır.

Sorunlara bakarken de, doğrudan algılama gözlüklerimiz yerine «görev gözlükleri»ni taktığımızda sorun çevresi benzer şekilde çok değişik görünecek, evvelce dikkatimizi çekmeyen sorunlar bu defa ön plana çıkacaktır.

Sorunların altlarındaki sorunları gösteren bir gözlük -hiç olmazsa günümüzde- yoktur. Bilgisayar ve *yapay us* teknolojisindeki gelişmeler, çok değil 10 yıl içinde sorunların kaynaklarını gözümüze sokabilecek imkanları geliştirecektir. Zaten o zaman çoğu insanın bu sorunları görmek gibi bir görevleri (hatta hakları) de kalmayacak, geçmiş çağlara gömdüğümüzü sandığımız kölelik, bir yeni formda karşımıza çıkacaktır.

Ama bugün için böyle bir gözlük imkanı yoktur. Onun yerine, bir olayın ardışık sonuçlarının neler olabileceğini belirlemek için metotlar geliştirilmiştir.

Herhangi bir sorunun nelere yol açabileceğini tahmin edebilmek için en çok kullanılan yöntem, o sorunu bir ağacın gövdesi olarak alıp, onun yol açacağı tahminlenen sorunları da gövdeden çıkan dallar olarak göstermek ve böylece gidilebildiği kadar ilerlemektir.

Tabii bu arada, başka sorunları temsil eden ağaçlar da bulunacak, aynen bir ormandaki ağaç dallarının birbirlerine karışması gibi yepyeni oluşumlar da ortaya çıkabilecektir.

Ezber sorununa bu yöntemle yaklaşırsa, fazla ilerlemeden görülebilecek bir gerçek, ezberin doğrudan yaratıcılı-

ğı tahrip ettiği, onun yerine de başkalarının farkına varamayacağı «bilgiçlikler» koyduğudur. Zaten toplumdaki herkes aynı çarklardan geçeceği için, kimsenin kimseden pek farkı da kalmayacak, kalan olursa onlar da azınlık olacağı için asıl onlar garipsenecektir.

Ezberin önemli bir sorun olarak görülmeyişinin ikinci bir nedeni, eğitimin nasıl yaptırılması gerektiğini «ezberlemiş» olan kişilerdir. Bunlar her fırsatta eğitim sisteminden şikayet ederler, eğitim reformlarının ateşli savunucularıdır, ama mevcut sistemin yerine koyacakları sistem de yine «ad belletme»ye yani ezbere dayalı olan sistemdir. Nitekim yıllardır eline imkan geçen herkes «yeni sistem» adı altında «yeni bir ezber metodu» yerleştirmiş ve böylece bunun aksini iddia edebilecek kişi sayısı iyiden iyiye azalmıştır.

Bu sivri gibi görünen iddianın ne denli doğru olduğunu kanıtlayabilecek bireysel bir test dahi geliştirilebilir. Herkes eline bir kalem ve kağıt alıp, 100 tane «bildiğinden emin olduğu» bilgisini yazar. Sonra da bunlardan, nedenlerini bildiklerini işaretler. Ne kadarının nedenini bildiğini sayar. Bulacağı sayı ne kadar büyükse kişi ezberden o denli uzaktır.

Bilgisinin derinliğini daha da ölçmek isteyenler, bilebildikleri nedenlerin de nedenlerini bulmaya çalışır ve onları sayarlar.

Benim bilgilerim ezbere dayalı değil diyenlerin kendilerini denemelerini, ya da *ben öğrencilerime ezber yaptırmıyorum* iddiasındaki öğretmenlerin bu testi öğrencilerine uygulamalarını öneririm.

«*Ezber zihinsel soykırımdır*» yargısını sivri bulanlar, bu

testlerin ulusal ölçekte yapılması için bir metot ve sonuçların açıklanmasından sonra doğacak ulusal panik için bir çare düşünmelidirler. Pazar, 17 Eylül 1995

Tınaz Titiz
Ankara-Şubat '96

EĞİTİMDEKİ ÇIKMAZIN KÖKLERİ!

Eğitim sistemleri yalnız ülkemizde değil bütün Dünya'da sarsılıyor. Bizim özel durumumuz ise, Dünya'daki kriz nedenlerinin üzerine bir de kendi sorunlarımızın -başta da, neden aramamak onun yerine sürekli çözüm denemek-binmesinden geliyor.

«**Dünya'nın toplam nüfusu**», bu nüfusun yaşam standartı tercihlerinin gerektirdiği «**becerili insangücü nüfusu ihtiyacı**» ve bu gereksinime karşı gelen «**mevcut becerili nüfus**»un çağlar boyunca gelişimi gözden geçirilirse varılacak bulgu şudur: ilkçağlarda, bu üç rakam birbirine oldukça yakındır. Herkes, yaşamını sürdürülebilmek için bizzat bazı becerilere sahip olmak zorundadır.

Zaman ilerleyip iş bölümü geliştikçe, teknolojik gelişme nedeniyle üretilen katma değerler artıp o gelişmeyi sağlayan(lar)dan çok daha fazla sayıda insanı geçindirmeye başladıkça, bu üç rakam arasındaki farklar büyümeye başladı.

Bugün 6.5 milyar civarında olan toplam Dünya nüfusunun sahip olduğu teknolojiler, bu nüfusun çok küçük bir bölümünce geliştiriliyor. Bu küçük bölüm, ülkelere ve genelde de Dünya'ya yön veren bir azınlıktır.

Eğitim sistemlerinin amaçlarını da yine bu azınlık belirliyor. Bu «belirleyici azınlık» ile toplumun geri kalan «tabi çoğunluk» arasındaki amaç farkları ilginçtir.

«Belirleyici azınlık»ın başlıca amacı, kendi çıkarlarını sürdürebilmek için bol ve ucuz kaynağa sahip olmaktır. Teknolojinin keskin ucu (*leading edge techs*), belirleyici azınlık için vazgeçilmez teknoloji hedefidir. Geri kalmış ülkelerde ise belirli bir geride kalışla mekanizma aynıdır. Teknoloji transferi, lisans anlaşmaları gibi yollarla teknoloji üretmeden ondan nemalanmak amaçtır.

«Tabi çoğunluk» ise, daha temel gereksinimlerinin peşindedir. Beslenme, barınma, gelecek güvencesi, sınıf atlama gibi amaçları vardır.

Dünya için ama özellikle Türkiye için, yıllar boyunca eğitim sistemlerine konulan hedefler incelenirse, toplum yaşamında kullanılan teknolojilere paralel insangücü yetiştirmenin şaşmaz bir hedef olarak daima benimsendiği görülecektir.

Bunu, genel eğitimde bir derece, mesleki ve teknik eğitimde ise çok daha belirgin olarak görmek mümkündür. Teknisyen, mühendis ve benzeri nitelikte eleman yetiştiren okullar, buradan mezun olanları kullanacak olan kurumların bir çeşit eğitim merkezleridir.

Üzerinde durulmayan nokta buradadır. Kamu kaynakları, ancak kamunun ortak çıkarları doğrultusunda kullanılmalıdır. Bunun dışındaki kaynak tahsisleri, devletin zorla öncelik tesis etmesinden başka bir şey değildir.

Mal ya da hizmet üretiminin girdilerinden birisi de «**eğitilmiş insan gücü**»dür. Bu girdinin, o mal ve hizmetleri üretmek için gereken malzeme, makine ya da pazarlama girdilerinden hiçbir farkı yoktur.

Buradaki el çabukluğu, insanlara kazandırılması gereken ve kamunun ortak çıkarlarının gerektirdiği bilgi-beceri, tutum ve davranışlar ile, kurumların gereksindiği insangücü niteliklerinin «birbirinin aynıymış gibi» varsayılmasıdır.

Toplumun ortak çıkarları, insanlara kendi bedenlerini tanımayı, kendine ve başkalarına (ve de hiçbir şeye) zarar vermemeyi, yani yüksek ahlakı ve nihayet, kendinin ve toplumun belirleyeceği yaşam çizgisinin gerektirdiği bilgi-beceri, tutum ve davranış becerilerini kazanabilmesi için **ÖĞRENMEYİ ÖĞRENME** becerisini kazanmayı gerektirir. Ortak çıkarların belirleyeceği eğitimin çerçevesi budur.

Nasıl ki bir üretici, ürettiği malın pazarlama masraflarının devlet tarafından karşılanmasını isteyemezse, benzer biçimde, üreticilerin özel bilgi-becerili insangücü gereksinimlerini de devletin kaynaklarından karşılanmasını isteme hakkı yoktur. Zaten pratikte de, çok çeşitli mal ve hizmet üreticisinin (belirleyici azınlık) gereksinimlerine göre şekillenen eğitim sisteminden yetişen insanlar o halleriyle pek bir işe yaramamakta, ancak kurumları tarafından eğitildikten sonra onların işlerine yarar hale gelmektedirler.

Ama bu arada, gerçekte kendilerinin üstlenmesi gereken üretim masraflarının bir bölümünü de haksız olarak kamuya ödetmektedirler.

Eğitim sistemi, ne kadar çok insanı bu kurumların özel amaçlarına göre eğitirse onlar da o denli geniş bir pazardan seçme şansına, hem de arz-talep dengesinde arzın yükselmesi nedeniyle daha düşük fiyatla seçme şansına sahip olabileceklerdir.

Eğitim sistemimizin bir numaralı hastalığı olan «ezber», bu çarpıklıkla ilgilidir. Çok geniş öğrenci kesimine, «belirleyici azınlığın» ilgi duyduğu son derece geniş ve de çok hızla değişen bilgi ve becerileri kazandırabilmek için ezber, başvurulmuş bir kandırmaca olmakta, böylece hiçbir şeyin nedenini bilmeyen, ama birçok şeyin adını öğrenmiş lafazanlar yetiştirilmektedir.

Bu tür yetiştirilmiş insanların yaşam biçiminde «neden sorma»nın yeri yoktur. İşte toplumumuzun düşünce biçimi içinde nedenselliğin yer almayışının bir sebebi budur.

Buna karşı yapılması gereken, insanlarımıza ilk ve orta öğrenimleri sırasında **yaşam becerileri** ve **öğrenmeyi öğrenme becerisi** kazandırılması, bunun üzerine ilave edilmesi gereken becerilerin ise o becerileri kullanacak kurumlar tarafından finanse edilen okullarda kazandırılmasıdır.

Böylece eğitimin ne kadarının devletin işi olduğu, ne kadarının da onları kullanacak kurumlar tarafından finanse edilmesi gerektiğine de bir ölçüt gelmiş olmaktadır. Adına «**eğitim kredisi sistemi**» denilebilecek olan sistem de bu yaklaşımın üzerine inşa olunacaktır.

Aksi halde, her karşılaştığımız sorunun dersini okullara koyarak, her ders yılında ayrı bir sistem uygulayarak, bu hızlı değişim içinde kurumların gereksinim duydukları özel becerileri kamunun ortak kaynaklarıyla karşılamaya çalışmak ve sonuçta da «ad ezberlemiş lafazanlar yetiştirmek» çıkar bir yol değildir.

Pazar, 27 Ağustos 1995

EN TEMEL İNSAN HAKKI: ÖĞRETİLENİ DEĞİL, İSTEDİĞİNİ ÖĞRENEBİLMEK!

Süresini tahmin edemem, ama yakın bir gelecekte **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi**'nde önemli bir gelişme olacak, yaşam hakkının hemen yanına ve belki de önüne şöyle ifadeler oturacaktır:

“Her insan, herhangi bir amaçla kendisine öğretilmek istenenleri öğrenmemek, onun yerine kendi özgür iradesiyle seçeceklerini öğrenmek hakkına sahiptir. Hiç kimse ya da kurum bir başkasına, düşünce biçimini yönlendirecek, “iyi”, “doğru” ve “güzel” ile ilgili değerler empoze edecek bilgiler veremez, öğrenmeye zorlanamaz. Kişiler değerlerini ancak kendileri edinebilirler. Ezber, - hangi amaçla olursa olsun- insan neslinin en değerli yetisi olan düşünemeye karşı işlenebilecek en büyük suç, bir zihinsel soykırımdır.”

Temenni kokan böyle bir öngörü, henüz temel hak ve özgürlükler konusunda sorunlar yaşayan toplumumuz için gerçekçi midir? Ayrıca, eğer insanlar, demokratik bir biçimde birlikte yaşamaya karar vermiş ve bir devlet kurmuşlarsa, biraradalıklarını sürdürülebilmek ve de refah ve mutluluk hedefleri koyup bunlara erişmek üzere ortak bazı değerler etrafında toplanmaları, çocuk ve gençleri de o değerler çevresinde toplanacak şekilde yönlendirmeleri yanlış mıdır?

Günümüz toplumlarına şekil veren, ne kendini ne de kendi dışındaki canlı-cansızlar bütününe anlayamamış,

sırtındaki 5 milyon yıllık evrimsel birikimin farkında olmayan, dolayısıyla da boyuna birilerine bir şeyleri -gerekirse zorlayarak- öğretmeye çalışan "**anlayışa göre**" yanlış değildir. Nitekim, bu "**anlayışa göre**" şekillendirilen eğitim sistemleri, insanları gerçekten de sanıldığı biçime sokmakta, dolayısıyla sonuçta herhangi bir yanlış "pek" görünmemektedir.

"Pek" görünmemektedir, çünkü bütün bu çabalara ve en fakir ulusların dahi bu anlayışa göre şekillendirilmiş eğitime ayırdıkları kaynaklara rağmen, giderek artan sayıda insan bu işin yanlışını görmeye başlamışlardır.

Bu uyanışta önemli bir pay, insan belleğinin kendisine sunulan bilgilere karşı davranış biçiminin yeni yeni anlaşılmaya başlamasındadır.

Geleneksel olarak kabul edilen, "*istemeyen öğrenmez*" yaklaşımının artık doğru olmadığı, özellikle küçük yaşlarda, belleğin *karşılaştığı* bilgileri doğru kabul ederek bir "**öğrenme temeli**" oluşturduğu bilinmektedir. Bu "**karşılaşma**", olayları yaşama, örnek alınan kişilerin davranışlarıyla karşılaşma ya da öğretme yollarıyla olabilmektedir. Bu nedenle kişinin, ileri yaşlarında *karşılaşacağı* bilgileri nasıl yorumlayacağı konusunda özgürlüğü, küçük yaşlardaki yönlendirmeler yoluyla büyük ölçüde yok edilmektedir.

Bir arada yaşamak isteyen insan toplulukları, birlikteliklerini tehdit edebilecek çeşitli etkenler nedeniyle, bu "*istemeyen öğrenmez*" yanlışını bir özgürlük imkanı biçiminde sunmakta, bir diğer deyişle, kendilerini kandırmak zorunda kalmaktadırlar.

Böylece, insanlar bütün yaşamları boyunca neleri sevip

nelerden nefret edeceklerini, nelerin doğru nelerin yanlış olduğunu, kısacası tüm *doğru*, *iyi* ve *güzel* değerlerini benimsemek, daha da önemlisi düşünce biçimleri ve yaratıcılıklarının, kendilerinin rızası olmadan şekillenmesine razı olmak zorunda kalmaktadırlar. Bunun, rızası alınmadan tüm organların yerleri ameliyatla değiştirilen bir kişinin durumundan pek de farkı yoktur.

"Öğrenilecekleri seçme özgürlüğü"nün bulunmayışı, denilebilir ki, kişinin tüm özgürlükleri için bir önkoşullama ortamı yaratmaktadır. Bu nedenle, bu özgürlüğü diğer temel hak ve özgürlüklerden ayırabilmek için **"en temel insan hakkı"** demek doğru olacaktır. Bunun yaşam hakkının dahi önüne konulması, bu özgürlüğe sahip olmayan kişilerin yaşamlarının bitkisel hayata benzediğini vurgulamak içindir.

Bu noktada, yanıtlanması gereken pratik bir soru vardır: birlikte yaşamak isteyen insan topluluklarının bu birlikteliklerinin sürekliliklerini tehdit edebilecek içsel ve/ya dışsal etkilere karşı, böyle bir genel koşullandırmaya tabi tutulmamış kişiler nasıl karşı durabileceklerdir? Nitekim, binlerce yıllık "eğitme" geleneğin temeli, bu pek de yabana atılmayacak soruda yatmaktadır.

İnsan -bütün diğer varlıklar gibi- varlığını koruma ve sürdürme yolunda şiddetten kaçınmayan bir yaratık olup, bu önlenemez. Ama dikkat edilirse insan dışındaki canlılar şiddeti yalnız varlıklarını korumak için kullanırlarken, yalnızca şiddeti kurumlaştırabilen, onu fantezilerine malzeme yapan insan türü onu bu amacın dışına taşımış, şiddeti başka amaçlarla da kullanır hale gelmiştir.

Bu tür şiddet ise **"öğretme"** ve **"özendirme"** -ki o da bir öğretme türüdür- yollarıyla aşılarmakta, genel kabul

görünce de kurumlaşmaktadır. O halde, "en temel hak" olması gerektiği ileri sürülen "öğrenilecekleri seçme özgürlüğü" olumsuz amaçlı şiddetin dayanağını ortadan kaldıracak, insan türünün varlığını sürdürülebilmesine karşı en ciddi tehdit kaynaklarından birisi olan bu tür şiddette azalma (ve uzun vadede bütünüyle kalkma) olacaktır. Dikkat edilirse, şiddetin bu yolla "varlığını koruma" ile sınırlandırılması, insan doğasına en uygun biçime kavuşmuş olacaktır.

İnsana bu tür, yani "yalnız korunma için şiddet" konusunda özel olarak bir şey "öğretmek" gerekmemektedir. Beş milyon yıllık evrim geleneği ona bütün ihtiyacı olanları öğretmiştir. İnsanlık tarihi boyunca "öğretme" ise bu tür korunmayı değil, başkalarına zarar vermek pahasına, daha çoğu, daha iyiyi, daha güzeli elde etmeyi amaçlamıştır.

Öğretme yoluyla koşullandırmanın ortadan kalkmaya yüz tutması, buna paralel olarak insan yaratıcılığının inanılmaz ölçüde gelişmesine de yol açacaktır. Evrenin yaratıcısı ile doğrudan bağlantılı olduğu şüphesiz olan yaratıcılığın ise yıkıcı şiddetin panzehiri olduğu açıktır.

"Yatay düşünme" (*lateral thinking*) adı verilen düşünme türünün, koşullandırmaları aşma yoluyla becerilebildiği düşünülürse, teknolojide büyük adım olarak nitelediğimiz buluşların dahi gölgede kalacağı beklenmelidir. Nitekim henüz koşullandırılmamış küçük çocuklara sorulan "bir fili nasıl tartarsınız?", "kediyle köpek birlikte nasıl yaşatılabilir?", "daha kullanışlı bir insan vücudu nasıl olmalıdır?" gibi problemler için ne denli yaratıcı çözümler bulunabildiği* bu beklentinin gerçekleşeceğine ilişkin önemli bir işarettir.

(*) Çocuklar Sorun Çözüyor, Edward De Bono, Türkçesi Feryal Halatçı, İnkılap Kitabevi, 1995, İstanbul

Burada kısaca çerçevesi çizilen bu yaklaşımın, gündelik hayatımızın tüm evrelerine nasıl yansıtılacağına tam açıklanmadığı, bir çok pratik sorunun nasıl aşılacağına tartışılması gerektiği bir gerçektir. Ancak burada önemli olan, öğretme denilen olgunun nelere yol açtığına, onun yerine "öğrenme" olgusunun geçmesinin ise neler getireceğinin idrak edilmesi ve buradan hareketle, bütünüyle "öğretme"ye dayalı eğitim düzenimizin bundan ve özellikle de ezber'den olabildiğince arındırılmasıdır. Daha da önemli bir ilk adım, gizli bir hastalık olan "öğretme" olgusunun toplumumuzda tartışılmaya başlanmasıdır.

ABD eğitim çevrelerinin hararetle tartıştığı **OBE** (*Outcome Based Education*) -Çıktılara Dayalı Eğitim- konusuna bu gözlükle bakılırsa, bizden evvel uyananların bulunduğu, ama uyanmaya bizim daha fazla ihtiyacımız olduğu anlaşılacaktır. Geliniz tartışalım !

Pazar, 23 Nisan 1995

KOŞULLANMAMA HAKKI

İnsanlık, aykırı düşünce taşıyanların içinden şeytanın çıkarılması için yakıldığı dönemlerden geçip ilerleyen bir süreç yaşıyor. Ama bugünlerin de, birçok bakımdan ıllığıne hayretle bakılacak dönemler olarak anımsanacağı kuşkusuzdur.

Her ne kadar bugün kimseyi içinde şeytan var diye -pek-yakmıyor isek de pekala başka yöntemlerle içindeki şeytani çıkarmaya uğraşılıyor, sonra da kedisini *yıkarken değil de sıkarken* öldüren çocuk gibi masum tavırlar takınıyoruz.

Günümüzde, insanın temel hak ve özgürlüklerinin neler olduğu belirlenip bir evrensel bildirgeyle ilan edilmiştir. Ama bildirgede öyle birkaç nokta atlanmıştır ki, bugün yaşadığımız -ve o atlanan noktalar insanlar tarafından farkedilmedikçe de yaşanacak olan- temel hak ve özgürlük ihlalleri bütün Dünya'da sürecektir.

Bu noktalardan birisi, "**koşullanmama hakkı**" adı verilebilecek bir haktır.

Yaşamımıza dikkatli bakılırsa, önemli bir bölümünde, bizim dışımızdakilerce ve çeşitli konularda sürekli olarak *koşullandırılmaya* çalışıldığımız görülecektir.

Çamaşır tozu ya da kola satıcısı, kendi malının iyi olduğunu düşündüğü özelliklerini öne çıkararak bizi *koşullandırmaya* çalışır. Tüm reklamların yapmak istediği ve büyük ölçüde yaptığı da budur.

Politikacı, kendi yaptıklarının en iyiler olduğu konusunda çeşitli yollara başvurarak insanları *koşullandırmaya* çalışır.

Eğitim ise başlı başına bir *koşullandırma* sürecidir.

Bütün bunlara karşı genel kabul görmüş savunma, “*isteyen dinler, istemeyen dinlemez*” biçimindedir. Acaba gerçekten böyle midir? Herhangi bir konudaki koşullandırmanın etkisinde kalmak istemeyen bir kişi, bunlardan kendisini kurtarabilir mi?

Sokakta ve evde, reklamlar, çeşitli propaganda araçları, gazeteler, TV programları ve bu gibi kanallarla insanları koşullandırmaya çalışan onca «saldırı» varken acaba birisi çıkıp da “*ben bunları dinlemiyor ve etkisinde de kalmıyorum*” diyebilir mi?

İnsan beyni -ve de tüm varlıkların bellekleri- koşullanmaya uygundur. Çünkü öğrenmeye uygundur. Ama, doğal koşullarda ihtiyacı olan bilgi, beceri, tutum ve davranışları yine doğal yollarla -yaparak, yaşayarak- öğrenmeye göre uygundur. Çünkü evrimini öyle sürdürmektedir.

Koşullandırma, eğitimin açtığı kapıdan sızmıştır. İnsanlar, kendi isteklerine uygun tipte bir örnek insanlar yetiştirebilmek için “eğitim”i, “*hakkında eleştiri yapılamaz*” kavramlar sınıfına koymuşlardır. Dikkat edilirse, eğitim ve onun dışındaki koşullandırmalar daima aynı yöntemi kullanmaktadır: tekrar!

Eğer, “*isteyen dinler, istemeyen dinlemez*” mantığı doğruysa, mesela, düşünme gücünü yavaşlatıp ikna olmayı kolaylaştıran belirli bir kimyasal güzel çöreklerin

hamuruna katıp piyasaya sürmek, sonra da “istemeyenler yemesin” demek de o kadar doğrudur.

Sağlık sorunları diye adlandırdığımız, giderilmesi için de büyük kaynaklar ayırdığımız sorunlar aslında, fiziki ve ruhsal yapımıza hiç de uygun olmayan bir yaşam biçimini «medeniyet» adı altında benimseyip yaşamaya kalkışımızdan doğuyor.

Bireysel ve toplumsal ölçekli birçok sosyal sorunumuz da, benzer şekilde benimseyip tartışmaya kapadığımız «değerler kümesi»nin sonuçlarıdır.

Pazar, 13 Ağustos 1995

“BİLGİ AĞACI” VE EZBER

Her insan, yaşamı boyunca öğrendikleriyle kendisine bir *bilgi ağacı* yapar. Bu ağacın en uçtaki öğeleri yani yapraklar, yaşamımızın çeşitli kesitlerinde kullandığımız “nasıl” bilgileridir. Dışlerimizi “nasıl” fırçalayacağımız, bir binayı “nasıl” inşa edeceğimiz, bir toplum olayını “nasıl” yorumlayacağımız gibi çok sayıda “nasıl”ın yanıtları bu yapraklardır.

Yapraklardan onları taşıyan ince dallara, ince dallardan daha kalın dallara, oradan da gövdeye indikçe, “nasıl” bilgilerinin yerini “niçin” bilgileri alır.

“Her yemekten sonra dişlerin fırçalanması”, yapraklardan birisi olan *“sağlıklı nasıl yaşanır?”* bilgisinin yanıtı olan bir bilgidir. *“Dişlerin niçin fırçalanacağı”* bilgisi ise, yaprağı taşıyan ince daldır. Eğer, *“yemeklerden sonra diş aralarında kalan yemek artıklarının bozunup bakteri ürettiği, onların da dişleri çürüttüğü bilgisi”*ne de sahipsek, “nasıl” yaprağı boşa durmuyor, bir “niçin” dalcığı tarafından taşınıyor demektir.

Bakterilerin niçin ürettiği ve bakterilerin niçin dişleri çürüttüğü bilgileri de daha alttaki dallardır. Eğer bunlara sahip değilsek, ağaç yapısı bu noktada bozulmuş, yapraklar ya da onları taşıyan ince dallar eğreti olarak gövdeye tutturulmuşlar demektir.

Bütün bilgilerimize böyle bakar ve bildiğimiz “niçin”lerin sayısının ne kadar az olduğunu farkederseniz, büyük bir hayal kırıklığına ve aşâğılık duygusuna kapılmamız içten bile değildir.

Az şey bildikleri için erişkinler tarafından küçümsenen çocuklar ya da öğrenimsiz oldukları için öğrenim görmüş olanlar tarafından aşağılanan kimselerin, gerçekte büyükler ve öğrenim görmüş olanların çoğundan farkının, yalnızca "birşeyler bildiğini sanmak" olduğunu anlamak rahatsız edici ama çok da öğreticidir.

Van Gölü'nün su seviyesinin yükselmesine, yüksek enflasyona, terör ya da erozyona karşı neler yapılması gerektiği ile değil, su seviyesinin "niçin" yükseldiği, enflasyonun "niçin" yüksek olduğu ya da erozyonun "niçin" var olduğunu **sorabilen** insanlara ihtiyacımız vardır.

Bu sorulara uyduruk yanıtlar verip geçiştirerek, "çözüm" dedikleri, ama gerçekte kendi dogmalarını yükledikleri fantezilerden başka bir şey olmayan ifadelerle gösteri yapanlara değil, karşılardakilerinin "laf değil çözüm" beklentilerine rağmen, bu sorunların nedenlerini, o nedenlerin nedenlerini ilh. merak eden, bulabilen ve de ondan sonra o nedenlere çözüm üretebilen yaratıcı insanlara ihtiyacımız vardır.

Bilgi ağacının yaprakları, dalları ve gövdesi birbirine bağlı olan insan tipi, eğitim sistemimizin özlemesi gereken insan tipidir.

Bu insan tipi ancak ezbersiz eğitimle yetiştirilebilir. "Nasıl"lara ilişkin bilgilerinin "niçin"lerini bilen ya da merak eden insanlar ezber ile yetiştirilemez.

Bilgi toplumuna giden yoldaki bu büyük engele dikkat etmek, bu konudaki mücadelelere yardımcı olmak, çağdaş ölçülere varmayı arzu eden herkesin bir görevi olmalıdır.

Pazartesi, 24 Temmuz 1995

EZ - BER*

Eğitim sistemimize ana rengini veren **ezber hastalığı** konusundaki duyarlılık, son günlerde yürütülen “*ezbere hayır-anlayarak öğrenmeye evet*” ya da “*açık kitap-açık defterle sınav*” kampanyasıyla birlikte gelişiyor.

Medyada bu konuda yapılan tartışmalarda bir kısım kişi ezberin bir “eğitim metodu” olduğuna kadar görüşler ileri sürüyor. Bu, sorunun ne boyutlara vardığını göstermesi bakımından ilginçtir. Ezberin tehlikeleri kadar, hatta ondan da çok, bu, “**ezberi benimseyen**” anlayışa dikkat edilmelidir.

Kökeni Türkçe olmayan, dolayısıyla da hangi somut anlama geldiği bilinmeyen tüm kavramlarda olduğu gibi ezber kavramı da ne olduğu bilinmeden kullanılır ve benimsenir olmuştur. İşin vahameti de buradadır.

“**Ezber**” ve “**faydalı kalıp**”, birisi varsa diğerı olmayan kavramlardır. Bir bilgi içindeki (ezber) içeriği arttıkça (faydalı kalıp) içeriği azalır ya da aksine.

Ezber yoluyla bellenen bir kalıp, diğer temel bilgilerle irtibatlandırılabilirse, bu kalıbın bir bölümü derhal “faydalı kalıp” haline dönüşür, aksi halde ezber olarak kalır. “*Bir bölümü*” denilmesinin ise nedeni şudur: Kalıp halinde bellenen bir bilgi, örneğin “*kızgın bir tnn el yakacağı*”, eğer bunun neden(ler)i (yani başka bilgilerle ilişkisi) belli değilse faydasız bir kalıptır. Bu bilgi ancak “bir başkasına duyulan güven” nedeniyle (yani *by heart*, *ez-ber*) doğru olarak kabul edilip belleğe yerleştirilir.

(*) ez=...den ve ber=gğs olmak üzere (göğüsten) anlamına gelen Arapça kökenli bir kavramdır. Yabancı dilde de benzer biçimde kalpten (by heart) olarak kullanılmaktadır.

Bu faydasız kalıbın bu haliyle hiç de faydası yok değildir. Sıcak ütüye el sürülüp yanılmasını önler. Ama, bu küçük faydanın yanısıra diğer yakıcı cisimlere bir yollama yapmadığı için de büyük zararı vardır. Yani net etkisi zarar'dır.

Şimdi bu faydasız kalıba şöyle bir bilgi ekleyelim: *"Yakan şey ütü değil onun içindeki ısı enerjisidir. Bu nedenle ısı enerjisi her neyin içinde bulunursa -kağıt, cam, hava, çay ya da plastik- bunların hepsi de yakar" !*

Bu ikinci "kalıp bilgi" birincisini iptal edip onun yerine geçer. Kişi artık belleğinde *"sıcak ütü yakar"* kalıbını değil, bu ikinciye yani *"içinde yeterince ısı enerjisi bulunan her nesne yakar"* kalıbını tutacaktır.

Bu kalıp içinde yine de faydasız bir içerik vardır. O da, ısı enerjisinin niçin yaktığı konusundaki güvene (ezber) dayalı bilgidir. Bu bilgiyi kim verdi ise ona duyulan güven! Ama, *ütü yakar* kalıbına nazaran bu kalbi içerik daha azalmıştır.

Şimdi, bu yeni kalıbın yanına üçüncü bir kalıp getirelim: *"Isı enerjisi hücre suyunu buharlaştırarak hücreyi öldürür. Dolayısıyla yalnız sıcak nesnelere değil hücre suyunu buharlaştıran ya da daha da genelleyerek suyu herhangi bir yolla yok eden -mesela dondurarak- her etken yakar. O halde kaynar çay da, asit ve baz da ve çok soğuk buz da yakar" ..*

Bu yeni kalıp, bir eskisini içerdiği için eskisine ihtiyaç kalmaz. Bu yeni kalıptan hem *"ütü yakar"*, hem de *"ısı enerjisi içeren her nesne yakar"* kalıpları türetilbildiği için daha **"temel bilgi"** niteliğindedir. Fazladan asit, baz ve buzun da yakabileceğini anlatmaktadır.

Bu yeni kalıp bu haliyle de hâlâ bir miktar (ez-ber) içer-

mektedir. O da, *hücre suyunun yok olmasının niçin hücre ölümüne yol açtığı*'dir. Bu, “*böyle olduğuna güvenildiği için böyledir*” gibi bir açıklamada durulur ve daha ileri gidilmezse bu, tanım olarak (ez-ber)dir. Ama yine de ilk iki kalıptan daha fazla faydalı içeriğe sahiptir. Dikkat edilirse, aynı bir bilgi hacminin içindeki faydasız bilgi azaldıkça faydalı bilgi artmaktadır.

Bu şekilde ilerlendikçe, daha az temel bilginin daha çok “faydalı kalıp” bilgi üretebileceği görülmektedir. Nihai durumda, nesne adları'na kadar -ki onlar da kalıptır-varılacaktır. Oralarda da dildeki *kök, ön ek ve son ek* yapılanması öğrenilince, çok daha az sayıda temel bilgi kalıbına varılacaktır.

Peki, böyle ilerlenirse, bellekte hiç kalıp tutmadan her bilgi kalıbı türetilebilir mi? Bu ancak Tanrı'ya özgü bir bilgelik düzeyidir. Bir anlamda Tanrı budur denilebilir. Her bilgiye kendiliğinden sahip olmaklık!

Görülmektedir ki amaç, her bilginin nereden türediğini bilmek ve böylece en temel bilgiye “**doğru**” ilerlemektir. Dolayısıyla, nereden türediği bilinmeyen bilgiler ezberlenmek zorundadır. İnsanlar bu düzeyi çok aşağılardan çizebilecek ve bilgeliğe doğru yürüyebilecek iken, temellerini hiç bilmedikleri “üst-düzey kalıpları”nı belleklerinde tutmakta (ezberlemekte) ve içinde yaşadıkları ortam içinde gerçek anlamda hiçbir şey bilmeden akıntıyla sürüklenmektedirler.

Buna göre, ne denli temele doğru inilirse inilsin ezberlenmek zorunda olan kalıplar varsa da, bunların sayısı, bugün çocuk ve gençlerimizin kafalarına yerleştirilmeye çalışılan kalıplara oranla çok çok azdır.

Örneğin, çarpım tablosunun ezberlenmesi dahi böyledir. Genelde ezberin zararlarından söz edilirken hemen ileri

sürülen karşı sav, “pekiyi, çocuklar çarpım tablosunu da mı ezberlemesinler?” biçimindedir.

Genelde çarpım tablosunun (ez-ber)lendiği sanılır. Halbuki bellekte tutulan faydalı kalıp, (1) sayısı ve (sayma) denilen kavramdır. Böylece tüm sayılar, toplama (ardışık sayma), çıkarma (geriye doğru ardışık sayma), çarpma (ileri doğru ardışık toplama) ve bölme (geriye doğru ardışık çıkarma) elde edilir. Bunların bellekte tutulması, birisine güvenildiği (ez-ber) için değil, vakit kazandırmak içindir. Nitekim, sayılarla çok uğraşılan mesleklerde yalnız çarpım tablosu değil, iki rakamlı birçok sayının çarpımları, bazı büyük sayıların kare ve hatta küp kökleri, logaritmaları da akılda tutulabilir. Dolayısıyla bunlar ezber değildir. Çünkü nasıl türedikleri kişi tarafından bilinmemektedir.

O halde (sayma) ve sayı adları ezberlendiğinde, bunun üzerine tüm matematik kurulabilir. Nitekim matematik biliminin gelişmesi de böyle olmuştur. (Sayma)nın da felsefesi yapılarak nereden kaynaklandığı bilgisine varılırsa, o “faydasız kalıp” da bir “faydalı kalıp” haline dönüşecektir.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, (sayma) kalıbının faydasızlığı ile, üst bilgi kalıplarının faydasızlık derecelerinin aynı olmadığıdır. Ne denli yüksek düzeyde kalıp belleğe yerleştiriliyorsa o denli büyük bir faydasızlık söz konusudur.

Bir diğer karşı sav olarak ileri sürülen organ adları ise aslında ezberlenmeden yani neden o adı aldığı bilinerek bellekte tutulabilir. Bunun için Latince, Grekçe, Arapça, Farsça ve Türkçe kökleri ve ekleri incelemek gerekir. İşte bundan dolayı da *dil bilgisi, bir çeşit “bilgilerin bilgisi”dir* denilebilir.

Ama, "Böbrek adını bilmek bana yetiyor, bunun niçin bu adı aldığı beni ilgilendirmez" denilirse o, kişinin kendi belleğini nasıl kullanacağı, kendini çevreleyen nesnelere uzağını tek tek mi yoksa bir bütün olarak mı algılamak istediği konusundaki tercihidir. İster depo, ister işleyen bir makine olarak kullanılabilir.

Özet olarak, akıllı* bir insan az sayıdaki temel kalıbı ezberleyerek -ve hatta onları da zorlayarak- bunlardan, çok sayıda faydalı kalıp üretebilir. Bu az sayıda ezberlenen kalıp, tanım itibariyle faydalı değil "zorunlu"dur. İnsan bunları aşmış onların da niçin öyle olduğunu, öyle olmasaydı ne olabileceğini "akıl etmeye" başladığında o temel kalıpların ezberlenmesinin tutsaklığından da kurtulabilir. Ama gündelik yaşamımız henüz bunlardan çok uzaktadır. En üst kalıplar dahi doğrudan ezberletilmektedir.

Eğitimle herhangi bir biçimde ilgilenen herkesin bu hastalığa dikkat etmesi lazımdır. Düşünen-uygulayan-yaratıcı çocuk ve gençler yetiştirmek isteniliyorsa bunun karşısındaki en büyük engel ezberdir.

Din eğitiminde daha geçerli bir yöntem sanılan ezberin hiç olmaması gereken alanların başında ise din konusu gelmektedir. Bir fen öğrencisi, başka bilgileriyle ilişkilendiremediği bilgileri ezberlerse "yeteneksiz bir mühen-

(*) (İkal) fiziki olarak bağlamak, (akıl) ise soyut olarak bağlamak demektir. "Atımı direğe ikal ettim", "ayakkabımın bağını ikal ettim" ya da "her türlü fanatizmin, ezberden kaynaklandığını akıl ettim", "bana karşı soğuk tutumunuzu, bana olan borcunuza akıl ettim" gibisinden.. (Bakınız: Türklerde Din ve Dil, Cengiz Özakıncı, Bellek Yayınları, İstanbul, 1994)

dis" olabilir. Ama, Tanrı konusunda duyarlık geliştirmeye çalışan bir din öğrencisi ezberle yetişirse bu daha büyük bir felaket olur.

Pazar, 18 Haziran 1995

“EĞİTİM” NEDİR?

Sorun olarak bellediği bir konuyu bu kadar çok konuşan, her sorununu getirip eğitim eksikğine bağlayan ve o sorununu bu denli acemice ele alan, çözmek bir yana giderek daha çok arap saçına çeviren bir toplum olabilir mi? Hayır olamaz. O halde biz de böyle değiliz.

Pekiye öyleyse bu karışıklığın, bu denli zaman, enerji, para ve ümit döktüğümüz “eğitim”den bir türlü belediklerimizi alamayışımızın, üzerinde konuş-tuklarımızdan başka nedenleri olmalı!

Bu denli karışıklık ancak, işin en başında bir anlaşmazlık varsa olabilir. Yani, “eğitim”in tanımında..

Eğitim nedir?

“Bilgi, beceri, tutum ve davranış kazandırmak”, eğitim kavramına yüklenmesi adet olmuş bir anlamdır. Daha doğrusu “**geleneksel eğitim**” budur. Buradaki kritik nokta, kazandırılacağı öngörülen bilgi, beceri, tutum ve davranış (BBTD'lara kimin karar vereceğidir.

Eğer bir toplum, kendi bireylerine kazandırılacak BBTD'ların neler olacağı konusunda fikir birliği içindeyse mesele “**biraz daha basit**”, fikir birliği yoksa “**daha güç**”tür. Ama her iki durumda da BBTD kazandırılacak kesimin fikrinin dikkate alınmadığına dikkat edilmelidir. Daha doğrusu, o kesim bir tercihte bulunamayacak kadar koşullandırıldıktan sonra (örneğin yüksek öğrenim çağında) fikrine başvurulması herkesin doğru kabul edeceği bir uygulamadır.

Hele toplum, kazandırılacak BBTD'lar konusunda çok farklı tercihlere sahipse işte bu durumda iş iyice karışır. Toplumunu oluşturan her kesim, karar verme gücünü ya da o gücün bir bölümünü ele geçirdikçe, *BBTD belletme sistemini* etkiler ve sonuçta, sürekli biçim değiştiren bir sistem (ya da sistemsizlik) ortaya çıkar.

Hele ve hele, toplum, her sorununun çözümünün okul sıralarında belletilmesini eğitim sanıyorsa o takdirde "eğitim" her gün değişik anlamlar taşımaya başlar. İşte bu, bizim eğitim adını verdiğimiz sürecin ta kendisidir!

Halbuki şöyle anlasak!

"Eğitim, kişilerin kendi karar verecekleri maddi ve manevi ihtiyaçlarını oluşturan BBTD modüllerine erişme, onları öğrenme ve onları öğrenebilme yeteneklerini keşfedebilme becerilerini kazanma süreci" olarak anlaşılırsa, yukarıda sözü edilen karışıklık ortadan kalkacaktır.

Çocukların, okuma, yazma, aritmetik, iletişim, öğrenmeyi öğrenme (bilgiye erişme, kendi öğrenme profilini keşfetme) ve gözlem becerilerini kazanabilecekleri, bedenlerini tanıtmaya yarayan spor ile duygularını inceltip farkları fark edebilme becerisini kazanmalarına hizmet edecek olan temel müzik eğitimini, "**öğrenme**" (**öğretme** değil) yoluyla alabilecekleri azami 5 yıllık bir tek tip ilkökul eğitimi, bugün üniversite mezunlarına kazandıramadığımız birçok BBTD'tan daha "**hazırlayıcı**" değil midir?

Tevhid-i tedrisat (eğitim birliği), tüm eğitim hayatının "tek tip" olması olarak değil, çocuk ve gençlerin kendi arzuları dışında ve çeşitli kısır dünya görüşleri doğrultusunda "**şartlandırılmalarına**" imkan tanımayan bir "**özgür ter-**

cih" olarak anlaşılmalıdır. Tevhid, eğitimin "**hazırlık**" dönemi denilebilecek bölümü için *vazgeçilemez* ama daha da *genişletilemez* bir kavram olarak anlaşılmalıdır.

Bu *hazırlığı* almış çocukların, yaşadıkları fiziki ve sosyal çevrenin gerektirdiği, gelecek hakkındaki ümit ve beklentilerine cevap verebilecek gerçekçi tercihleri herkesten daha iyi yapması beklenmez mi?

Oyun çocuğu denilebilecek yaşlarda ve çok güç koşullarda, yaşamın katı gerçekleriyle karşılaşmış çocukların, bir şey beceremeyeceği varsayılan, dolayısıyla da büyüklerinin ona yazacağı yaşam reçetesinin dışına çıkmasına izin verilmeyen çocuklara göre çok daha erken olgunlaştıkları bilinen bir gerçek olduğuna göre, onlara bu güvensizliğimizin haklı bir gerekçesi var mıdır?

Çocuk ve gençlerimizin geleceğimizin güvencesi olduğu, ağızlardan düşürülmeyen bir söylemdir. Bizler, kendimizin değil de onların geleceğini düşünüyor, kendine güvenli, sorunlarını çözmeye yeterli erişkinler yetişmesini istiyorsak, "eğitim"i bu yeni içeriğiyle anlamak zorundayız.

Bu tür bir "**yeni eğitim**" anlayışına karşı genellikle gösterilen en güçlü direnç, *"iyi ama, bu tür eğitim kaliteli öğretmen ister"* biçimindedir. Eğer mevcut eğitim anlayışı bir **yanlış** ise, bu **yanlış** ikinci bir **yanlış**'la düzeltilemez.

Atılması gereken ilk adım, bu **yanlış**'ın toplumca anlaşılmasını sağlamak ve sonra da devlet ve aileler tarafından yanlış yola harcanan kaynakları nasıl **doğru**'ya çevireceğimizin planlamasını yapmaktır. Zor ama gerekli değil mi?

Pazar, 5 Mart 1995

ÇOCUKLARDAN YANITLAR!

Basit bir gözlem, toplumumuzu gelişmiş toplumlardan ayıran önemli bir farklılığı ortaya koyabilir. Bu, normal olarak üçlü bir sarmal biçiminde bir arada bulunması gereken “*düşünce bileşenleri*” içinden ikisinin gelişmiş, birisinin ise güdük kalmış olduğudur. Bu üç bileşen, *kalıpcı, sezgisel ve nedensel düşünme bileşenleri*’dir.

Kalıpcı düşünme, gündelik yaşamın gerektirdiği ve gereksinim duyulduğunda derhal, yani uzun boylu düşünmek için fazla zaman bulunmayan hallerde kullanılmak üzere zaman içinde geliştirilmiş düşünce kalıplarından uygun olanının hatırlanmasıdır. Kendisine iltifat ya da hakaret edilen bir kişinin vereceği cevap, kapı anahtarının ya da telefon kartının kullanımı birer örnektir.

Sezgisel düşünme ise, mantık kurallarına göre erişilemeyecek kavrayışlara erişmek için kullanılan, her insanda az çok mevcut bulunan ama bazılarında daha güçlü olan bir özelliktir. Bir kişiden sebepsiz yere hoşlanmak ya da hoşlanmamak ve benzer sezgiler, bu bileşenin ürünleridir.

Nedensel düşünme ise, ilk iki bileşenin kabiliyet sınırları dışına taşan güçlükteki sorunların çözümünde kullanılan ve bugün gelişmiş dediğimiz toplumlara rönesans tarafından armağan edilen bir düşünme biçimidir. Rönesansı yaşamamış ama bu tür düşünme biçimini sonradan hayatına geçirmiş ve de bunu tüm toplumlardan daha etkinlikle bir *gündelik yaşam aracı* haline getirmiş bir toplum ise Japonlardır. *Kalite Çemberi*

adı verilen yaklaşım, milyonlarca Japon'a en basitinden en karmaşığına kadar karşı karşıya buldukları sorunlar karşısında "niçin" diye sormayı, buldukları nedenler için de tekrar tekrar neden sormayı öğretilmiş, ya da bir başka deyişle Japonlar, rönesansın bu ürününü sosyal laboratuvarlarında yapay olarak üretmeyi başarmışlardır.

Toplumumuz ise bu ürünü sosyal laboratuvarında üretememiş, sorunlarının nedenlerini sormadığı için, bir türlü gelişmemişlik çemberini niçin kıramadığını ya da neden sormayışının nedenlerini soramamıştır. Bu sorgusuzluk bugün aynen devam etmekte, insanımız en güç ve karmaşık sorunlar karşısında sürekli olarak "çözüm" üretmeye çalışmakta, bulduğu çözümler için varını yoğunu harcamakta, ama "*bu soruna hangi nedenler yol açıyor*" diye soramamaktadır.

Bu bir toplumsal hastalıktır ve tedavi edilmediğı takdirde toplumu yokedeabilecek bir hastalıktır.

Neden sormamanın nedenleri sorusunu en iyi cevaplayabilecek olanlar çocuklardır. Aşağıda, normal üstü kabiliyetteki çocuklar için eğitim veren özel bir lisenin ortaokul öğrencileriyle, bu soruya yanıt aramak amacıyla yapılan bir "*beyin fırtınası*" oturumunda alınan cevaplar bulunmaktadır. Sorulan soru, "*nedensel düşünme biçimi, toplumumuzda niçin yaygın değil?*" şeklindedir. Verilen yanıtlarda değişiklik yapılmamış, yalnızca benzer olanlar birleştirilmiştir.

1. Sorun çözecek olanlar üşeniyorlar,
2. Sorun çözme yollarını bilmiyorlar,
3. Bu şekilde sorun çözme zaman alıyor,
4. Çabuk sonuç elde etme isteğı,

5. Balık az yiyoruz,
6. Düşünme yılgınlığı,
7. Eylem düşünceyi siliyor (yapmak düşünmekten önemli sayılıyor),
8. Neden aramanın işe yaramadığı, yapılması gerekenin çözüm bulmak olduğu sanılıyor,
9. Çözmek istenmiyor,
10. Nedensel düşünmeyi beceremiyoruz veya beceremeyeceğimizi "sanıyoruz",
11. Çocuksu geliyor,
12. Nedenlerden kaçıyoruz,
13. Bakıyor ama görmüyoruz,
14. Sorunu bilmiyoruz,
15. Nedenlerine parçalanmış sorunlar "ciddi" görünmüyor,
16. Nedenlere parçalama, sorundan uzaklaşma sanısı yaratıyor,
17. Daima büyük sorunlara öncelik verildiği zannediliyor,
18. Nedenler, hatalarımızın aynasıdır,
19. Tepki almaktan korkuyoruz,
20. Küçük nedenler görülse dahi sorunların süreceği sanılıyor,
21. "Değişik" bakamıyoruz,
22. Sorunlara "tek" nedenli yaklaşım adetimiz,
23. Eğitimdeki ezber,
24. Sorunları, ancak onlarla karşılaşınca tanıyoruz,
25. Başkalarının üzerine atarak sorunlardan kaçıyoruz,
26. Bilinen sorun çözme yöntemlerini beğenmiyoruz ama bilinmeyenleri de benimsemiyoruz,
27. Her şey sözde kalıyor, yazılmıyor,
28. Sorunlar çözülmez görülüyor,
29. Sorunları önemsemiyoruz, bana ne — boşver!
30. Nedenlerine parçalanan sorun çoğalmış gibi görünüyor ve göz korkutuyor,
31. Bazı sorunları incelenmeye değer görmüyoruz,

32. Umutsuzluğa kapılıyoruz.

33. Zaman yetersizliği,

34. Nedenler arasında kaybolup, sorunları göremiyoruz.

Bu cevapların ayrıca yorumlanması gerekmiyor. Verilen yanıtlar korkutucudur. Tek teselli, bütün okullarımızın böyle olmayışı, çocuk ve gençlerimizin, bizim onlar için saptadığımız doğru, iyi ve güzelleri güzel güzel ezberlemekte oluşlarıdır. Yoksa biz kendimize ne iş buluruz?

Cumartesi, 15 Nisan 1995

EĞİTİMDE KALİTE, SERTİFİKA SİSTEMİYLE YÜKSELTİLEBİLİR!

Yıllardır tartışılan bir konu, eğitim kurumlarının kaliteleri arasındaki farklılık ve ortalama kalitenin giderek düşmesidir.

Siyaseti, toplumu mutlu ve müreffeh kılma sanatı değil de halk dalkavukluğu olarak yorumlama hızlandıkça, yeni üniversite kurma girişimleri de arttı ve bugün neredeyse her ilde, adı "üniversite" olan birer okul kuruldu. Geride kalan il, ilçe, köy ve mezralar bu yarışta "mağdur" duruma düştükleri için, yakın gelecekte oralarda da birer üniversite kurulacağından şüphe edilmemelidir.

"Kötü, iyiyi kovar" genel kuralı uyarınca, genel kalite düzeyi de bu biçimde paralel olarak düşmektedir.

Değinilen "genel kalite düşüklüğü" sorunu yalnız üniversiteler açısından değil diğer eğitim kurumları açısından da mevcuttur. Nitekim, çeşitli liselerden mezun olanların yarıştığı ÖSS, bunu -bir ölçüde- göstermektedir. "Bir ölçüde" dir, çünkü uygulamada iki kademeli bir yerleştirme olmakta, birinci kademesi öğrencinin kendisince yapılarak peşinen, giremeyeceği düşünül- len eğitim kurumları tercih dışı bırakılmaktadır.

Ünlü üniversitelere girebilen ve gerice yörelerdeki liselerden mezun çocuklar ise bu kuralın ancak istisnalarını oluşturmak- tadır.

Ancak, bu durumu, "geriye döndürülemez bir veri" olarak almak ve bu dezavantajı bir avantaja çevirmek imkanı da

vardır. Böylece, anlamsız bir yarış, daha yüksek nitelikli insanların yetişebileceği bir ortamın kurulmasına dönüşmüş olacaktır.

Bu amaçla önereceğim yöntemin bir aracı, “Ulusal Düzey Belirleme Sınavları Sistemi” -UDBS-, diğeri ise “Mesleki Sertifikasyon Sistemi” -MSS- dir.

UDBS sistemine göre, her eğitim düzeyi için -ilkokul, ortaokul, lise, yüksekokul ve üniversite-, yılın belirli zamanlarında ülke geneli için “düzey belirleme sınavları” açılır ve arzu edenler bu sınavlara girerek düzeylerinin belgelenmesini sağlarlar.

Bu belgeler, kamu kesiminde işe girecekler için zorunlu, özel kesim için ise isteğe bağlı olarak kullanılabilir. Böylece, okullar da öğrenciler de tüm öğrenim yaşamları boyunca, daha sorumlu olmanın gereğini hissederler.

Mesleki Sertifikasyon Sistemi ise, her mesleğin icra edilebilmesini bir sertifikaya bağlamaktadır. Bu sınavlar da yılın belirli zamanlarında düzenlenebilir (böylece yığılmalar önlenmiş olur) ve yine arzuya bağlı olarak girilebilir. Ancak, bir mesleği -kamuda ya da özel kesimde- icra etmek isteyenlerin bu sınavlarda geçer derece alması beklenir.

İlk bakışta, zorlamayla açılan üniversitelerden mezun olanları cezalandırmayı amaçladığı düşünülebilecek olan bu sistem, çeşitli adlar altında Batı ülkelerinde de uygulanmaktadır. Eğitimin kamu ve özel kesim eliyle birlikte yürütüldüğü ülkelerde tüm eğitim kurumlarının faaliyetlerini tek tek kontrol etmek mümkün olmadığı için, eğitimin sonuçlarını kontrol etmek yolu benimsenmiştir.

Bu yapılmadığı takdirde ise bu defa bu mesleklerin ürünlerini kullanacak olan insanların cezalandırılması gibi hiç kabul edilemez bir durum ortaya çıkacaktır. Nitekim bugün ülkemizdeki durum budur.

Böyle bir sistemin uygulanması halinde bazı -yani bir çok- üniversitenin bazı -yani birçok- bölümünü kapatacağını, ya da büyük bir gayretle eğitim kalitesini yükselteceğini tahmin etmek güç değildir.

Bu sistem, politik olarak prim yaptıracak bir girişim olarak görülmeyebilir. Ama, Türkiye'nin geleceğini kağıtlara (veya unvanlara) değil de bilgi-beceriye emanet etmek istiyorsak, bunu yapmak zorundayız.

EĞİTİMDE KAISEN !

Eğitimin bütün sorunlarını kökten ve bir defada çözme girişimleri, bu konuyla bir biçimde ilgili hemen herkesin ütopyasıdır. 10 milyon öğrenci, 20 milyon veli, 1 milyon öğretmen ve 1 milyona yakın eğitim yöneticisinden oluşan bu kitleyi, sistemi bütünüyle ve bir defada değiştiren projelere ikna etmenin mümkün olmadığı kolayca takdir edilebilir. Diğer yandan, bu denli yaygın ve köklü değişimlerin gerektireceği “yeni öğrenci”, “yeni öğretmen”, “yeni veli” ve “yeni yönetici” niteliklerini sağlayabilmenin de güçlükleri ortadadır.

Bu iki güçlük ortadayken bir de reform yapma merakı nedeniyle girilen projelerin başarısızlığının yarattığı hayal kırıklığı ve “biz beceremeyiz” güvensizliği dikkate alınırsa, yeni bir yaklaşıma olan ihtiyaç kolayca anlaşılacaktır.

Bu yaklaşım, mevcut eğitim hayatımızın -sistem denemeyeceği için-, üzerinde uzlaşa sağlanması güç olmayan bir ana plan uyarınca sürekli ve küçük değişiklikler’le geliştirilmesidir. Yani Toplam Kalite Anlayışı deyimiyle: KAISEN !

NASIL BİR “KAISEN” ?

Mevcut eğitim hayatımızın içinden, hayali bir enjektörle bazı “zararlı maddeler”i çekip, onların yerine “faydalı maddeler” enjekte edebilirsek, her defasında biraz daha düzelen bir eğitim sistemi ortaya çıkacaktır. Hele bu sürekli gelişme, sistemin bir ‘huy’u haline getirilebilirse yani, öğrenciler, öğretmenler, veliler, eğitim yöneticileri

sürekli olarak kafa yorarlar ve sistemin içinden çekilmesi gereken yeni “zararlı maddeler”i saptayıp, onların yerlerine konulacak “faydalı maddeler” bulabilirlerse böylece, “öğrenen kurum” denilebilecek bir yapıya erişilmiş olacaktır.

“ZARARLI” VE “FAYDALI” MADDELER NASIL BELİRLENECEK?

Mevcut eğitim hayatımızın çeşitli yönlerinden şikayetçi olan çok sayıda kesim vardır. Ama, bunlar birbirinin aynı olmadığı gibi, hepsi haklı şikayetler de değildir. Örneğin, bir kesim, öğretmen maaşlarının azlığı'nın bir temel sorun olduğunu savunurken bir diğer kesim, okul sayısının azlığı'nı, bir diğeri öğretmenlerin belirli yörelerde yoğunlaşması'nı ve bir başka grup da okuldaki dayak olgusu'ndan şikayet etmektedirler.

Ayrıca, birçok şikayet de bir diğeri'nin türevi biçimindedir. Mesela, toplam öğretmen sayısında bir eksiklik olmamasına karşın belirli yörelerde eksik, başka yörelerde ise yığılma olması, bir **GÖRÜNEN SORUN**'dur*. Ama bu sorun aslında tüm kamu kurumlarında -hatta bir ölçüde özel kurumlarda- mevcuttur.

Yöreler arasındaki gelişmişlik farklarının büyüklüğü, kamu personelinin gelişmiş yörelerde görev yapmak

(*) GÖRÜNEN SORUN, insanları rahatsız eden fakat başka sorun(lar)ın birleşmesinden ortaya çıkan bir sorun olduğu için de bu haliyle çözümlenemeyen sorunlara verilen bir addır. Yabancı dilde 'hayalet (phantom) sorun' denilen bu sorun tipi, bir cismin gölgesine benzetilebilir. Vardır, ama elle tutulamaz, yok etmek mümkün olmayıp, ancak ona yol açan neden (yani gölgeyi yaratan cisim) ortadan kaldırılarak yokedilebilir. Görünen Sorun'lara yol açan sorunlara ise KAYNAK (source veya route) SORUN denilmektedir.

istememesi gibi bir doğal eğilim yaratır. Bunun üzerine, "torpil" adı verilen ve toplumdaki adalet hislerini derinden rencide edip insanları kural tanımaz hale getiren olgu binince, anılan bu eğilim bu defa kristalize olup hayata geçer.

Buna göre, öğretmen yığılması sorunundan bir *Görünen Sorun* olarak şikayet edilmesi haklı ise de, bu haliyle enjektörle emilebilecek bir "*Zararlı Madde*" değildir. Onun daha ince bileşenleri saptanıp, onlar sistem içinden çekilip alınmalıdır. Mesela, o ince zararlı bileşenlerden birisi, torpil denilen "kayıрма" olgusudur.

O halde, "zararlı ve faydalı maddeler" saptanırken iki noktaya dikkat edilmelidir:

- (1) Eğitim hayatının taraflarının (öğrenci, veli, öğretmen, yönetici, vbg) olabildiğince geniş bir kısmı, "*zararlı ve faydalı maddeler*" üzerinde uzlaşabilsinler,
- (2) Saptanacak "*zararlı ve faydalı maddeler*", başka "madde"lerin türevleri olmasın.

BAŞLICA "ZARARLI" VE "FAYDALI MADDELER" !

Hedef, bir *öğrenen sistem'e* varmak olduğuna göre, başlangıçta ve bir defada tüm "zararlı" ve "faydalı maddeleri" saptamak gibi bir iddiada bulunmak gereksizdir. Öğrenen sistem, sürekli olarak yeni zararlı ve faydalı maddeleri belirleyebilecektir. Başlangıç için önerilebilecek "madde"ler şunlar olabilir:

BAŐLİCA "ZARARLI" MADDELER

1. Ezber
2. Dayak
3. Kayırma

BAŐLİCA "FAYDALI" MADDELER

1. Her eğitim kurumunun, eğitsel hedeflerinin yanısıra bir de "öğrencilerine, gerektiğinde geçimlerini sağlayabilecekleri birer beceri kazandırmak" gibi bir hedefinin de olması,
2. Kendini ifade becerisi kazandırma,
3. "Oyun"un (her türünün), her yaştaki çocuk ve gençler için faydalı bir uğraş ve bir doğal öğrenme aracı olarak benimsenip kullanılır olması.

HER "MADDE" İÇİN BİR KAMPANYA !

Yukarıda belirtilen "madde"lerin her biri için, birer kampanya düzenlemesi ve "sürekli gelişim"ın bu yolla sağlanması önerilmektedir. Nitekim, BEYAZ NOKTA tarafından başlatılan "Ezbere Hayır" kampanyası bu dizinin bir başlangıcıdır.

Pazartesi, 27 Mart 1995

OKUMA-YAZMA ÖĞRETMEYELİM!

- "Hapishaneler delik deşiktir, yeni bir cezaevi yönetimine geçmeliyiz"
- "Trafik kazaları bir çeşit terördür, mutlaka durdurulmalıdır"
- "Başka İstanbul yok, şehre sahip çıkalım"
- "Milli bütünlüğümüz tehdit altındadır, onu korumalıyız"
- vs vs vs

Bu, '**sorun-çözüm**' içerikli ifadelerin her birinin ilk yarıları tartışmasız doğru, ikinci yarıları ise onların bir türlü çözülemeyişlerinin birer nedenidirler.

Her gün, bu ve benzeri sorun-çözüm ifadelerine rastladıkça, XXI. yüzyılın eğitim anlayışının temel taşının artık okur-yazarlık vs. olamayacağına daha çok inanıyorum.

Okuma-yazma, aritmetik gibi becerilerin kazanılmasının yararlı mı yararsız mı olduğunu tartışmak yersizdir. Kazanılması gereken niteliklerin neler olması gerektiğini, bireyleri çevreleyen "**sorun ortamları**" belirlemelidir. Kişinin aritmetik bilmesi gerekiyorsa onu, iyi bitki aşılama bilmesi gerekiyorsa da onu öğrenmelidir.

Eğer bireyler, okuma-yazma ihtiyacından **çok daha sık** olarak sorun çözme durumuyla karşı karşıya kalıyorlarsa o takdirde de öncelikle öğrenmeleri gereken okuma-yazma değil sorun çözme yöntemleridir.

Gerçi bu durumda sorunlara doğru yaklaşabilen ama okuma-yazma bilmeyen tipler ortaya çıkabilirse de bu,

okur-yazar (hatta fazla okur-yazar) ama sorunlara daima yanlış yaklaşan insanlardan daha az riskli bir durum olacaktır.

Görevi sorun çözmek olan insanlarımızın artık şunları iyi bilmesini beklemek zorundayız:

- (1) Az sayıdaki sorun, çok sayıdaki soruna yol açar. Bu az sayıdaki soruna **Kaynaktaki Sorunlar**, çok sayıdakilere ise **Görünen Sorunlar** denilmektedir.
- (2) **Görünen Sorunlar** çözülemezler. Onlara harcanan çaba boşunadır.
- (3) Ancak, **Kaynaktaki Sorunlar** çözülebilir. Bu nedenle mevcut imkanlar bunlara yöneltilmelidir.
- (4) Her çözülen **Kaynaktaki Sorun**, çok sayıdaki **Görünen Sorun**'un kısmen veya tamamen çözülmesine yol açar.
- (5) **Kaynak Sorunlar** çözülene kadar bir yandan da bazı "ağrı kesici" nitelikli çözümler uygulanır
- (6) Bir **Görünen Sorun**'u oluşturan **Kaynak Sorunlar**'ı bulabilmek, aritmetikteki "çarpanlarına ayırma" işlemine benzer. Böylece, karmaşık görüntülü ifadeler, basit terimlere dönüştürülebilir. Bu "ayırıştırma", doğru sorular sorarak yapılabilir. Doğru soru formu, "bu soruna ne(ler) yol açıyor?" şeklindedir.

Okuma-yazma bilmeyen ama bu altı altın kuralı özümlemiş insanlar artık, trafik sorunu, cezaevi kaçışları, milli bütünlük meselesi gibi sorunlarla doğrudan mücadele etmeye kalkışmazlar, onlara yol açan **Kaynak Sorunlar**'ı saptarlar. Ama okuma-yazma üzerinde çok ısrarlıysanız onu da öğretebilirsiniz. Önce doğru soru sorma ve altın kuralları öğrenmek şartıyla!

13 Mart 1993

DAR KAPSAMLI EĞİTİM

Üretimin 6 M'si (*Man, Machine, Money, Material, Marketing, Management*) arasında anılan Man'in aslında " **belli bir konuda becerili kişi**" olarak anlaşılması gerektiğini yöneticiler iyi bilirler.

Bu ise "eğitim"in, bir üretim girdisi olarak kabulünü gerektirir. Aksi halde yani gerekli becerilerle donatılmamış bir adam, ancak Havva'nın eşi Adem gibi bir "Adam"dır. Hal böyle olmasına rağmen yöneticilerimiz "eğitim"i genellikle bir girdi olarak "*nadiren*" kabul ederler. Peki niçin?

Bu sebepsiz değildir. Sepeplerden biri, "eğitim"in, geniş kapsamlı olarak anlaşılması geleneğimizdir. Örneğin, "*Genel Yönetim Teknikleri*" gibi adlarla anılan ve yönetim tekniklerinin adlarından ve tanımlarından başka bir bilgi-beceri kazandırmayan 1- 2 haftalık kursları hemen herkes bilir.

Bu gelenek de pek sebepsiz değildir. Bu tür geniş kapsamlı eğitimler, "**şeylerin yalnız adlarını bilen**" kimseler tarafından kolayca verilebilir.

Bunun alternatifi **Dar Kapsamlı Eğitim**'dir. Son derece dar konularda bilgi-beceri kazandırma anlamına gelen Dar Kapsamlı Eğitim metodunda, konunun adı değil, kullanımını öğretilir.

Bu durumda gerekli süre çok kısadır, maliyet çok düşer, eğitimin yararı objektif olarak da ölçülebilir. Ayrıca eğitim malzemesi daha kolaylıkla hazırlanabilir. Hal böyle olun-

ca da eğitim amacıyla düzenlenen oturumlara işi olmayan, baştan uzaklaştırılmak ya da ödüllendirilmek isteyenler değil, eğitim ihtiyaçları (*iş gerekleri ile kişinin düzeyi arasındaki farktır*) karşılanmak istenenler yollarını.

Dar Kapsamlı Eğitim, sanayimizin rekabet gücünün artırılmasında son derece yararlı bir yaklaşımdır.

14 Aralık 1992

EĞİTİMİ OKUL DIŞINA ÇIKARALIM!

Yediden yetmişe alimden cahile kadar herkesin uzlaştığı ender konulardan birisi, “*insanlarımızın yetersiz eğitimi*” olduğudur.

Belki bir çeşit kolaycılık nedeniyle her sorunun çözümü, “**daha yüksek nitelikli insan**”a bağlanmaktadır ama sebebi ne olursa olsun bu tanı çok doğrudur. Çamurlu lastik pabuç nasıl her basılan yere izini bırakırsa, düşük nitelikli insan da her yaptığı işe (politika ve bilim de dahil ve hatta başta olmak üzere) bu niteliksizliğinin damgasını basmaktadır.

Peki, üzerinde bu kadar geniş bir uzlaşıya karşın nasıl olup da en beceriksiz olduğumuz alan eğitim olabiliyor? Nasıl olup da en büyük reform diye, “*öğretmen maaşlarının yükseltilmesi*”nden başka bir konu ortaya konulamıyor? Nedeni şudur:

1. Eğitimcilerimiz hâlâ geçen yüzyılın “*ne öğretmeliyiz?*” sorusuna takılı kalmışlardır. Bugün **öğretme** kavramı tarihe gömülmüş, yerine **öğrenme** gelmiştir. Ama eğitim işlerini yönetmek “durumunda” olan kuruluşumuz her dönemde birileri tarafından ele geçirildiği için oradakiler ancak dünyayı bir yüzyıl geriden izleyebilmektedirler.
2. Eğitim hâlâ, yalnızca “*okul çağında*” yapılan zorunlu bir iş gibi görülmektedir. **Ömür Boyu Öğrenme**, henüz toplumumuzun gündemine girmemiştir.

Gelin eğitimi, hapsedildiği okul duvarlarının dışına da çıkaralım. **Multi-medya Destekli Eğitim** (Bilgisayar Destekli Eğitim, kaybedilen sürede bu hale geldi), yediden yetmişe kadar insanımızın ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumdadır.

Köyde, ineği hasta olan köylüye, kentte, ucuz fakat besleyici yemek yapmak isteyen ev kadınına ya da yeni beceriler kazanıp iş bulmak isteyen gence bu hizmetleri sunabilecek girişimciler hazırdır. Yeter ki birileri yasak koymasın.

5 Nisan 1993

"DAĞILMIŞ ÖĞRENME ORTAMI"

1970'li yıllarda *mainframe* bilgisayarların çelişkili bir durum ortaya çıkardığını konu ile ilgili olan hemen herkes hatırlayacaktır.

Yüksek işlem yeteneğine sahip bu bilgisayarlar kendilerinden yararlanma konusunda önemli bir dezavantaja sahipti. Büyük bilgisayar merkezlerine bizzat gitmeden bu imkânlar kullanılamıyordu. Bir süre sonra terminal teknolojisiyle bu dezavantaj aşılmaya çalışıldıysa da fiziksel sınırlamalar ve maliyet dolayısıyla ancak bir dereceye kadar başarı sağlanabilmiştir. Denilebilir ki gerçek bir kullanıcı devrimi *super-micro* kuşağı ile başlamıştır. Yüksek RAM kapasitesi ve hızlı erişim yeteneği, aynı zamanda Dağılmış Bilgi İşlem (DDP) kavramını yaratmış ve kullanıcılar, belirli merkezlere gitmeksizin bilgi-işlemin nimetlerinden yararlanmaya başlamışlardır. Bir süre sonra bunların birbirlerine bağlanabilmesi (*networking*), merkezi sistemlerin en önemli avantajını da sisteme katmıştır.

Kısaca özetlediğim bu süreç, ülkemizin çok önemli bir sorun alanı için önemli bir ipucu veriyor. Ancak, sorun alanının ve ipucunun neler olduğuna değinmeden önce bir noktaya işaret etmek istiyorum. O da, *olağandışı sorunların olağandışı çözümleri gerektirdiğidir*.

Normal olarak her insan kas, deri, damar ve sinirden ibaret bacaklara sahip olmak ister. Bu, olağan bir durumdur. Olağandışı bir durum, kesik bir bacaktır. Bu durumda halâ olağan çözümde ısrar etmek ancak bir sonuca yol açar: Yürüyememek ! O nedenle kas, deri, damar, sinir

yerine belki plastik, civata, somun, kablo vs gibi olağandışı bir çözüme (protez) razı olmak gerekir. Bu, tam olmasa da o koşullarda en iyi yürüme imkânını veren bir çözümdür.

Konu edeceğim sorun alanı toplumumuzun vasıf dokusu yetersizliğidir. Dağılmış Bilgi İşlem yaklaşımı içindeki ipucu da bu ilkenin, yaygın (ve de örgün) eğitim için de kullanılabilceğidir. Buna, bir öncekine benzeterek **Dağılmış Öğrenme Ortamı** adını vermek istiyorum.

Günümüzün hızlı değişim ortamında, belirli bir refah ve mutluluk düzeyinde yaşayabilmek, asgari bir nitelik düzeyine ve ayrıca da belirli bir sürekli öğrenme yeteneğine sahip olmayı zorunlu kılmaktadır. Bunun aksisi, fizikteki enerjinin sakınımı ilkesine karşı koymak kadar imkânsızdır. Yani, hem belirli bir refah düzeyi arzu edilecek ve hem de onun otomatik gereği olan bilgi-beceri-davranış dokusuna sahip olunmayacak. Bu anlamsız bir ısrar olur.

Ülkemizde sayısı yaklaşık 70,000 dolayında bulunan yerleşim birimlerinde yaşayan insanımızın, ihtiyaçları olan bilgilere hızla erişmelerini sağlayabilmek, merkezi öğretim kurumları (okullar)nın yanısıra, bu yerleşim birimlerinde yaratılacak **öğrenme** ortamlarının varlığını kaçınılmaz kılmaktadır.

Hayvanının hastalığına karşı veterinerlere gidene kadar ne yapılacağı, tarım zararlıları karşısında hangi acil pratik önlemin alınması gerektiği, traktörünün arızası karşısında yapılacak olan ya da bir kredi temini için hangi adımların atılması gerektiği gibi yüzlerce konuda öğrenme ihtiyacı vardır.

Günümüzün bilgisayar teknolojisi hem yetenek hem fiyat açısından bu öğrenme ortamını insanımızın ayağına kadar götürebilecek koşullara sahiptir.

Her yerleşim birimine dağıtılmış bilgisayarlar gerekli *uzman sistemler* aracılığı ile, her kişiye ayrı birer danışmanlar ordusu tahsis etmek mümkündür.

Bir süre sonra, her mal ve hizmetin üreticisi, ürünleriyle ilgili uzman yazılımları tüm yurda dağıtmak zorunda kalacaklar (rekabet nedeniyle) ve böylece pazarlarını da genişletme şansını bulabileceklerdir.

Bilgisayar firmalarımızdan bir-ikisinin önderliğinde ve de bir rekabet ortamında bu projeyi Türkiye gündemine getirmeyi öneriyorum. Unutmayalım ki pazarı genişletmek ancak toplumun tatmin edilmemiş ihtiyaç alanlarına yönelmek ve yeni çözümler getirmekle mümkündür. Bu, toplumsal sorumluluğun da bir gereğidir. Bu haftalık da hoşça kalınız.

BDE= SATIN ALMA

Hemen her gün basında BDE ile ilgili haberler yer alıyor. Ama ne hikmetse bunlar yalnızca donanım alımlarıyla ilgili. Buradan anlıyoruz ki gerek bakanlık, gerekse firmalar bu işin yalnızca donanım alış-verişi şeklinde yorumluyorlar. Başka türlü anlamak isteyenler varsa onların da sesleri bu gürültü içinde kayıyor.

Ben, bakanlık tarafına söz anlatılamayacağına, bunun madden imkansız olduğuna iman ettiğim için bilgisayar firmalarına seslenmek istiyorum. Belki onlar dinlerler.

Ey bilgisayar firmalarının sayın yöneticileri, insan bindiği dalı keser mi? BDE adı altındaki hokkabazlığa lütfen alet olmayınız. Bu işin geleceği, eğitim sistemimizin geleceği, o da ülkemizin geleceği demektir. Bugün basit bir ihaleye dönüştürülen BDE'den firmalara düşen pay, proje doğru algılanabilirse çok sayıda yazılımcıyı, donanımcıyı, sistem kurucuyu, araştırmacıyı, uzmanı doyurabilecek büyüklüktedir. Ama bu yolla, emin olunuz ki BDE kavramı dejenere olacak ve alınan bilgisayarların ve hizmetlerin arkası gelemeyecektir.

Bu sütunlarda bir defa değindiğim önemli noktalara bir kez daha temas etmek istiyorum:

- (1) BDE projesine tek firma değil konsorsiyumlar katılabilmelidir.

Her konsorsiyum asgari bir bilgisayar donanımcısı, bir yazılım firması, bir sistem kurucu, bir bakım-onarım firması, bir finansman kuruluşundan oluş-

malı ve Bakanlık yalnızca konsorsiyum lideriyle muhatap olmalıdır.

- (2) Her konsorsiyum, birer "Eğitim Araştırmaları Merkezi" kurmalıdır.

Bu merkezlerde, konsorsiyum üyesi firmaların yurt dışında eğitim teknolojileri konularında edinmiş oldukları deneyimler Türkiye koşullarına uyarlanmak üzere çalışmalar yapılmalıdır.

Ne kadar ileri olursa olsun, bir toplumun öğrenme profiline uygun olmayan teknolojiler yararlı olamaz. Bu araştırma çalışmalarına kaynak ayırmamış firmaların BDE projesine katılması mümkün olmamalıdır.

Bu iki husus yerine getirilmeden projeye devam edilmesi yarar yerine zarar getirmektedir.

Böyle biline !

1 Aralık 1989

BDE'DEN VAZGEÇİLMELİDİR (!)

Çağdaş Monitor'da yazmaya başladığımda *Bilgisayar Destekli Eğitim* konusunda söz etmemeye kararlıyım. Ama bu konuda yazılıp söylenenler karşısında insanın suskunluğunu sürdürebilmesi güç !

Her geçen gün BDE projesi bir donanım ihalesi sorununa dönüştürüldü. Ekran boyutu, işletim sistemi gibi tali sayılabilecek konular BDE'nin özünün yerine oturtuldu.

Bu konu ile meşgul olanların şu noktaları hiç gözden kaçırmaması, hatta masalarının üstüne sürekli gözlerinin önünde olabilecek bir yerlerde tutmaları gerekiyor. Şöyle ki:

(1) BDE, bir eğitim reformu (hatta revolution'u) projesidir; daha doğrusu öyle anlaşılmalıdır. Yazılım, donanım vb. konular projenin birer parçasıdır ama proje bunlardan ibaret değildir. Hatta ikincil önemde olan konulardır.

(2) Projenin ana fikri **öğretme** yerine **öğrenmenin** geçmesidir. **Öğretmeye** dayalı sistem, Türkiye'de başarısızlığı yıllardır anlaşılmuş olması gereken bir yöntemdir. **Öğretmeye** dayalı sistemde; öğretici ile öğrenici arasındaki bilgi aktarımı, birbirine seri bağlı yaklaşık 20 faktör tarafından kontrol edilir. (Öğretmenin bilgi seviyesi, öğretebilme yeteneği, kişisel şartlarının etkilediği öğretim istekliliği, öğrencinin ön bilgi düzeyi, grup homojenliği, öğrencinin kişisel koşullarının belirlediği öğrenme istekliliği, öğrenme ortamının uygunluğu ve benzer faktörler).

Bu faktörlerin her birinin %90 yeterlikle yerine gelmesi halinde dahi -ki olağanüstü bir başarıdır-toplam bilgi iletim verimi yaklaşık %10 kadar olabilmektedir. İşte bu gerçek, eğitim alanında sağladığımız olağanüstü başarısızlığı izah etmektedir.

Öğrenmeye dayalı eğitimde ise herkes; önbilgisine, öğrenmeye hazır olmasına, öğrenme yeteneğine göre (*self-paced*) öğrenir.

- (3) Her okulun, kendi öğrencilerine kendi standardına göre başarı takdiri ve bunu belgelemesi (diploma), yüksek atlama sporcularının önce çitasız atlayıp, sonra da yükselebildikleri yere çitayı yerleştirip kendilerine madalya takmalarına pek benzerdir ve de oldukça komiktir.

Bir **Ulusal Sertifika Sistemi** kurulmaksızın, tevhid-i tedrisat esprisi dahil hiçbir faydalı amaca ulaşamaz.

- (4) BDE'nin ikinci temel özelliği, ne öğretileceğini belirleyen müfredat anlayışının tamamen değiştirilmesi zorunluğudur. Öğrencinin her ihtiyacı olabilecek (bugün için) bilgi-beceri-davranış'ların benimsetilebilmesi mümkün değildir. Bunun yerine :

- * Bugün ve gelecekte ihtiyacı olabilecek tüm bilgi-becerilerin kompoze edilebileceği "**öz beceri**"ler (gelecek haftalarda üzerinde duracağım) öğretilmelidir. Bunların sayısı, bugün öğretilmeye "*çalışılan*" konuların sayısına göre çok daha azdır ve hemen tüm bilgi ihtiyaçları bu yapı taşlarından oluşturulabilir.

- * Öğrenci öğrenmeyi öğrenmelidir.
- * Eğitimin -bugün olduğu gibi- hayatın yalnız bir döneminde (öğrencilik yılları) uğraşılan ve ondan sonra hayat boyu yanına uğranmayan bir angarya olduğu anlayışı yerine **Hayat Boyu Öğrenme** kavramı geçirilmelidir.
- * Öğrenci değişime direnen değil, onunla birlikte yaşamayı seven ve hatta onu bizzat yaratabilen yaratıcı kişilikli insanlar olmalıdır.
- * Ezberlemenin (anlamadan belleme), hiçbir şekilde benimsenmeyecek bir yöntem olduğu herkesçe (özellikle eğitim yöneticileri) anlaşılmalıdır. Aksi halde BDE'de dahil olmak üzere tüm eğitim teknolojileri öğrencileri, marifetli birer papağan haline getirmekten öte işe yaramaz. (Papağanları küçümsemek için değil onlara rakip çıkmaması için söylüyorum!)

(5) Öğretmenin rolünün :

- (a) Öğretilecek modülleri, yazar sistemler (authoring systems) aracılığı ile hazırlamak,
- (b) Öğrenim mahallerinde öğrencilere yol göstermek,
- (c) Bilgi-beceri-davranış üçlüsünde beceri ve davranış kazandırmada yardımcı olmak,
- (d) Ve nihayet daha iyi öğrenim teknolojileri araştırmak olduğu bilinmelidir.

(6) BDE HİÇBİR ŞEKİLDE BİLGİSAYAR ÖĞRENİMİ DEĞİLDİR.

Bilgisayarlı eğitimden öğrencileri soğutmanın en emin yolu, onlara bilgisayar gibi karmaşık bir aletin programlanmasını öğretmeye kalkışmaktır. (Çama-

şır makinesi kullanabilmek için onun nasıl çalıştığını bilme mecburiyeti getiriniz, tüm hanımlar makinelerini atacaktadırlar!)

(7) Bu projede yer almak isteyen kişi ve/ya kuruluşlara gelince :

- * BDE, bir donanım satma projesi değildir. Her firma (ve de kişi) eğitim konusundaki tüm birikimlerini Türkiye'ye getirmek ve ancak ondan sonra bu projeye girme isteğinde bulunmak durumundadırlar.
- * Donanımın -her nerede olursa olsun ve 24365 (24 saat 365 gün) esasına göre- bakımlarını yapabilmek zorundadırlar. Buna göre; teknisyen eğitmek, parça stoklamak vb. vecibeleri yerine getirmeli ya da ona hazır olmalıdırlar.
- * Ellerindeki tüm eğitim yazılımlarını Türkçeleştirme düzenlerini kurmalıdırlar.
- * Türkiye'nin oldukça önemli bir elektronik donanım üretim kapasitesi vardır. Her istekli kuruluş, bu kapasiteyi kullanabilecek bir yerli katkılı üretim projesi geliştirmelidir.

(8) BDE, yalnızca bir veya birkaç bilgisayar firması ile yürütülemez. Her birinin içinde donanım, yazılım, bakım, üretim, yol gösterme, yazar sistem eğitimi vb işleri üstlenecek kişi/kuruluşlardan oluşan konsorsiyumlar yoluyla gerçekleştirilebilir.

(9) Ve nihayet, BDE ancak bir çalışma grubu ile yönetilebilir. Çalışma grubunda, Devlet, firmalar ve eğitimciler yer almalıdır.

BDE bu şekilde ele alınacaksa pekala; aksi halde, "bilgisayarda bir işe yaramıyormuş!" gibi umut kırıcı bir son pekala olasıdır. O takdirde lütfen bu işten -şimdilik- vazgeçiniz.

Bu haftalık da hoşça kalınız !

10 Aralık 1989

ÖZ BECERİLER

BDE konusundaki düşüncelerimi siz okurlarıma aktarıırken; "çocuk ve gençlerimizin bugün ve gelecekte ihtiyaçları olabilecek tüm bilgi ve becerilerin kompoze edilebileceği "öz beceri"lerin, eğitim sistemimizde gereksindiğimiz sadelik ve akılcılığı sağlayabilecek bir yaklaşım olduğuna değinmiştim. Bu defa sizlere bu ilginç "yapı taşları"ndan söz etmek istiyorum.

Gelişen ve değişen bir toplum içinde insanlarımızın bilgi-beceri ihtiyaçları da değişmektedir. Eğer eğitim sistemini, bilgi-beceri ihtiyaçlarını "doğrudan" karşılayabilecekleri bir araç olarak tanımlarsak ortaya çelişkili bir resim çıkmaktadır: Bir yanda sürekli değişen bilgi-beceri ihtiyaçları, öbür yanda da sabit bir müfredat sistemi !

Bugün eğitim sistemimizin içinde bulunduğu içinden çıkılmaz durumu, bu çelişik tablo iyi açıklamaktadır. İlk ve orta öğretimde kalıplar halinde belletilmeye çalışılan (ve Allahtan ki tam belletilemeyen) sabit bilgiler, öğrencinin hayatında karşılaştığı hemen hiçbir sorunu çözememektedir.

Hatta öyle bir inanç yaygınlaşmıştır ki, öğrenim görmüş olmakla, karşılaşılan sorunları çözebilmek apayrı şeylerdir. Hatta ve hatta hayat sorunlarını çözmeye daha becerili olanların, eğitim görmemiş olanlar oldukları yolunda yüksek sesle ifade edilmeyen, ama doğruluğuna da "de facto" inanılan bir garip yargı doğmuştur.

Öğretilenlerin (müfredat), sorunların "öz"lerine değil de "görüntü"lerine yönelik olması halinde (ki bugün böyledir) bu garip yargı doğruluk kazanmaktadır.

Okullarımızda trafik eğitimi, turizm eğitimi gibi "görüntü" sorunlara yönelik dersler bu yaklaşımı doğrulamaktadır. Gün değişip yeni bir sorun ortaya çıktığında (mesela hava kirliliği), öğrenci o yeni durum karşısında ne yapılması gerektiğine karar verememektedir.

Hiç öğrenim görmemiş bir kişi, doğal eğilimlerini kullanarak o durum için az-çok geçerli bir çözüm geliştirirken, sorunları ve çözümleri kalıplar halinde bellemeye şartlanmış olanlar ne yapacaklarını bilemez duruma düşmektedirler. Çünkü onlar, sorunların "öz"leri yerine "görüntüler"i karşısında ne yapılması gerektiğini daima kendi dışındakilerden bekler durumdadırlar. Az eğitilmiş olanların kullandıkları doğal eğilimler ise bu kişilerin artık yardımcısı değildir, çünkü eğitim sistemi doğal eğilimler yerine "başka bir şeyler" koymak iddiasındadır ve öğrenci buna inanmıştır.

Bu şekilde öğrenim görmüş bir toplumun, daha karmaşık durumlarda, yaratıcı düşünceler geliştirebilen esnek düşünürler olması beklenebilir mi ?

Eğitim düşünürü Edward De Bono, bu gibi durumlarda zekanın dahi bir işe yaramadığını, hatta eğer öğrenci, sistemli düşünmeyi ve öğrenmeyi öğrenmemişse zekanın bir handicap olduğunu belirtmektedir. Gerçekten de, zeki fakat sistemli düşünmeyi bilmeyen insanların, zaman zaman sorunlar karşısında ne kadar saçma sapan çözümler geliştirdiğini her gün acıyla izlemiyor muyuz ?

Zeka, bilgi-beceri, ahlak, ruh sağlığı ve düşünebilme becerisi bileşenlerinden oluşan "akıl"ın, öğretimdeki kalıp çözümlerden ne kadar farklı olduğuna dikkat edilmelidir.

Sayıları neredeyse sonsuz denilebilecek sorunların "öz"lerine cevap üretebilecek bilgi-becerilerin sayısı şaşılacak kadar azdır ve bunlara "öz beceriler" (Core Skills)

denilmektedir. Buna göre, günlük yaşamda rastlanabilecek "durum"lar için aşağıdaki şu temel beceri bileşenleri yeterli olup bunlar ve kişinin yaratıcılığı birleşerek bir cins (lego) montajı gibi özgün çözümler geliştirilebilmektedir. Bu öz beceriler şunlardan ibarettir :

SAYILAR

1. Sayılarla işlem yapabilme
2. Sayısal ve ilgili bilgileri yorumlayabilme
3. Tahminleme
4. Ölçme ve tanımlama
5. Bir şeyin fayda ve maliyetini takdir edebilme

İLETİŞİM

6. Bilgilere erişme ve talimatları yorumlama
7. Bilgi temin edebilme
8. Diğer kişilerle birlikte çalışma

PROBLEM ÇÖZME

9. Eylem biçimini tesbit edebilmek ve onu yenileyebilmek
10. Seçenekler arasında karar vermek
11. Yapılan eylemin gelişmelerini izleyebilmek

PRATİK

12. Pratik bir eylem için hazırlanabilmek
13. Bir eylemi yapabilmek
14. Bir eylemi tamamlayabilmek

Burada 14 başlık altında verilen öz becerilerin toplam 103 alt becerisi, rastlanabilecek sorunların çözümünde, kişinin yaratıcılığı oranında geçerli çözümleri üretebilmektedir.

Bu öz beceri alanları kullanılarak oluşturulabilecek ve öğrencinin yaşadığı özgün çevrenin verilerine dayalı proje temelli müfredat, mükemmel bir eğitimin kişiye verilebilmesini mümkün kılmaktadır.

Bu kısa açıklamadan hemen çıkarılabilecek bir sonuç vardır: Kişilerin durumlarına göre karar verebilmelerine yardımcı olacak araçlarla cihazlandırmak yerine, sadece belirli şartlarda işe yarayan kalıp çözümleri ezberletmeye çalışmak, çocuk ve gençlerimizi, sürekli değişen sorunlar dünyasında korumasız ve çaresiz bırakmakta ve erginlik çağlarında, her türlü sorunun çözümünü başta Devlet olmak üzere kendi dışındaki herkesten beklemek durumunda bırakmaktadır.

BDE'nin böyle bir yaklaşımla birlikte ele alınması; şartlara göre çözüm geliştirebilme becerisine sahip yepyeni ve esnek bir nesil yetiştirebilecektir. Aksi halde çözümleri, bu defa büyükleri yerine bilgisayarlardan bekleyen bir nesil söz konusudur.

Ben buna modern kölelik diyorum !

BECERİ KURSLARI VE LİMME

Milli Eğitim Bakan'ının beyanatından, lise mezunlarına meslek kazandırmak amacıyla düzenlediği LİMME (Lise Mezunlarına Meslek Edindirme) projesinin bakanlığın başına sorun olduğunu, mezunların kendi istekleri doğrultusunda çeşitli kurslara tabi tutulup, "bitirince iş bulacaksınız!" denilen kurslardan mezun gençlerin ortalıkta kaldığını öğrendik.

Bunun süpriz bir yanı yoktur. Niçin olmadığını sebepleri de şunlardır:

- (1) Lise öğreniminin tek başına bir amacı yoktur. Yüksek öğrenime hazırlık demek olan lise öğrenimini bitirenleri diğer işsiz kesimlerden ayırıp zorlamayla meslek sahibi yapmaya kalkışmak topluma yanlış mesajlar taşımaktadır. LİMME'nin gizli mesajı, "iş sahibi olmayı belirleyen ana unsurun işgücü piyasasının ihtiyaçları olmadığı"dır. Özet olarak kursların yalnız lise mezunlarına yönelik olması bir hatadır.
- (2) Herhangi bir iş edindirme kursunun vazgeçilmez şartı, işgücü piyasası ihtiyaçlarına yönelik olarak düzenlenmesidir. Kişilerin talepleri genellikle piyasa ihtiyaçlarına değil, kulaktan dolma bilgilere dayalıdır. Her gün gazetelerde görülen, "*bilgisayarcılar çok kazanıyor*" ya da "*elektronikçilik gözde meslek*" gibi haberlerin etkisinde kalan gençler, bir bilgisayar ya da elektronik kursuna giderek hem iş hem de yüksek gelire kavuşacaklarını ummaktadırlar.

Gerçek ise çok farklıdır. Yıllardır sürdürülen halk eğitimi kurslarının faydalı beceriler kazandırmasına rağmen iş bulmaya yaramayışının sebebi budur.

İki kavramı birbirinden ayırmak gerekir: Faydalı beceri ve geçerli beceri (relevant skills).

Örneğin, "Saksı çiçeği yetiştirme" yararlı bir beceri ise de iş gücü piyasası tarafından aranan "geçerli" bir beceri değildir.

(3) Bir "iş"in doğması için beceri bir şart, kendi işini kurma desteği ise ikinci şarttır.

Bu desteği ise "Teşebbüs Ajansları" verebilir.

LİMME'nin ardında böyle bir destek yoktur. Dolayısıyla kursları bitirenlerin mutlaka bir yerde iş bulmaları gerekmektedir.

Kursları bitirenlere iş bulunacağı vaadi önemli bir hata olup, yıllardır alışılan "devlet, eğittiği kişilere bizzat iş vermelidir" yanlış anlayışının devamıdır.

Diğer yandan 1985-88 arasında düzenlenen "Beceri Kazandırma Programları" ise yukarıdaki hatalara düşmediği için son derece başarılı olmuştur.

Devam ettirilmeyişinin sebebi, "*devam edilirse, ortaya atanların propagandası yapılmış olur*" hastalığıdır. Halbuki devam ettirilse ortaya atanlar değil devam ettirme basiretini gösterenler hayırla anılacaklardı.

Beceri kazandırma programlarında, her ilde kurulmuş bulunan *İl Beceri Kazandırma Komisyonları*, o yörelerde piyasanın ihtiyaç duyduğu becerileri belirliyor, kurslar da ona göre düzenlendiği için, kursları bitirenler işsiz kalmıyordu.

Beceri programlarının önemli bir diğeri özelliği de "özel girişimciler" tarafından düzenlenmesiydi. Böylelikle devlet, serbest piyasa sisteminin gereği olarak işleri bizzat yapmıyor, yapılması için ortam yaratıyordu. Aradaki farklar bunlardır.

Bugün bu başarının sürdürülebilmesi imkanı yine vardır.

Ancak bir şartla : "bu benim fikrim değil" sendromuna pabuç bırakılmazsa!

Şubat 1992

EĞİTİM REFORMU YAPILAMAZ, YAPILMAMALIDIR DA !

Her iktidarın vazgeçilmez gündem konularından birisi daima "eğitim reformu" olagelmiş ve değişmez olarak her iktidar da eğitim alanında yaptıklarının, o güne kadar yapılmamış ölçekte birer reform olduğunu iddia edegelmiştir. Ama, bugün gelinen nokta ortadadır ve yapılan bütün "reform"lar sonunda üniversite mezunlarımız dahi özgeçmişlerini yazamamakta, harcadığı onca zamana karşın yaşamını sürdürebilecek bir beceri, dolayısıyla da bir iş sahibi olamamakta, devletin kendisine iş vermesini beklemektedir.

Ancak bu durumun yalnız ülkemize özgü olduğu sanılmamalıdır. **Harward Educational Review** dergisinin bu yıl yaz sayısında Donald P.Macedo tarafından yazılan bir yazı ibret vericidir.

Halen A.B.D.'de 60 milyon civarında cahil ve/ya işlevsel cahil bulunduğu belirtilen yazının başlığı, "Ahmaklaştırma için Eğitim" dir. Mevcut eğitim sisteminin bir yanlıgı olmadığını, A.B.D. halkını itaatkar kılmak için bilerek böyle şekillendirildiğini ileri süren yazar, birçok kentteki %60 ve New York'taki %70'lik okul terk oranını kanıt olarak göstermektedir.

Hitler' in, "İktidardakiler için, düşünmeyen bir halka sahip olmak ne güzel bir talihtir " sözünü hatırlatan yazarı doğrulayan başka raporlar da mevcuttur.

1985 yılında A.B.D.'de yayımlanan "Risk Altındaki Millet" (*Nation at Risk*) adlı raporda, mevcut eğitim sistemi dost olmayan bir yabancı güç tarafından zorla empoze edilseydi bunun Amerikan halkınca savaş nedeni sayılabileceği belirtilmekteydi.

Amerikan eğitim sistemi, bireysel ihtiyaçlara cevap vermesi ve kullandığı öğretim teknikleri açısından bizim eğitim sistemimizle karşılaştırılamayacak ölçüde gelişkindir. Amerikan halkının, eğitim sistemleri hakkındaki acı eleştirileri bizi yanıltmamalıdır. Onlar ulusal vizyonlarının gerektirdiği yüksek nitelikli insanlara sahip olamama korkusuyla yakınmaktadırlar.

İki ülke arasındaki gelişmişlik farkı dikkate alınırsa belki bizim daha da yüksek nitelikli insanlara ihtiyacımız olduğu gerçeği ortaya çıkacaktır. Bugün gerek Türkiyemizde gerekse A.B.D.'de geçerli olan eğitim felsefesiyle bu hedefe varamayacağımız açıktır. Bırakınız insan niteliğimizi geliştirmek, yıllık %2.5'lara varan (bazı yörelerimizde bu oran %5'ler dolayındadır) nüfus artış hızıyla, bulduğumuz nitelik düzeyini dahi korumamız imkansızdır. Pekiyi bu durum karşısında ne yapılmalıdır?

Basit ve sağlam adımlarla yürümek, bu tür zor bir soruyu cevaplamanın ilk koşuludur. Yapılması gereken ilk şey, boyuna eğitim reformu yapmaktan vazgeçmektir. (Hatta mümkünse başka reformları da yapmaktan vazgeçilmelidir.)

Çünkü her *yapılveren* reform, işi daha da karıştırmakta, daha da kötüsü reformun böyle yürürken, konuşurken filan yapılivercek, mesela tespih çekmek gibi bir şey olduğu inancı yaygınlaşmaktadır.

Yapılması gereken, reform, yani "*mevcut olan bir şeye yeni bir şekil vermek*" değil, yeni bir felsefe altında "*baştan kurmak*" tır. Mevcut anlayış, uygulama ve bunlara bağlı alışkanlıklar, bu "*baştan kurma*" işlemini kolaylaştırmamakta, aksine güçleştirmektedir.

Yapılmaması gereken ikinci şey, adı ister "*reform*" ister "*yeniden kurma*" olsun, bu tür işlemleri, mesleği öğretmenlik (herhangi bir düzeyde) olanlara yaptırmamaktır.

Çünkü kurulmuş bir eğitim sistemini çok iyi işletebilen bu değerli insanlar için en önemli sorunlar - haklı olarak -, okullaşma oranını artırmak, yeni okul binaları yapmak ve öğretmen maaşlarını artırmaya çalışmak gibi, gerçekten yapılması gerekenlerle hemen hiç ilgisi olmayan halka ve öğretmenlere hoş görünme çabalarıdır.

Nasıl ki iyi bir şoförün, bir otomobil mühendisi olması beklenemezse, iyi bir öğretmenin de iyi bir eğitim sistemi kurucusu olması beklenmemelidir.

"Baştan kurma" işlemini yapacak olanların cevaplaması gereken temel soru, "insanlarımızın neyi, niçin öğrenmeleri gerektiği"; ikinci soru ise "bunları nasıl öğreneceği" dir.

Ülkemizde hemen her devirde eğitim sorunlarına ideolojik yaklaşıldığı düşünülürse, bu sorular üzerinde hiç düşünülmediği, bunların cevaplarının her ideoloji tarafından tartışılmaz biçimde empoze edildiği görülecektir. İdeolojik yaklaşım temelde doğru olmadığı gibi, amaçlarını gerçekleştirilmesi de mümkün değildir ve olmamıştır. Böyle olsaydı, örneğin 12 Eylül İdaresi tüm ülkeyi Atatürkçü çizgiye getirebilirdi. Mahkumlara sabahtan akşama kadar Atatürkçülük aşlamaya çalışan askeri idare sonunda birinci sınıf Atatürk düşmanları yetişmesine yol açmıştır.

Çocuk ve gençlerimizin, bir arada yaşamaktan hoşlanan, bunun kurallarına uymasını bilen, meraklı ve öğrenmesini öğrenmiş kişiler olarak yetişmesi gibi bir çerçeveye yetinebilsek herhalde dünyanın en iyi eğitim sistemini kurmaya ilk adımı atmış olabiliriz.

"Bir arada yaşamayı isteme" okullarda öğretililecek bir şey değildir. Ayrıca, öğretilmesine gerek de yoktur. İnsanlar aksine yönlendirilmedikçe bütün canlılar gibi zaten bir arada yaşamak isterler. Yeter ki biz, çeşitli yönlendirmelerle, insanda varolan sevgiyi yönlendirip, bir kısmını sevgisizliğe ve nefrete dönüştürmeyelim.

İster din ister ahlak isterse milliyetçilik adına olsun çocuklarımıza empoze ettiğimiz "iyi" ler, aslında onunla birlikte bir takım "kötü" leri de onların kafalarına yerleştirmektedir. Bu nedenle "iyi vatandaş" gibi öğretilmesi mümkün olmayan ve çok ters sonuçlar veren bir öğretim amacından vazgeçilmelidir.

İkinci olarak, insanlara bir şeyler "öğretmek" ten vazgeçilmelidir. Bu mümkün de değildir. Mümkün olan, insanların "öğrenmeleri" için onlara imkan hazırlamaktır. İnsanlar, çocukluktan itibaren tüm ihtiyaçlarını en doğal, sahtecilikten en uzak yollardan karşılamak gibi eğilimlere sahiptirler. Bu eğilimler bozulmadığı takdirde onlar neleri öğreneceklerini kendileri bulacaklardır. Buna göre, cevaplanacak sorulardan biri olan "*çocuklarınıza ne öğretelim*" sorusu otomatikman ortadan kalkmaktadır.

Çocukların ve tüm canlıların öğrenme eğilimleri öylesine güçlüdür ve öylesine doğru metodlar bulurlar ki, bunu anlamak için bebek ve çocukların hareketlerini, oyunlarını izlemek yeterlidir. Biz büyükler bu doğal ve doğru süreci, tüm imkanlarımızla bozarız. Daha minicikken, serbest bırakılsaydı doğanın sırlarını keşfetmeye başlayabilecek olan o minik kaşiflerin eline plastik tablancalar verip televizyonlarda insan öldürmenin, suçun, sahtekarlığın çeşitlerini gösteririz.

Çoğu anne baba çocuğunun doğada oynamasından hoşlanmaz, onu sınırlamaya güya korumaya çalışır. Böylece pırsık, beceriksiz, korkak, çokyüzlü, daima koruma bekleyen, yaratıcılığı ölmüş "büyük" ler yetişir.

Bugün teknolojinin geldiği nokta ve geliştiği yön, çocuk, genç ve erişkinlerin çeşitli bilgi-beceri ihtiyaçlarını kolayca karşılayabilmelerine imkan tanımaktadır. Resim-ses-hareket öğelerini birleştiren *Multi-medya Destekli Öğrenme* imkanları insanların önüne sonsuz bir ufuk açmıştır.

Ancak, çözümlenmesi gereken bir soruna işaret edilmelidir. İster bu yolla, ister geleneksel zorla öğretmeye çalışma yöntemiyle olsun, eğitimin bir işe yarayabilmesi bir önkoşula bağlıdır : O da , "bilgi" nin alternatiflerinin bulunmamasıdır. Koruma, kollama, kayırma, rüşvet, sahtekarlık gibi hayatı kısa vadede kolaylaştıran, ama toplumun ancak bir kısmına ve belirli bir süre için kolaylaştıran yöntemler caydırılmadığı sürece, bilginin ve dolayısıyla da eğitimin hiçbir pratik değeri yoktur.

Ülkemizde eğitim imkanlarından yoksun çok sayıda çocuk ve genç vardır. Bunların büyük bir bölümü de kırsal kesimde yaşamaktadır. Bu insanların sorunları ve dolayısıyla bilgi ihtiyaçları da aşağı yukarı bellidir. Onların bu bilgilere erişimlerini sağlayabilecek bilgisayar destekli bir sistemin kurulması çok güç değildir. Ayrıca, bunun yararlarının kısa süre içinde görülmesiyle insanların kendilerinin de büyük bir yarış içine girmeleri kaçınılmazdır.

Yapılması gereken, ülkemizdeki büyük bilgisayar firmalarını bu yolda biraz motive etmek (biraz da zorlamak)tır. Bu yolla bilgi becerisini geliştiren, hayvanının hastalığı, traktörünün tamiri, toprağının tahlili, kış günlerinin, boş zamanlarının paraya çevrilmesi ya da iş arama ve/ya kurma tekniklerini öğrenen kişilerin ne büyük bir yaratıcı potansiyel olacağını hep birlikte görebiliriz.

27 Eylül 1993

BECERİ KAZANDIRMA..!

Önce bir soru sorarak, sonra da kendi kendime cevaplamaya çalışarak Beceri Kazandırma konusuna farklı bir yönden yaklaşılmaya çalışacağım: " Yıllardır mesleki eğitimin önemi hakkında hemen her kademedeki yetkili, olumlu görüş belirtmesine rağmen, bugün niçin hâlâ bulunmamız gereken yerde değiliz?"

Burada, "bulunmamız gereken yer" deyimini ile, doğru üretilip bakımı yapılan araç gereçleri, doğru inşa edilen konutları, doğru döşenen kaldırım taşlarını, frenleri tutan ve halatları kopmayan asansörleri, yakıtı dumana çevirmeyen otobüsleri, velhasıl elimizi attığımız her şeyi ve nihayet bir işe sahip olup, geçimini istediğince sağlayabilen insanları kastediyorum. Sizler onlarcasını daha kolayca bulabilirsiniz.

Bu soruya hiçbir şekilde; "hayır, bunlar doğru yapılmaktadır!" diyebilecek kimsenin çıkacağını sanmıyorum, çünkü ispatlaması çok kolaydır.

Yukarıda ufak bir bölümünü sayıp döktüğümüz tüm eğriliklerin ortadan kaldırılması, bu işleri kademe kademe yapanların, öğretenlerin, yönlendirenlerin ve yönetenlerin niteliklerinin yükseltilebilmesine bağlıdır.

Çevremizdeki tüm eğriliklere bir anlamda, olayları yapan, öğreten, yönlendiren ve yönetenlerin yetmezliklerinin yansımaları olarak bakabiliriz. Meseleye böyle bakmaya başlayınca "çağdaş uygarlık düzeyi"ne niçin erişemediğimizi daha kolay açıklayabiliyoruz.

Niteliği yetersiz bir marangozun yaptığı tüm işlerde bu nitelik yetmezliğinin bir izi vardır, olmalıdır da! Aynı

şekilde duvarcıları, tesisatçıları, elektrikçileri ve giderek tüm iş sahiplerini (ama tümünü) düşünebilirsiniz. Eğer bu kişilerin nitelikleri yetersiz ise bu, yaptıkları her işe yanlış olacaktır.

Şimdi tersine düşünelim: herhangi bir eğriliğe rastladığımızda bunun neden ortaya çıktığını, o nedenlerin nerelerden kaynaklandığını ve de onların da sebeplerini yani sebeplerin sebeplerini aradığımızda nereye varınız ? Bu ilginç araştırmayı, seçeceğiniz bir sorun alanı için yapmanızı öneririm!

Çok şaşırtıcı sonuçlara varacağınızdan emin olunuz. Şimdiden söyleyebilirim ki, sonuçta hep aynı noktaya varılmaktadır : o sorun alanı ile doğrudan ve dolaylı olarak ilgili olanların nitelik (vasıf) dokularının yetersizliği !

Vasıf dokusu deyimi ile, bilgi-beceri, zeka ve ahlak üçlüsünden oluşan özelliğin bir toplumdaki dağılımı kastedilmiştir.

1986 yılında gündeme gelen beceri kavramı o günden bu yana hep işsizliğe karşı bir önlem olarak biliniyor.

Gerçek ise daha farklıdır. Beceri yetmezliği yalnız işsizliğin değil tüm sorunların kaynağıdır. Hepimizi yakından ilgilendiren trafik anarşisinin temelinde bakınız hangi beceri yetmezlikleri vardır :

- * Araç kullanma becerisi yetersiz sürücü,
- * Yol kullanma becerisi yetersiz yaya,
- * Onarım becerisi yetersiz tamirci,
- * Yol işaretlemenin önemini anlamamış ilgili,
- * Park alanı üretimindeki beceri yetmezliği,
- * Trafik sorununun analizindeki beceri yetmezliği,
- * Bu işleri yönetmek durumunda olanların problemleri kavrama ve çözüm geliştirmedeki beceri yetmezliği vs, vs.

Benzer şekilde kirli hava sorununun da altında, az rüzgar, soğuk hava, kükürlü kömür, yetersiz sübvansiyon değil, yukarıdakine benzer bir grup beceri yetmezliği bulunduğunu kolayca görebilirsiniz. Meselenin mekanizması basittir:

$$(\text{bir konu}) + (\text{beceri eksiği}) = (\text{sorun})$$

Beceri yetmezliğinin bu kadar yaygın bir sorun olduğu yolundaki bu ifadelerden sonra başlangıçta sorduğum sorunun yanıtına gelmek istiyorum.

Mesleki eğitimin, kabul edilen önemine uygun bir noktaya gelinebilmesi için :

(1) Modüler İstihdam Becerileri Sistemi kurulması

Her biri kendi başına bir istihdam sağlayabilen en küçük beceri alanına "*istihdam sağlayan beceri modülü*" denilebilir. İşte bu modüllerin tanımlanması, sağlam bir mesleki eğitim sisteminin ilk şartıdır.

(2) Sertifika Sisteminin kurulması

Bugün çok az sayıda mesleğin uygulanabilmesi bir sertifikaya bağlıdır (berberlik, şoförlük vb). Her becerinin bir sertifika ile belgelenmesi ve sertifikasız eleman çalıştırmama şartıyla icra edilebilmesi ikinci gerekli husustur.

(3) Beceri Modülleri için Öğrenme Teknolojisi geliştirme

Çok sayıda insanın, çok sayıda beceriyi, kısa sürede, kendi öğrenebilme hızlarında öğrenebilmeleri için teknolojiden yoğun olarak yararlanmanın dışında çare yoktur.. *Interactive Video*

Disc (IVD) destekli öğrenme sistemi, mesleki eğitim için kaçınılmaz tek çözümdür.

Yukarıda değindiğim 3 şartı yerine getirmeksizin, temenni yoluyla meslek eğitimi sistemi kurulması imkansızdır.
Bu haftalık hoşça kalınız !

17.12.1989

ÇOCUK VE GENÇLERİN SORUN ÇÖZME BECERİLERİ

Çocuk ve gençlerimize “*neler öğretmek istiyoruz?*” sorusunun yanıtı, “*neleri öğretmek istemiyoruz?*”un yanıtından çok daha uzundur.

Nil Nehri'nin uzunluğunun belletiminden, sinüs alfa'nın türevinin ezberletilmesine kadar her konuyu içeren uzun birinci listenin yanında, “*sorun nasıl çözülür?*” ve “*öğrenmeyi öğrenmek*”ten ibaret iki maddelik bir kısa liste vardır ve öğretilmeyen de bu ikinci listedekilerdir.

Ne gariptir ki, bir insanın ömrü boyunca ihtiyaç duyabileceği Nil Nehri'nin uzunluğunu -ki gerekirse her yerde bulunur- öğrenen çocuklara, yaşamlarının her dakikasında uğraşacakları “*herhangi konulu bir sorunun çözümünü için neler yapılması gerektiği*” konusunda tek kelime öğretilmez. Öğretilmez ve bu acayiplik, eğitim adına ve öğretmenler eliyle yapılır.

Ağızdan dolma bilgileri ezberleyip bunları sınavlarda tekrarlaması istenilen çocukların bu garip eğitim yöntemine uyum gösterememeleri, onların bütün yaşamlarını olumsuz etkileyen net sonuçlar verir.

Diğer yandan, bu ezber sürecinde başarı gösterenler de yaşamları boyunca çoğu sorunları çözemezler.

Peki, bu garipliğin devamı nasıl mümkün olabiliyor? Kimse bunun farkında değil mi?

Farkında olanlar şüphesiz ki vardır. Ama çoğunluk, bu

garip eğitim düzeninin ürünleridir ve onların farkına varmaları imkansızdır. Bunlar kendi aralarında bölünmüş, eğitimin milliliğini yanlış yorumlayıp kendimizle övünmek ve sadece övünmek diye anlayan bir grup, dünyayı yalnız ibadet edilecek bir yer olarak gören bir grup ve çağdaşlığı, inançları dışlamakla savunduğunu sanan bir diğer grup oluşturmuşlar ve eğitim yönetimini yıllardır kimselere bırakmamakta, dönüşümlü olarak gücü ellerine geçirmekte-dirler.

Şunu anlamak gerekir ki, çocuk ve gençlerin kafalarına bizler için doğru, iyi ve güzel olanları sokmaya çalışmanın bir yararı yoktur ve bu yöntem, Tanrı'nın onlara verdiği en değerli yetenek olan doğruya, iyiye ve güzele yönelmek yeteneğinin inkarı demektir.

Çocuklara verebileceğimiz tek şey -eğer mutlaka bir şeyler öğretmek gerekiyorsa-, onların kendi öğrenme profillerini keşfetmelerine yardımcı olmak ve böylece öğrenmeyi öğrenmelerini hızlandırmak (çünkü onlar bunu bilirler ve biz ısrarımızla onu yok ederiz)tır.

Bunun yanısıra temel yaşam becerilerini kazanmalarına yardımcı olmak en önemli eğitim hedefidir. Bu becerilerin içinde en önemlisi ise onların sorun çözme becerilerinin gelişimine yardımcı olunmasıdır.

21.yy'ın öğrenim sistemi -artık eğitim dahi denilmeyecek- bu temeller üzerine oturacak, insanlar ömür boyu öğrenme kavramı uyarınca, gereksinim duydukları bilgi ve becerileri öğrenecekler ve bunu bir işkence olarak görmeyip bir zevk sayacaklardır.

Salı, 10 Mayıs 1994

HER ŞEYİN DERSİ İLKOKULA KONULMALI (!)

TBMM'de bütçe görüşmeleri sırasında çeşitli bakanlıkların bütçeleri üzerinde konuşan sözcüler, istisnasız olarak bir noktada birleştiler: hangi konuda bir sorun varsa, onunla ilgili bilgiler ilkokul programlarına konulmalıdır!

Orman sevgisi, tarım bilinci, çevreye saygı, trafik kurallarına uyum, vatanın bölünmezliği, üst mahkemelerin yararları ve daha akla gelebilecek tüm değerli kavram ve bilgilerin ilkokul müfredatına konulması, aslında ölkemiz sorunlarının konuşulduğu hemen her platformun değişmez önerisidir.

Nitekim, bu denli ısrar ve süreklilikle savunulagelen bu yaklaşım, ulusumuzca üzerinde en çok (ve en kolay) uzlaşı sağlanmış “doğru”lardan biri haline gelmiş ve bu büyük uzlaşı, ilkokul müfredatına yansıtılmıştır.

Üzerinde bu denli anlaşma doğmuş bir konu hazır bulunmuşken ilkokul düzeyi ile yetinilmemiş, orta, lise ve yükseköğretim kurumlarına da yaygınlaştırılmıştır.

Bu durumun da yeterli sayılmayıp, gelecekte daha da genişletileceği, yeni çıkacak hastalıklardan nasıl korunulacağı, yeni çıkarılacak kanun hükmündeki kararnamelerin vatandaşlara yüklediği sorumluluklar gibi hayati konuların da üniversitelere lisansüstü programlar olarak eklenebileğini tahmin etmek güç değildir.

Şaka bir yana, “*çocuk ve gençlerimizin bilmelerinde yarar olabilecek konuların, onların öğretim programlarına*

konulmasında ne zarar var?” denilebilir. Nitekim, bu düşünce çok yaygın bir destek bulduğu için bu denli kolaylıkla hayata geçebilmiştir.

Buna verilebilecek yanıt kısa ve nettir: *Evet, son derece zararlıdır. Çünkü, eğitim kurumlarının görevi, ihtiyaç olabilecek tüm bilgileri vermek değil, çocuk ve gençlerin o bilgileri kompoze edebilecekleri modül’leri vermek ve o modül’leri birleştirerek ihtiyaçlarına karşı gelen bilgileri oluşturma becerisini kazandırmaktır.*

İhtiyaç olan bilgileri ayrı ayrı **vermek** demek, ileride ihtiyaç duyabilecekleri bilgi-beceri-davranışları oluşturabilme becerisini **verememek** demektir. İhtiyaçlarını bu şekilde **“modüllerden kompoze etmek”** yoluyla değil de, birilerince hazırlanmış olarak karşılamaya alıştırılan çocuk ve gençlerin yalnızca bilgi-beceri-davranış ihtiyaçlarını değil tüm ihtiyaçlarını başkalarından (genellikle de devletten) bekler durumda bulunmaları boşuna değildir.

Eğitim işlerini yürütmek “durumunda” olan görevlilerin bu gerçeği anlamaları, her ihtiyacı, eğitim programlarını şişirerek karşılamaya kalkışmak ve böylece durgun, yaratıcılığı bastırılmış çocuk ve gençler yetiştirmek yerine, bu ihtiyaçların temel modüllerinin neler olduğunu -ki bunlar bellidir- araştırmaları ve müfredat programlarını buna göre tasarlamaları gerekir.

Daha da önemlisi, çocukların -hatta tüm canlıların- doğal öğrenme yöntemi olan “oyun”a daha çok zaman ayrılması, hatta oyun’un, **“en temel öğrenme yöntemi”** olduğunun idrak edilmesidir.

Pazar, 18 Aralık 1994

FEN VE DİN EĞİTİMİ

"Ezber Hayır " sloganıyla yürütülen ve "açık defter açık kitapla sınav"ı ilk adım olarak öneren kampanyayla ilgili olarak başta öğretmenler olmak üzere öğrenci ve velilerden büyük bir ilgi var.

Düşünebilme yeteneğini yok eden ama yok ettiği de kolayca anlaşılmayan bu belletme yöntemi başkalarına muhtaç insan yetiştirmenin en garantili metodudur.

Karşılaştığı her sorunun, başkalarınınca oluşturulacak kalıplar yardımıyla çözümlenmesini bekleyen bir insan tipi, herhalde diktatörlerin çok arzuladığı bir vatandaş tipidir.

İnsanımız bir gerçeğin farkına varır gibidir ve bu yüzden de kampanyayı desteklemektedir.

Bir kısım eğitimci ise iki grup dersin bu kampanya dışında kaldığını, birisinde ezberin *zaten olmadığı*, ikincisinde ise ezbersiz eğitimin *olamayacağı* savunmaktadır. Bunlardan birincisi fen, ikincisi ise din dersleridir.

Matematik, fizik, kimya gibi derslerde ezberin kullanılmadığı inancı -her neden kaynaklanıyorsa- tamamen yanlış bir kanaattir. Ezberin dik alası bu derslerde yaptırılır.

Bu üç dersin ortak özelliği olan "problem çözme"de öğrencilere derslerde en çok yaptırılan ve çalışkan öğrencilerin de evde en çok yaptıkları temrin, örnek problem çözmektir. Sınavlarda başarılı olan öğrenciler, farklı yazarların kitaplarından çeşitli problemleri bulup onları çözmeyi öğrenmiş olanlardır. "*Örnek problem çözme*", ezberin fen derslerine özgü adıdır.

Bu metotla "öğretilen" -çünkü eğitilmemektedirler- öğrenciler örneğin alfa taneciklerinin enerji yüklerini hesaplayabilir ama mesela viraj alan bir trenin iç ve dış tekerleklerinin nasıl olup da farklı yollar katedebildiklerini açıklayamazlar.

Bu şekilde "öğretilmiş" öğrenciler mühendis olduklarında, aynı kökten gelen elektrik, su, hava ve trafik akımlarının aynı temel denklemlerle çözümlenebileceğini bilmezken, hukuk fakültesini bitirenler de komşuyu rahatsız eden olgunun köpek, bebek ya da müzik sesi değil bunların kaynakları durumunda olan "sahiplerinin saygısızlığı" olduğunu teşhis edemez ve Yargıtay kararında olduğu gibi apartmanda köpek beslemeyi yasaklamaya kalkarlar.

Bir insan için en talihsiz durum, yapabildiği işin bir makine tarafından yapılabilmesidir. Nitekim sanayi devriminin başında, işlerin makineler tarafından yapılabildiğini farkeden işçilerin isyanının altında ekme paralarını kaybetme korkusundan çok bu aşağılanmışlığın etkisi daha büyük olsa gerektir.

Ezber, makinelerin en kolay ve hatasız yapabildikleri iştir. Bir termostat, bir çalar saat ya da bir bilgisayar programı, itirazsız ezberleyen ve hiç hata yapmadan ezberlediğini tekrarlayan araçlardır. İnsanlar bu işleri bu denli sadakat ve doğrulukla yapamazlar.

İnsanlar, bu tür işleri yaptırmaya kalkmak "*sen başka bir işe yaramazsın*" demenin bir yoludur.

Günümüzde matematik, fizik ve kimya için öyle bilgisayar programları yazılmıştır ki en karmaşık problemleri dahi kolayca çözebilmektedirler. Ama bu programları yazan kişiler, bu problemleri ezberlemiş olanlar değil, o problemlerin doğasını anlamış, farklı görünüşteki problemler ara-

sındaki ilişkileri farkedebilmiş, bu birlikteliği düzenleyen az sayıdaki doğa yasasını iyi "anlamış" olan kişilerdir.

Çocuk ve gençlere papağanlar gibi yüzlerce problemi "ezberleten" ve sonra da sınav adı altında onları "geri isteyen" fen öğretmenleri, bu beyhude ve zararlı çabalar yerine, onların doğa düzenine hayran olmalarını sağlayabilecek "*gözlem yapma*", "*ilişkilendirme*", "*sonuç çıkarma*", "*bilgiye erişme*" gibi becerilerini geliştirmeye çalışmalıdırlar.

Ezberin, tek zorunlu öğretim yöntemi olduğu sanılan din derslerine gelince: buradaki durum, fen derslerinden daha ciddidir. Din dersleri yoluyla öğretilmek istenilen aslında "ahlak"tır. Güzel ahlak konusunda, yaratıcının sembolik bir dille vahyettiği doğrular demek olan din kitapları aslında ezberin katıyen kullanılmaması gereken bir alandır.

Yüksek seviyeli gerçekler, yani çok sayıda "doğru" türetebilecek olan "temel doğru"lar konuşma diline çevrildiğinde -ki vahiy yoluyla olan budur- zorunlu olarak sembolik olmaya başlarlar. Aslında daha basit olmakla birlikte dünyevi bilgiler alanında da durum böyledir. Çok sayıda fiziki doğruyu ifade eden bir fizik kanunu, ilk bakışta anlaşılamayacak ya da her yorumlayanın ayrı anlam yükleyebileceği kadar semboliktir.

Örneğin elektrik alanı ve manyetik alan gerçekleri ayrı ayrı ifade edildiği zaman kolay anlaşılabilirken, elektromanyetik alan teorisinde daha sembolik hale gelir.

Dini öğretilerin yüksek düzeyde sembolizm içermesinin nedeni budur. Kuran'ın herkes tarafından anlayış düzeylerine göre anlaşılmasının ve öyle murad edilmesinin (İs-

lamda ruhban sınıfının bulunmayışı bu yüzdendir) sebebi, kişilerin farklı gelişmişlik düzeyine göre bu sembolizmi çözmesinin istenilmesi nedeniyledir.

Aynı bir ayet, onu okuyan çeşitli kişiler tarafından, bu sembolizmi çözme yetişkinliklerine göre ayrı ayrı anlaşılması, bir karmaşa yaratmak için değil, insanların geliştikçe kaynaktaki doğrulara -ve giderek tek doğruya- ilerlemelerini temin içindir.

Konuya böyle bakınca din eğitiminde ezberin kullanılması, yaratıcının çizdiği yolun tam aksine, herkesin, sadece öğretmenin o sembolizmi çözümlendiği ölçüde anlam yüklemesi- ne yol açacağı görülecektir.

Fen eğitiminde ezber olsa olsa fizik dünya gerçeklerinin anlaşılmasına yol açar.

Din eğitiminde ezber ise çok daha ciddi yanlışa neden olur ve Allah anlayışının kavranamamasına, insanların niçin dünyaya geldiklerinin, kendilerinden neler beklendiğinin düşünülmemesi sonucunu doğurur.

İşte ezber din eğitiminde bunun için olmamalıdır. Din eğitimini ezbersiz, anlayarak yapmak belki daha güçtür. Ama, ancak bu şekilde eğitilmiş din adamları topluma gerçek ahlakı gösterebilirler. Herhangi bir din ve özellikle de bireysel sembolizm çözümlemesine dayalı İslam, ezber yoluyla basit bir kalıpcılığa dönüşür.

Dinin, insanlığın gelişmesinde doğru bir araç olmasını isteyenler, bu noktaya dikkat etmeli, herkesten önce onlar "*ezbere hayır, anlayarak öğrenmeye evet* " demelidirler.

Çarşamba, 3 Mayıs 1995

EĞİTİM YARATICILIĞI ÖLDÜRÜR MÜ?

Uzun boylu eğitim görmemiş insanların, birçok eksiklerine karşın salt yaratıcılık açısından daha üstün oldukları, bu yüzden de halk arasında “*okuyup kafası yorulmadığı için kafası çok çalışıyor*” denildiğini hep biliriz. Bu ne kadar doğrudur? Eğitim kafayı “*yormakta*” mıdır?

Eğitimini ezbere dayalı yöntemlerle almış kişiler için kafaların yorulması bir yana “durması” söz konusudur. Onlar, kendilerine öğretilen kalıpların dışına çıkılamayacağı yolunda “koşullandırılmış”lardır.

“*Koşullandırma*”, insanoğlunun kendi hemcinsine karşı geliştirdiği en iblisçe yöntemdir. Kolay yönetebilmek, istekleri yönünde hareket ettirebilmek, kısacası onun bireysel özgürlüğünü yok edip bir otomat köle haline getirmek, üstelik de bunu isteğiyle yapıyormuş hissini vermek için geliştirilmiş olan “koşullandırma” yalnız insanda değil tüm yaratıklarda benzer etkiler yapmaktadır. İnsanoğlunun diğer türlere göre zafiyeti, içgüdülerinin zayıflığı nedeniyle koşullandırmaya daha da açık olmasıdır.

İnsanlar doğuştan yaratıcıdırlar. Eğitim, bu yaratıcılığı yok edip onun yerine bir takım kalıpları koymadığı takdirde, karşılaşılabileceği her durumda ne yapacağını kestirebilen, sorunlarını çözebilen bir insan tipi ortaya çıkmaktadır.

Herhangi bir eğitim alma imkanı bulamamış kişiler ise yalnızca doğuştan sahip oldukları yaratıcılıkla, zaman içinde çevrelerinden edindikleri bilgileri birleştirmekte ve

halkın “*cahil ama akıllı*” dedikleri tipler ortaya çıkmaktadır.

İyi eğitim alan ya da eğitim almamış kişiler böylece yaratıcılıklarını koruyup geliştirebilirken, ezbere dayalı eğitim alanlar ise koşullandırılmakta, bir deyimle yaratıcılıklarına küstürülmektedirler.

Bu, o kişiler için ne acı bir talihtir ki Tanrı'nın kendilerine verdiği bir yetenek, kendi rızalarıyla köreltilmektedir. Bunun, beyinlerin bir bölümlerinin çıkarılmasından ise pek farkı yoktur.

Bu tablodan daha acı olan durum, ezber denilen bu hastalığın birçok eğitimci tarafından bir eğitim metodu sanılmasıdır. Yabancı dildeki sözcükleri ya da çarpım tablosunu öğrenirken, bunların “niçin” öyle olduklarını da öğrenen çocukların yaptıkları şeyin adı ezber değildir. Ezber, bellediği bilginin nedeninin bilinmeyiştir.

Buna göre, her insanın bilgilerinin dayandığı bir “*ezber tabanı*” olacaktır. Çünkü, bilinen nedenlerin nedenlerini ya da onların nedenlerini bilmediği bilgiler mutlaka olacaktır. İşte sorun, bu “*ezber tabanı*”nın geniş olmaması, o tabanı da ömrü boyunca daraltmaya “*koşullandırılması*”dır. Böyle bir eğitim ise “iyi” eğitimidir.

Toplumumuzda eğitim alan kişilerin çok küçük bir bölümü, yukarıdaki insan tiplerinden “iyi eğitim almış ve yaratıcılığı gelişmiş” grubuna girerken, önemli bir bölümü de eğitim alamadığı (ya da ancak ilkokul eğitimi aldığı ve ilkokulda da yaratıcılık tam öldürülemediği için) için yaratıcılıklarını kısmen koruyabilmektedirler.

Bunların dışında kalan, her yıl üniversite kapılarında ve

sonra da küçük bir bölümünü üniversitelerde gördüğümüz gençlerimiz ise, yaratıcılıklarını kaybetmeye "koşullandırılmış" gruptur. Bu kesim yaşayabilmek için daima birilerinin kurtarıcılığına muhtaçtır.

Bu tür insanlar düşünmedikleri için, kolaylıkla yönlendirilebilir, bir tarafa çekilebilirler. Olmayacak vaatlere bu insanlar kanar, olmayacak davaların peşine bu insanlar giderler.

Teselli olunabilecek bir nokta, toplumun yavaş da olsa bu işin farkına varmaya başlaması ve kullanmamaya koşullandırıldığı yaratıcılığını tekrar kazanma konusunda uyanmasıdır. Ezber olgusunun nasıl bir sinsi hastalık olduğu yavaş yavaş anlaşılmaktadır. Her şeyden yakınan - ama sadece yakınan- aydınlarımızın bu olgunun farkına varması dileğiyle..

Pazar, 30 Temmuz 1995

MATEMATİK VE FEN BİLMEZLİK DEVLET YÖNETİMİNE NASIL YANSIR?

Fen ve sosyal bilim dallarındaki mesleklere ait ayırım lise çağında yapılmaktadır. Ayrıntılarında değişiklikler olmakla birlikte bu, yıllardır devam eden bir uygulamadır. Buraya kadar bir gariplik yoktur.

Bu ayırımdaki ölçüt nedir? sorusunun “gerçek” olmayan cevabı, “*öğrencilerin fen ve sosyal bilimlere olan yeteneklerine göre ayırım yapılmaktadır*” biçimindedir. “Gerçek” ölçüt ise böyle değildir. Ayırım, öğrencilerin fen'e olan yatkınlıklardır. Sosyal bilimlere yatkınlık ise fen'e yatkın olmamak demek değildir ve bu fark çok önemlidir. Yani, fen derslerine yatkın olanlar bir yana, yatkın olmayanlar ise diğer yana ayrılmaktadır. Tabii ki bu ayırım yüzde yüz doğrulukla sonuçlanmaz ve sosyal bilim dallarında eğitilmek üzere ayrılanlar içinde de fen'e yatkın öğrenciler bulunabilir. Ama bunlar istisnadır. Bunun tam aksi fen dallarına ayrılmış ve fakat fen'e yatkın olmayan öğrenciler için de söz konusudur ama onlar da istisnadır.

Bunun sonunda ne olur? Fen'e yatkın olanlar mühendislik dallarında, fen'e yatkın olmayanlar ise hukuk, kamu yönetimi gibi dallarda yüksek öğrenim görürler.

Bilgisayar donanım ve özellikle yazılım teknolojisinin bugünkü düzeyi, fen ağırlıklı meslekler için olağanüstü destekler getirmiştir. Hatta biraz abartmayla denilebilir ki, matematik ve fen bilgisi zayıf bir kişi, mevcut yazılım desteği altında pekala mesleğini icra edebilir ve büyük hatalar yapmaz. Yaparsa da hataları maddi olur, telafi edilebilir, ödenebilir. Ama, diğer bölüm için durum böyle

değildir. Fen ve matematik içermeyen adalet ve devlet yönetimi!

Toplum sorunlarımızın niçin çözülemediğine, toplum yaşamımıza niçin bu denli akıldışıliğin egemen olduğuna, buluş yapan insanlarımıza idaremizin niçin tahammülü olmadığına bir de bu gözlükle bakalım.. Her şey daha açıklanabilir görünmüyor mu?

Pazar, 8 Mayıs 1994

EĞİTİM, YOBAZLIK TÜRLERİ İÇİN ÇARE MIDİR?

"Eğitim", kişilere bilgi-beceri-davranış kazandırma süreci olmasına karşın, genelde bu kavrama yüklenen anlam, bu üçlünün yalnızca "öğretim" parçası yani bilgi-beceri kısmıdır. Dolayısıyla belirli bir öğretim kurumunu bitirmiş olanlara "öğrenimli" demek yerine yanlış olarak "eğitimli" denmesi adet olmuştur.

Bu yanlış yüklemli "eğitim", hemen her sorunun ve özellikle de her çeşit yobazlığın ilacı olarak görülmüştür. Acaba bu genel kanı doğru mudur? Öğrenim ve hatta eğitim yobazlık sorunlarının çaresi midir? Ya da nasıl bir eğitim, yobazlığa engel olabilir?

Yobazlık, *"akılcılık dışı tutum ve davranışların katı ve saldırgan bir biçimi"* şeklinde tanımlanırsa, ilk bakışta eğitimin ve özellikle de çağdaş olarak nitelenen bir eğitimin çeşitli yobazlık türlerine karşı önlem alacağı, **"yobazlık"** ve **"eğitilmişlik"**in aynı kafada birarada barınmayacağı sanılabilir.

Gerçek ise böyle değildir. **"Eğitilmiş yobaz"** pekala mümkündür ve hatta **"eğitimsiz yobaz"**dan daha da tehlikelidir. Bunun nasıl mümkün olabileceği açıklanabilir: Eğer, eğitim adı altında, kişilerin ihtiyacı olduğu varsayılan (ve temenni edilen) bilgilerin onlara zorla ezberletilmesi anlaşılırsa bu, yobazlığın başlıca girdilerinden birisi olan "tartışmaya kapalılık" yanlışının toplumca benimsendiği anlamına gelecektir.

Zaman zaman hayretle dile getirilen *"bu kadar zeki insan*

nasıl yobaz olur", "bu akademik düzeye gelmiş insan nasıl yobazlık yapar" gibisinden şaşkınlıklar, bu açıklamanın ışığında hiç de şaşılacak gibi görünmemektedir. Hatta denilebilir ki, cahil ve orta zekalı bir insanın "tehlikeli bir yobaz" olabilme olasılığı, okumuş, zeki, çağdaş "görüntülü" ve sabah-akşam laikperestlik yapan bir kişininkinden çok daha azdır.

Cahil ve orta zekalı bir kişinin yobazlığı olsa olsa kişisel düzeyde kalır, diğeri ise ülke çapında sorun olabilir. Üstelik de kimse farkında olmadan.

Çarşamba, 18 Ocak 1995

MİBS - MODÜLER İSTİHDAM BECERİLERİ SİSTEMİ

Günümüz dünyasında ne kadar meslek ve onlara dayalı iş mevcuttur? Eğer iş kavramını geniş olarak tanımlarsak bu sayı bilinebilir. Eğer öyle değil de her işi etraflıca tanımlamaya kalkarsak, herhalde bu sayı yerine kısaca sonsuz demek daha doğru olur.

Mesleki eğitimin en güç yanlarından biri, belirli bir iş ortamı senaryosuna göre okullarda (veya kurslarda) eğitilmiş kişilerin, gerçek iş ortamında çok daha değişik iş gerekleri ile karşılaşabilmeleridir. Ayrıca, okullarda kullanılan teknolojilerle gerçek hayattakiler arasındaki farklar da gün geçtikçe açılmaktadır.

İşte bu zorluklar, çeşitli işlere temel olan mesleklerin olası senaryolara göre öğretilmesi yerine "modüler" becerilerin kazandırılması fikrini doğurmuştur. Bir örnek, bu zorluğu daha iyi açıklayabilir: Garsonluk işi, turizmdeki önemli hizmet dallarından birisidir. Bir garsonun bilmesi gereken konuları saptayıp bir "garsonluk eğitimi müfredatı" belirlerken şu sorun ortaya çıkar: Hangi şartlarda çalışacak bir garsonu eğitmek istiyoruz? 1 yıldızlı, turistik olmayan bir otelin lokantasında hizmet verecek bir garson, içki servisi, para alıp fatura kesme, masaları temizleme gibi işlerden sorumlu olmak durumundadır. Çünkü böyle bir yerde her ayrı işlev için ayrı bir personel bulundurulsa, çoğu zaman boş kalabilir.

Aynı garsonluk işi, 5 yıldızlı bir turistik otelde hizmet verecek ise bu defa, bir miktar da olsa yabancı dil bilmesi istenecek ama diğer işlevleri o yapmayacaktır. Çünkü iş

kapasitesi, her işlev için ayrı personel bulundurmaya yeterli olacaktır.

Problem bu noktadadır. Eğer eğitim programına tüm işlevler için konular dahil edilirse, birinci durumdaki garson öğrendiği yabancı dili kullanamayacak, dolayısıyla da kullanmadığı bir beceri için kendisine bir atıl yatırım yapılmış olacaktır. İkinci durumda da yine, garsona kullanamayacağı birçok beceri için atıl yatırım yapılmış olacaktır.

Sorunun özü, birbirinden farklı ihtiyaçların tümünün tek ad altında (garsonluk) toplanmaya çalışılmasından doğmaktadır.

Modülerlik, işte buradan doğmakta ve ihtiyaçlar, modüller halinde tanımlanmaktadır. Tüm işlevleri içeren tek beceri yerine; garsonluk, kasiyerlik, masa temizleme, içki servisi ve diğer konular ayrı beceri modülleri halinde tanımlanmaktadır. Bu durumda kişiler, hangi ihtiyaçlar varsa ona uygun modülleri öğrenmektedirler. Kişinin iş değiştirmesi ya da işyerinin ihtiyaçlarının değişmesi durumunda ek modüllere ait eğitimler alınmaktadır.

Yukarıdaki garsonluk örneğinden hareketle, sayılan 4 ayrı işlev, çeşitli kombinezonlarla 15 ayrı işi oluşturabilmektedir. Bu hesaba göre 50 ayrı modül tanımladığında, bunların çeşitli kombinezonları yoluyla yaklaşık 1 trilyon adet birbirinden farklı iş kapsanabilecek demektir. Bu ise herhalde iş hayatında düşünülebilecek olası işlerin büyük bir bölümünü kapsamaktadır.

MİBS'de her modül, kendi başına bir istihdam sağlayabilecek şekilde seçilmektedir. Böyle bir sistem, kişileri sürekli geliştirmeye itmektedir. Her modülün kazanılması bir

ücret artışına yol açtığı için, kazancını artırmak isteyen kişiler eğitime yönelmiş olmaktadır.

MİBS için burada verilen örnek kolayca başka meslek ve onlardan türeyen işlere de teşmil edilebilir. Bu yöntemle bir hekime, bir mühendise ya da bir satış elemanına ihtiyacı olan beceriler kazandırılabilir.

MİBS'in son önemli avantajı da çeşitli mesleki eğitim kurumları arasında denklik kurulmasındadır. Denklik sağlama, iki farklı kurumda öğretimi yapılan beceri modüllerinin karşılaştırılmasıyla yapılacağı için halen mevcut bulunan 1'inci sınıf, 2'nci sınıf meslek sahibi gibi acayiplikler ortadan kalkacak, bunlara ait meslek taassuplarının da temeli ortadan kalkmış olacaktır. Hele böyle bir sistem, her modülün sertifikalandırılması gibi basit bir sistemle de birleştirilirse....!

Aman ağzımızdan yel alsın. O zaman bu konudaki sorunlar çözülür. Çözülür ama ciddi görünüşlü, süslü laf üretçileri de boş kalır. İyisi mi vazgeçmeli!

«ZORLA» OLMAZ AMA «GÖNÜLLÜ» OLABİLİR!

Her yıl okulların açılmasına doğru, kayıt parası, bağış ve bu gibi adlar altında bazen gönülle bazen biraz zorla alınan paralar kamuoyu gündemine gelir ve sanki bir anayasa hükmü imişçesine görevliler aynı bir standart tümceyi söylerler: *«Bu yıl her ne ad altında olursa olsun, kayıt sırasında para alınmayacaktır, ama tamamen gönüllü olarak bağış yapanlar olursa onlara bir şey denemez»..*

Geçen haftalar içinde bir TV kanalında, bir İl Milli Eğitim Müdürü bu konuyla ilgili resmi görüşleri açıklarken yine bu ifadeleri kullandı. Görüşmeyi yapan TV görevlisi de kameraya dönerek, halkımızın huzur içinde olmasını, bu yıl «zorla» para alınmayacağını hep birlikte resmi bir ağzıdan duyduklarını söyledi.

Muhtemelen önümüzdeki haftalar içinde daha üst düzey yetkililer de benzer beyanatta bulunacaklar, «zorla» para alınmayacağını, ama gönüllü olarak bağış yapanlara da müteşekkir olacaklarını söyleyecek ve vatandaşlarımız da -her zaman olduğu gibi- rahat edeceklerdir.

Yetkililerimizin «zorla» para alınmayacağına kefil olmaları gerçekten çok sevindiricidir. Çünkü, eğer kafalardaki değer ölçüleri yeterince çarpılırsa pekala zor yoluyla da para alınabilir ve çok da geçerli nedenler bulunabilir. Örneğin, gelenin kalıp ve kıyafetine bakarak onun vergi kaçırdığı sonucuna varılırsa, gırtlığına basılarak vergi almanın, ayrıca da tahsil edilen bu verginin hemen eğitim hizmetlerine tahsis etmenin çok yararlı bir vatan görevi

olduğu sonucuna dahi varılabilir. Hatta bu işi «*biz devletimize yardım ediyoruz*» diye yapan özel girişimciler dahi çıkabilir.

Bu nedenle işin bu bölümü gayet sevindiricidir. İkinci bölüme, yani «gönüllü bağışlar» kısmına gelince.

Bu «gönüllü bağış» lafı zaten işin içinde bir eğrilik olduğunu hemen göstermektedir. Çünkü, bağışın gönüllüsü olduğuna göre demek ki «gönülsüz» de olabiliyormuş.

Bu şaka gibi sözden, hukuk devleti açısından çok ciddi bir noktaya gelinmektedir.

Devlet, tanımı itibariyle tüm vatandaşlarına karşı eşit uzaklıkta bulunan, onların herhangi özelliklerinden dolayı farklı muamele etmeyen bir örgütün adıdır. Devlet bu ilkeden ne kadar uzaklaşırsa, devletlikten de o denli uzaklaşır ve «*devlete el koymuş ve kimi kesimlerin yandaşı (ya da karşıtı) bir örgüt*» haline gelmeye başlar.

Örneğin, yetersiz bütçe tahsisatı altında eğitim hizmeti vermek durumunda olunan bir durumda, vatandaşın birisi çıksa ve tamamen iyi niyetlerle dolu olarak ve de hiç kimseye duyurup gösteriş yapmadan bir okul yaptırıp devlete bağışlasa, acaba bunda bir sakınca olabilir mi?

İlk bakışta, sakınca bir yana bir minnet hissi duyulabilir. Bağışlayan kişi açısından gerçek durum da budur. Nitekim, medyada sık sık duyulan ve tüm devlet görevlilerinin koşa koşa gidip açılışında buldukları okullar epeyceydir. Sorun, bunları yaptırıp «gönüllü olarak bağışlayanlar» değildir.

Sorun, bir ihtiyacı karşılayıp görevinin gereğini yerine getirmenin rahatlığını duyan kamu görevlilerinin, ihtiyaçların geri kalan kısmının karşılanması konusunda, bağış yapanların dışında kalan kesimlere bakışından kaynaklanacaktır.

Bu bakışın mantığını yasalar, gelenekler ya da ortak toplum vicdanı değil, doğrudan doğruya her kamu görevlisinin kendi değer ölçüleri, kendi bakış açısı belirleyecektir. Bir bakkalın çocuğunu kaydederken, kimi kamu görevlisi acıma hisleri duyacak, kimisi ise kendisine kazık atan ve kendinden çok geliri olduğunu düşündüğü market sahibini düşünecek ve ondan bağış alınmasının doğru olacağına hükmedecektir. Bağış vermeyen kimselere ya da onların çocuklarına karşı yansızlığın korunamayacağını ise hemen herkes kişisel deneyimleriyle dahi bilir.

Buradaki sorun, hiçbir karşılık beklemeden bir kişinin işini yapıp bitiren bir memura, ikinci bir defa işi düşmeyebilecek bu kişinin, yalnızca takdir ve minnet hislerinin bir işareti olarak bir hediye -aynı ya da nakdi-vermesi halindeki sorundur.

Çoğu kimse bunda bir yanlışlık görmeyebilir. Ama şu bir gerçektir ki, bu şekilde tamamen takdiren ve hiçbir *gelecekteki çıkar hesabı* yapmaksızın verilen hediyeler, işini doğru yapan memurun ister istemez bir süre sonra bu «takdir»i herkesten beklemesine yol açacak, hatta bir süre sonra «rüşvet»siz iş yapmaz hale gelecektir.

Burada iyi niyetle ve takdiren yapılan iş, öyle bir niyet beslenmemesine karşın, kamu görevlisinin rüşvete alıştırmasına katkıda bulunacaktır. Aynen, iyi niyetle ikram edilen bir sigaranın, sigara bağımlılığına katkıda bulunması gibi.

Devlete «gönüllü» dahi yapılan bağışların tamamen benzer bir etkisi vardır.

Durum, çoğu zaman daha da dramatiktir. Kamu görevlileri, kamu kaynaklarına kamunun ihtiyaçları doğrultusunda tasarruf eden kişilerdir. Görevleri, bu kaynakların en iyi şekilde kullanımını gözetmektir. Çünkü kullanımın «iyi» olmamasına yol açabilecek yüzlerce neden vardır. Bu yüzden de kamu görevlisi bir kısım yetkilerle donatılmıştır.

Bu kamu görevlisi, bu yetkilerini büyük ölçüde bu doğrultuda, ama biraz da kendi amaçları doğrultusunda -bu amaçlar kişisel değil toplumsal da olabilir-kullanmaya kalksa (Allahtan ülkemizde böyle şeyler olmaz) ve iş yaptırdığı yüklenicilere, bu amaçlarına katkıda bulunmalarını «rica» etse acaba ne olur?

Böyle bir durumda, yükleniciler bu «tehdit»i hemen kavrar ve ne isteniliyorsa hemen gereğini yerine getirirler. Pekiyi, «ben bu şantaja boyun eğmiyorum» diyen bir babayiğit çıkar da yetkilinin isteklerini yerine getirmezse ne olur? Ne olacağını Dünya yüzünde en iyi bilen toplumlardan birisi biziz.

Son derece ulvi amaçlar için yapılmış olsa dahi, böyle bir pratik daima bir «karşılıklı» ortamı yaratır. Yetkileri elinde tutan kamu görevlisinin «ulvi amaçları»na katkıda bulunan yüklenici, bir süre sonra hiç de ulvi olmayan bir amacını masaya getirebilir ve örneğin, eksik yaptığı bir işin kabulünü isteyebilir. Bunu isterken de son derece güçlüdür.

Başlangıçta tamamen iyi niyetlerle başlamış olduğundan şüphe edilemeyecek bu uygulamalar ülkemizde, kamu

görevlilerinin ek kaynak temin etmeleri ve bu kaynakları tamamen keyfi kullanabilmeleri yolunda bir gelenek yaratmıştır.

Devlete, bu şekillerde bağış yapmanın bir ikinci sakıncası daha vardır. Bu da, devletin yapmakla yükümlü olduğu işler için kaynakları nasıl temin edeceğine ilişkin usulün bozulmasıdır. Bu usul vergi toplamak ve bunları bir bütçe düzeni içinde harcamaktır. Ticari şirketler nasıl bağış kabul edemezlerse devlet de bağış kabul edemez, çünkü o ihtiyaçlarını vergi toplayarak giderir. Vergi yoluyla gideremiyorsa daha fazla vergi koyar ya da tabanını genişletir, ama bağış alamaz.

Bağış, devletin vatandaşına karşı koruması gereken eşit uzaklığı ister istemez bozar.

Vatandaşlar, çocuklarının daha iyi eğitilebilmesi için doğal bir vericiliğe sahiptir. Devletin de kaynakları, eğitimin tüm ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemektedir. Bu durumda sırf bir ilke uğruna vatandaşın bu potansiyelinden yararlanmamak, akıllıca mıdır?

Vatandaşların potansiyellerinden yararlanmamak akıllıca değildir. Akıllıca olan, onların potansiyellerinden sonuna kadar yararlanmak, ama bunu yaparken onlara karşı koruması gereken «eşit uzaklık» ilkesine dikkat etmektir.

Vatandaşların potansiyellerinden yararlanmanın çeşitli yolları geliştirilebilir. Onların kendi aralarında örgütlenerek yapacakları işlere devletin «bağışta» bulunması, eğitimin özelleştirilmesi ama başarılı öğrencilere devletin belirli ölçülerde (gerekirse bütünüyle) «katkıda» bulunması gibi yollar dünyada uygulanan yollardır.

Bir sorunu çözenin yolu, o soruna ilkesel olarak yol açan nedeni yine ilkesel olarak ortadan kaldırmaktır.

Devlete, bağış yapmanın sakıncası, bağışı yapanların -ister gerçek ister tüzel kişi olsun-, dışında kalan kişilere, devletin bakışının deforme olabilmesinden kaynaklanmaktadır. O halde, bağış yapan kişilerle okul idareleri (yani devlet) doğrudan ilişkide bulunmamalıdır. Okulların genellikle bulunan koruma dernekleri, okul idaresiyle hiçbir yönetsel bağlantısı bulunmayacak biçimde oluşturulmalı ve okul idaresine sadece koruma derneği yöneticileri muhatap olmalıdır.

Ayrıca, okul koruma derneğine kimin ne bağış yaptığının açıklanması önlenmeli, böylece okul idareleri gözünde her öğrenci eşit yakınlıkta bulunmalıdır. Bu yolla iki sakıncadan hiç olmazsa birisi ortadan kaldırılabilir.

Bu, Milli Eğitim Bakanlığı'nın bir düzenlemesiyle yapılabilir. Burada önemli olan, öğretmenin, velinin, okul idarelerinin ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın, bu bakış açısını anlamaları, devletin niçin kişilerden bağış alamayacağını ilkelerini görebilmeleridir.

Pazar, 20 Ağustos 1995

ÖĞRETME, ÖĞRENME VE SAYGI

Polisiye filmlerde katil, hiç umulmayan kişilerden birisidir. Gerçek hayatta da en karmaşık sorunların temelinde bu tür «hiç kuşku yaratmayan» kavramlar yattığına sık rastlarız.

Çağlar boyunca saygınlığını hep korumuş kavramlardan birisi «öğretmek»tir. Atasözleri, dini öğretiler daima «öğretme» fiilini yüceltmişlerdir. Ancak söylenmemekle birlikte kastedildiği kuşkusuz olan nokta, «öğretme» fiilinin mutlaka rızaya dayalı olması gerektiğidir. Aksi halde, hayvan terbiyecilerinin o zavallı yaratıkları «eğitmelerinde» (!) olduğu gibi, «sopa korkusu» ile yapılan iş rızaen olmadığı için onun adı olsa olsa işkence olabilir ve hiçbir yüceltmeye layık olmadığı gibi, cezayı bile gerektirir. Dolayısıyla bir şey öğrenmek isteyen bir kişiye -hatta yalnız kişiye değil herhangi bir şeye- yardımcı olmak, yüceltilmesi gereken eylemdir ve bu tür bir öğretme saygındır.

Öğretme kavramının günlük yaşamımızda kazandığı içeriğe bakılırsa, bunun «öğrenmek isteyeninin isteğinin yerine getirilmesi» olmadığını, burada bir zor ögesi bulunduğu görülecektir.

Çocukların çoğu okula sevdikleri için değil anne ve babaları istediği için giderler. İçlerinden çok azı, öğrenmenin zevkini anlar ve başkası için değil kendisi için okula gitmeye başlar. Ama bunlar istisnadır.

Bir diğer ifadeyle, okullar, çocuklara «rağmen» onlara bir şeyler öğretmeye çalışırlar. İşte üzerinde durulması gere-

ken nokta bu «çocuklara rağmen» noktasıdır. Çünkü, bu «rağmen» gelinen okulda çocuklara temel olarak «saygı» öğretilmeye çalışılır. Ve yine çocuklara rağmen öğretilmeye çalışılır. Yani bir yandan saygının özü zedelenirken diğer yandan saygı kavramı öğretilmeye, tutum ve davranışlarına geçirilmeye çalışılır.

Bunun olmadığının en açık kanıtı, yetiştirdirdiğimizi sandığımız çocuklarımızın, ne kendilerine, ne başkalarına ne de doğaya saygı kazanmadıklarıdır.

Kendi bedenini tanımayan, onu iyi alışkanlıklara göre koşullandıramamış çocuk kendine saygılı değildir. Doğayı tanımamış, onu, kendi gözleri yerine doğanın gözleriyle görmeyi öğrenmemiş çocuk doğaya da saygılı değildir.

Birey ve devlet olarak büyük kaynaklar ayırdığımız eğitim işinin bu denli başarısız olmasının nedeni, işte bu «çocuğa rağmen» kavramında yani «öğretme» kavramında yatmaktadır.

Eğitim sistemimizin büyük hastalığı olan ezber, yine bu «dayatma»dan yani «öğretme» tutkusundan gelmektedir. İnsana ve onu çevreleyen doğaya saygının temelinde, öğretme yerine öğrenmenin geçebilmesi yatmaktadır.

Pazartesi, 04 Eylül 1995

OKUL, BEKLENTİLERİMİZİN ÇOĞU İÇİN YANLIŞ ADRESTİR!

“Çocuğunuzu niçin okula yollarsınız?” gibisinden tek sorulu bir anket yapsak, alınacak yanıtlar herhalde şunlar olurdu:

- Yollamamak suç olduğu için,
- Yollamak adet olduğu için,
- Boş gezmemesi için,
- Hayatını kazanabileceği bir meslek kazanabilmesi için,
- Yaşam için yararlı bilgiler edinmesi için,
- İyi vatandaş olması için,
- Bir dünya vatandaşı olması için,
- Dindar olması için,
- Öğrenmeyi öğrenmesi için,
- Toplum içinde saygın bir yer edinmesi için..

Bunlar başlıcaları olmak üzere, verilebilecek yanıtlar aslında okul kurumunun toplumumuzdaki varlık gerekçeleridir.

Bir çocuğun hangi bilgi-beceri-tutum-davranışlara sahip olması gerektiği, içinde yaşadığı topluma göre değişir. Ama bu kompo- zisyon her ne olursa olsun, bileşenlerinin hangi kaynaklardan sağlanması gerektiği bellidir.

Bunların bir bölümü doğuştan vardır, sadece korunması yeterlidir. Örneğin yaratıcılık böyledir. Yaratıcılığın, okuldaki ezber yoluyla kaybettirilip sonra tekrar kazandırıl-

maya çalışılması, cacığın üzerine önce limon sıkıp sonra da ekşiliğini gidermek için pekmez katmaya benzetilebilir.

Bir diğer bölüm ise yakın çevreden «kopya» edilir. Başta anne ve baba olmak üzere aile bireyleri çocukların başlıca öğrenme kaynaklarıdır. Yakın çevre ve okul öğretileri birbirini destekler ve tamamlar biçimde değilse, çocukta ruhsal bozukluklar doğması kaçınılmazdır.

Örneğin, okulda, kurallara uymanın vatandaşlığın gereklerinden olduğu konusunda yönlendirilen çocuk, evde, kurallara uymanın ancak avanaklara özgü olduğu yolundaki uzlaşya şahit oluyorsa aklının karışması ve çözümü, kararsız bir ruhsal dengede bulması olasıdır.

Yakın çevreden taklit yoluyla edinilecek bilgi-beceri-tutum-davranışın hem miktarı çok hem de köklüdür. Anne kucağından başlayan taklit süreci 3-4 yaşlar civarında, ömür boyu taşınacak olan karakter özelliklerinin bir bölümünü oluşturur. Bu yolla edinilecek olan bilgi-beceri-tutum davranışın da okulda verilmesi anlamsız, ayrıca da imkansızdır.

Bir bölüm bilgi-beceri-tutum-davranış ise, aile ve okulu da içine alan sosyal çevreden edinilir. O da en az yakın çevre kadar etkindir. Özellikle okul ve/ya aile kurumunun yetersiz etkinlikte olması halinde, boşluğu «çevre» doldurur. Bu «çevre»nin, çeşitli amaçlarla manipüle edilmeye açık olduğuna dikkat edilmelidir.

Okul etkisinin dışında bu sayılanlara eklenmesi gereken iki etki odağı daha vardır: «kalıtım» ve «televizyon»!

Kalıtımın etkisinin derinliği giderek daha çok anlaşılmaktadır. Hatta, DNA dizilişleriyle oynanarak belirli olumsuz-

lukların (suça eğilimlilik gibi) giderilmesi gerektiği savunulmaktadır.

Buna göre, kalıtsal özellikleri okul kurumunda değiştirmeye çalışmak da beyhude bir çabadır. Bunun yerine, bu konudaki imkanlara kafa yormak, örneğin anne karnındaki ve bebeklikteki beslenmeyle uğraşmak, okulda bunları ders olarak okutmaya çalışmaktan daha akıllıcadır.

Nihayet, çocukların bilgi-beceri-tutum-davranışlarını kuvvetle etkileyen bir odak da televizyon, daha doğrusu onun programlarına yön veren «kafa yapıları»dır.

Boyun kırarak adam öldürmenin yüzlerce türü ya da cinsel dahil her türlü sapıklığın en uç örnekleriyle beyin yıkayan, erdemsizliğin her çeşiti konusunda örneklerin sergilendiği TV programları, geri kalan 4 etki odağının toplamından daha büyük etki yapmaktadır.

Buna göre, TV'nin bu olumsuzluklarını durdurmadan okul kurumu yoluyla eğri öğretileri düzeltmeye kalkmak, ruhsal kararlılığı iyiden iyiye bozulmuş insan tipleri yetiştirmek için devlet eliyle çaba harcamak anlamına gelmektedir.

Çocukların bilgi-beceri-tutum-davranış formasyonlarını etkileyen bu beş etki odağı yanında «okul»un durumu değerlendirilince, «okul»dan nelerin beklenebileceği, daha doğrusu nelerin beklenmemesi gerektiği daha net olarak görülecektir.

Örneğin, yakın çevresi içinde dayağı gören, TV'de 24 saat dayak filmleri seyreden, gazetelerde uluslararası dayak (savaş) haberleri okuyan, sokakta birbirini döven ya da bu olmazsa dövmekle tehdit eden insanlarla birlikte yaşayan bir çocuğa okuldaki din dersinde ahlak öğretilemez.

Yalan söylemenin, sahtekarlığın, rüşvetin bin türünü bizzat yaşayan bir çocuğa okuldaki ahlak öğretisi olsa olsa bunalım verir.

Pekiyi, içinde yaşanan toplumun nitelik dokusunun (zeka, bilgi-beceri, ahlak ve ruh sağlığı ortalamalarından oluşan doku) belirlediği *bilgi-beceri-tutum-davranış profili*, okul müfredatı içine zorla yerleştirilir ve çocuğun bunları bellemesi istenilirse ne olur?

Bu durumda «**miş gibi insanlar**» yetişir. Kendi ve kendini çevreleyen ortam hakkındaki hiçbir «niçin» sorusuna yanıt veremeyen, ama o şeylerin adlarını ezberlemiş, hiç bir erdem değerine sahip olmayan ama onların adlarını bellemiş ve üstüne üstlük, Tanrı vergisi sağduyusunu ve yaratıcılığını da kaybetmiş bir insan tipi, yani «**miş gibi insan**» böyle ortaya çıkar.

Haksız yere «sistem» ve «eğitim» adları verilen «eğitim sistemi»mizde bir türlü model tutturulamayışının nedeni, okul kurumundan neleri bekleyip neleri bekleyemeyeceğimizi tartmak yerine, aynen okullarda ezberlettiğimiz çocuklarımız gibi eğitim yöneticilerinin de (yine ezber yöntemiyle) çeşitli ülkelerden «sihirli kalıp çözümler» ithaline çalışmalarıdır.

Çocuklar, sayılan bu altı odağın etkisi altındadırlar. Bu odakların etkilerinin zararlı olanlarını durdurmadıkça, olsa olsa kafası karışık, ezberci «miş gibi insanlar» yetiştilir, çeşitli unvanlar altında ortalığa salınır.

Yakın ve uzak çevrelerin, okulun, kalıtımın ve doğuştan sahip olunan değerlerin etkilerini yerli yerine oturtmak zorundayız. Ailelerin yetersizliğinden ya da TV'lerin sorumsuzluğundan yakınmak ve onların olumsuz etkilerini

okulda gidermeye kalkmak, iki yanlıştan bir doğru çıkar-
maya çalışmaktır ve de imkansızdır.

«Eğitim politikası» denilecek stratejinin, öğretmenler tara-
findan yazılan ve okul duvarlarıyla sınırlı bir alanı ilgilen-
diren bir belge olmadığı, bu politikanın bileşenlerinin
aynı zamanda sağlığı, güvenliği, üretimi, istihdamı ve
diğer bütün alanları kontrol ettiğini artık idrak etmek zo-
rundayız.

12 Eylül 1995

ÖĞRENMEYİ ÖĞRENMEK !

Mevcut eğitim sistemimizde hemen her şey hakkında bilgi, beceri kazandırmaya yönelik dersler olmasına karşın, bunların tümünün öğrenilebilmesinin ön şartı olan *öğrenmenin öğrenilmesi* konusunda hiçbir eğitim yoktur.

Bu, bir eğilimin işaretidir: Öğretmenler, gereken her şeyi -öğrencilere rağmen de olsa- öğreteceklerdir. Öğrenme değil öğretme esastır.

Bu, mevcut eğitim sisteminin yazılı olmayan kuralı olup aynı zamanda son derece düşük olan "*öğretme verimi*" nin de izahıdır.

Öğretmen-öğrenci-aile üçlüsü arasındaki ilişki, öğrencinin daha iyi öğrenmesine değil, daha çok çalışmasına dayanırılmıştır.

Ders çalışmak için yeterli zamanı ayırmayan öğrenciler (yanlış olarak tembel denilir) aslında kendilerine yetersiz/yanlış yöntemlerle öğretilmek (ya da belletilmek) istenilenlerden zevk almadıkları ve nasıl daha iyi öğrenebilecekleri konusunda kendilerine yol gösterilmediği için başarısızdırlar.

Diğer yandan konular genellikle birbirlerinin ön şartı durumunda olduğu için de zayıf halkalar bir türlü diğerlerini taşıyamaz ve başarısızlık devam eder.

Bu olgu, mevcut "**toplu öğretme**" metodunun otomatik bir sonucudur.

Kişilerin her birinin *öğrenme profilleri* farklıdır. Özellikle

okul öncesi eğitimin çok nadir olduğu ülkemizde, okula başlayana kadar aile yanında geçen süre çocuğa rastgele öğrenme özellikleri kazandırmıştır. Bu özellikler aileden aileye geçtiği gibi, çocuğun kalıtsal özellikleri dolayısıyla da değişim gösterebilir.

Ayrıca çocuğun görme, işitme, dokunma, tatma gibi du-yularındaki farkedilmemiş eksiklikler de onun öğrenme profilini değiştirmiştir.

Gözleri bozuk bir çocuk belki daha çok işitme ve dokun-ma yoluyla öğrenebilirken, hafif işitme kusuru bulunan bir çocuk da aksine görmeye ağırlık verecektir.

Benzer şekilde beslenme, psikolojik durum, ailenin ve çevrenin etkileri gibi faktörler de bu profili değişikliğe uğ-ratmaya çalışırlar.

Bu kadar farklı öğrenme profillerine sahip öğrencilerin bir sınıfa toplanıp toplu eğitime tabi tutulmaları halinde sonucun çok başarısız olacağı kolayca görülmektedir.

Bu sorunun çözüm yolu; **(1) Toplu öğretme yerine** birey-sel (ya da çok küçük gruplarla) **öğrenme**, **(2)** Herkesin kendi öğrenme profilini keşfetmesine yardımcı olunması, **(3)** Öğretilmek istenilen konuların öğrencilerce öğrenilme ihtiyacının yaratılması ve nihayet **(4)** Öğrenilecek konula-rın uygun şekilde tasarlanması (*design*)dır.

Sonuç olarak, ilköğrenimin en önemli hedeflerinden birisi çocukların öğrenme profillerini keşfetmelerini sağlayıp, bunların geliştirilmesi için uygun ortamların yaratılmasıdır. Hoşça kalınız.

Mart 1993

“NİTELİK DOKUSU” KONUSUNDA DUYARLIĞIN GELİŞTİRİLMESİ

Dünya ile aramızdaki duvarlar kalktıkça, gelişmiş ülkelerle bizi ayıran değerler berrak olarak ortaya çıkıyor ve haklı olarak da bunlara sahip olamamanın üzüntüsünü, biraz da -yine haklı olarak- kıskançlığını duyuyoruz.

İnsan hakları, demokrasi, toplum kesimleri arasındaki uzlaşma, akılcılık gibi değerler, bunlardan yalnızca bir kaçı!

Başta siyasi partiler olmak üzere toplumumuzu yönetip yönlendiren kuruluşlar, bu değerlere sahip olma konusunda kâh özlemlerini kâh şikayetlerini dile getiriyorlar.

Ama acaba, bu özlemlerin gerçekleşmesi mümkün müdür? Ya da bugünkü şartlar altında mümkün müdür? Ya da bu değerlere sahip olmamızı önleyen nedir, nelerdir?

Önce, birincisine hayır; Hayır, bu şartlarda bu değerlere sahip olmamız maalesef mümkün değildir. İkinci sorunun cevabı ise *“toplumumuzun nitelik dokusu yetmezliği”*dir.

“Nitelik” deyimi ile, zeka - bilgi ve beceri - ahlak - ruh ve beden sağlığı dördlüsü; “doku” ile de toplumu oluşturan bireylerin değişik niteliklerinin oluşturduğu “örgü” kastedilmektedir.

Bu tanım dolayısıyla, zekası, bilgi-becerisi, ahlak ve akli-bedeni sağlığı yerinde olan bireyler alınganlık göstermemelidir. Burada sözü edilen, ortalama “doku”dur.

Bu yetersiz doku, özendiğimiz toplumlardaki her şeyi - evet her şeyi- burada çarpıtarak, kırparak, deforme ederek taklit etmektedir. Fayansları eğri döşeyen insanımız, karakolda polis, vergi dairesinde memur, lokantada garson ya da parlamentoda milletvekili olarak yapması gereken işleri eğri yapmaktadır.

Dolayısıyla, sorunlarımızı çözebilmenin ilk adımı bu "nitelik dokusu"nu düzeltmek olmalıdır.

Bunu yapmaksızın, yeni yasalar, yeni yatırımlar, yeni kurumlar daima yeni eğrilikler üretmekten başka işe yaramamaktadır.

Hangi geri kalmış yöremize gitseniz oralardaki insanların, yeni göletler, yeni fabrikalar, yeni yatırımlar istemeleri ve politikacıların da kendilerini bu isteklere göre yönlendirmesine demokrasi adı takılmış, gerçek demokrasinin ancak *nitelik dokusu* gelişmiş insanlar arasında var olabileceği ısrarla görmezlikten gelinmiştir.

Burada güçlük, bu gerçeğin farkında olan az sayıdaki insanın dışındaki kitlelere bunu anlatılabilesindedir. Çünkü ilk bakışta, bütün sorunların ortak elementi durumunda bir faktörün varlığına inanmak ve bunun olağanüstü etkisini takdir etmek pek kolay değildir.

Kitleleri yönetip yönlendirenlere bu gerçeği anlatabilmek kolay görünmüyor. Bunun için, kitle iletişim araçlarının toplumu uyandırmasından başka bir çare yok gibidir.

Eğitim sistemimizin çarklarına kapılmamış (yanlış olarak cahil diyoruz) insanlarımız bir şeylerin farkındadırlar.

Yıllardır toplumumuza yol gösterdiğini iddia eden ve

kendi kendine aydın adını takmış olan kesimin ikna edilmesi ise çok daha güçtür.

Ruh sağlığı bozuk kişilerin toplumları nerelere götürebildiğinin tarihte ve günümüzde çok örneği vardır.

Kitle iletişim araçları bunları sergilemeli, nitelik dokusunun bu bileşeninin etkisini gözler önüne sermelidir.

Benzer şekilde, zekası, bilgi-becerisi ya da ahlaki bozuk kişilerin toplum yaşamında ne denli olumsuzluklara yol açtığı sergilenerek toplum duyarlılığı geliştirilmelidir.

İşin ikinci perdesi ondan sonra gelmektedir.

Nitelik dokusunun nasıl geliştirileceği, bu önemli gerçeğin kavranmasından sonra yapılacak iştir.

Ümit çocuklardadır.

Abuk sabuk, karışık, sözüm ona milli hedefler yönünde laf ebesi insanlar yetiştirmeyi amaçlamış eğitim sistemimizin bir an önce terkedilmesi (yerine hiçbir şey konulmasa dahi) yapılması gereken ilk iştir.

Nil Nehri'nin uzunluğunu, üçgenin alanını, Kadeş anlaşmasını gözünü kapatıp hatırlayabilen aydınlar yerine, yüzlerce soruna akılcı olarak bakıp, basit olarak "*acaba bunlara neler yol açıyor?*" diye sorabilen meraklı ortalama insanlar yetiştirmek güç değildir. Yeter ki eğitim sorunlarımızı, öğretmen maaşlarını artırarak çözmeye çalışan yaklaşımdan kurtulalım.

Önce nitelik dokusu. Yanlış kapıları zorlamayalım. AT kapısını da, demokrasiyi de!

7 Ekim 1991

ÇOCUKSU TAVIR, HAYVANSI TAVIR !

Bilmem bir şeye dikkat ettiniz mi? Toplumumuzda, aşağılama girişimlerinde genellikle kullanılan iki öge vardır: Hayvanlar ve çocuklar!

Her kim ki hoş gitmeyecek bir harekette bulunsa ya çocuklara ya da hayvanlara benzetilir. Aşağılama derecesi ile çocuk ve hayvan hiyerarşisi arasında gayet kesin kurallı bir ilişki de vardır.

Örneğin basit kusurlar için "çocukça" denilirken, ağır hatalara "eşekçe" denilir. **Kusur Derecesi Paleti** ise çocuk ve hayvanların ara tonları ile doldurulmuştur.

- Bunun yaptığını 3 yaşında çocuk yapmaz!
- Toy bir çocuk ancak bunu yapar!
- Henüz tam büyümemiş!
- Hayvan herif!
- Eşek herif!
- Eşşek herif!

Bu paletin üst ucu, kişinin babasının da familyaya katılması suretiyle uzatılır.

Burada dikkat çeken nokta, belirli bir yaşın (1-2 gibi) altındaki çocuklar ile eşek dışındaki hayvanların bu nitelermelerde kullanılmadığıdır. Sanki bu konuda bir TS (Türk Standartı) varmışçasına bunlara dikkat edilir. Mesela hiçbir zaman "onun yaptığını 9 aylık bir bebek yapmaz" denilmez.

Ya da, "senin bu yaptığın düpedüz at'lıktır" denilmez. Mutlaka 2-3 yaşında **çocuk** ya da **eşek** kullanılır. Acaba

bunun sebebi nedir? Herhalde bir sebep, bu ithamlara cevap verme (daha doğrusu verilen cevabı anlama) imkânının çok az oluşudur.

İkinci bir sebep, gerek çocukların gerek hayvanların (özellikle eşek), çoğu insanlardan daha akıllı olmalarıdır.

Çoğu hayvan, insanların, kendilerini yapmaya zorladıkları hareketleri, kendilerinde doğal olarak var olan "*eko sisteme otomatik uyum gösterme*" yetenekleri dolayısıyla bazı reaksiyonlarla karşılırlar.

Örneğin kedi, köpek gibi ev hayvanları ellerinin tutulmasına şiddetle karşı çıkarlar. Savunma imkanları ellerinden alındığı için bu böyledir. Ancak dostluğunuzu ispat ederseniz buna pek ses çıkarmazlar.

Eşek ise duyuları daha güçlü bir hayvandır. Örneğin engeli bir arazide kendi başına bırakılan bir eşek en az eğimli rotayı bularak ilerler. Bilgisayar ve diğer modern topografya aletleri yok iken, yol güzergahlarının eşekler vasıtasıyla saptanmasının sebebi budur.

İşte bundan ötürü, her dediğinin doğru olduğuna ve de yapılması gerektiğine kendisini inandırmış olan insanoğlu, bu reaksiyonları kabullenememiş, beğenmediği davranışlara da bu yüzden "*eşekçe*" demiş olsa gerektir.

Çocuklar ise daha ilginçtir. Adına "*çocuksu tavır*" dediğimiz davranış biçimi, aslında biz yetişkinlerin tüm ayıplarını bize yansıtan bir aynadır. Az hareket ettiği veya metabolizması öyle gerektirdiği için az yemek yiyen çocuklara karşı büyüklerin davranışı aptalca ayrıca da zarar vericidir.

Çocukların oyun düşkünlüğü ve büyüklerin oyuna karşı olumsuz tavırları, büyüklerin ikinci ve en büyük ayıbıdır.

Cam bardağı masanın kenarına vurup sesini dinleyen, kül tablasını ısırarak sertliğini ölçmeye çalışan, ayağını başına değdirerek bedenini tanımaya çalışan bir çocuk bence, maaşlı bir araştırmacıdan daha ciddi ve de saygındır.

Hiçbir çocuk iki yüzlü değildir (eğer etrafından göre göre o hale gelmediyse). Doğasında bulunmayan davranışları, geleceğe ait çıkar hesapları nedeniyle gizlemez, olduğu gibi gösterir.

Eğer çocukların oynamasına fırsat verilse ve oynamaları (deneyler) için gereken ortamlar kendilerine hazırlansa, okullarda (üniversiteler dahil) akıllarına sokuşturmaya çalıştığımız "**nesne adları**"na ait bilgilerden çok daha faydalılarını öğrenirlerdi.

Hal böyle iken, biz büyüklerin işine gelmeyen davranışlarını kınamak için çocuk ve hayvanlara benzetmemiz biraz haksızlık ve ayıp olmuyor mu?

17 Mart 1993

EĞİTİM SİSTEMLERİNİN İFLASI

Yalnız ülkemizde değil bütün dünyada eğitim kurumlarından şikayetler artıyor. Çoğu konuda örnek alınabilecek sistemlere sahip A.B.D.'de, bizzat Amerikalılar eğitim sistemlerinin, *dost olmayan güçler tarafından empoze edilmiş kadar kötü* olduğunu söylüyor ve resmi raporlara yazıyorlar. Bu benzetme bizim için daha da doğru!

Bir şeyden herkes şikayet ediyorsa orada yerel sorunların ötesinde başka ortak sorunlar aramak gerekir.

Bu ortak sorunların başlıcası, insan yaşamını şekillendiren teknolojilerin değişim hızıyla, bu teknolojilerle uyum içinde yaşamayı ve onları daha da geliştirmeyi sağlaması gereken eğitim sistemlerinin oluşum hızı arasındaki büyük farklılıktır.

Teknolojiler, toplum nüfuslarına göre çok dar gruplar (bazen tek kişiler) tarafından süratle geliştirilmektedir.

Diğer yandan, bu teknolojilerin eğitim sistemlerine yansımaları ise çok yavaş olabilmektedir. Bir eğitim sistemi, o sistemle ilişkide bulunan çok sayıda tarafın (veliler, öğrenciler, idare, baskı grupları gibi) uzun süren çatışmaları ve o çatışmalar sonunda ortaya çıkan uzlaşmaları sonunda şekillenmektedir.

Belirli teknolojiler kümesine ve onların tetiklediği çeşitli değerler kümesine göre üzerinde uzlaşmış bir eğitim sistemi, birdenbire gündeme gelen bir yeni teknolojiye kısa sürede uyum gösterememektedir.

Bu uyum güçlüğünün önemli bir nedeni, müfredat sistemlerinin felsefesinde yatmaktadır. Okulu, genel formasyon kazandıran, öğrencilerin **öğrenmeyi öğrendikleri** yer olarak değil de her **öğretilmek** istenileni ayrı dersler halinde bir çeşit zorla öğretilen yer olarak varsayan geleneksel anlayış ve buna dayalı müfredat felsefesi, öğretileceklerin sayısı ve değişim hızı küçük, insanların daha yumuşak başlı (yöneticilerin daha ceberrut) olduğu devirlerde fazla sorun çıkarmıyordu.

Bugün durum değişmiştir. Bu varsayımların hiçbiri artık geçerli değildir. Zorla *öğretmek* kavramı artık iflas etmiş onun yerini *öğrenmek* almıştır. Artık insanlar her şeyi sorgulamakta, önlerine doğru olarak konulanları itirazsız kabul etmemektedirler.

Yeni arayışlar içinde bulunan ülkemizde, insanların kendi ihtiyaçlarına göre gereken bilgileri kompoze edebilecekleri Öz Beceriler (*Core Skills*)'e ve **öğretme yerine öğrenme**'ye dayalı bir eğitim anlayışı gerekmektedir.

Geleneksel "**zorla öğretme**" anlayışında ısrar edildikçe bunun sıkıntıları farklı yer, zaman ve şekilde ortaya çıkacaktır.

Vakit geçirmeden bu konulardaki stratejileri saptayabilecek yeterlikte (unvan ve/ya yetkide değil) kişilerden oluşan bir çalışma grubunu görmek umuduyla..

8 Kasım 1993

OKULLARIMIZDA NİÇİN TARİH DEĞİL DE KRONOLOJİ ÖĞRETİLİR?

İlkokuldan itibaren 11 yıl boyunca tarih dersleri okuyarak liseyi bitirmiş gençlerimize bir bakınız. Acaba içlerinde sağlam bir tarih kültürüne sahip kimse var mıdır?

Hiç merak etmeyiniz, yoktur. Çünkü 11 yıl boyunca hiç tarih okumamışlar, onun yerine *tarih* adı altında *kronoloji dersleri*'ne (!) girip çıkmışlardır.

Tarih, birbirleriyle etkileşim halindeki çeşitli eksenler üzerinde, kronolojik sıraya göre oluşan birçok olayın bütününe verilen bir addır. Bütün tarihsel olayları belirleyen *ana eksenler*'in yanısıra, bunların bileşik etkileri altında oluşan *bağımlı eksenler* de bulunmaktadır.

Ana eksenler, başlıcası doğal coğrafi ve iklimsel değişiklikler olmak üzere, bilim- teknolojiye ve sanattaki gelişmeler, nüfus gelişmeleri ve uluslararası ticarettir. *Bağımlı eksenler* ise başta askerlik olmak üzere, hukuk, iletişim gibi gelişme çizgileridir.

Bu eksenlerin hiçbiri diğerinden tam bağımsız olmadığı için, yalnızca bir tanesini izlemek yoluyla bir şeyler anlayabilmek mümkün değildir. Örneğin bir ülkenin askeri başarılarını incelemek, tek başına hiçbir şey ifade etmeyeceği gibi, bu yolda öğrenmesi zorlanan bir öğrencide çok yanlış kanılar oluşmasına ve mesela ait olduğu ulusun Dünya'nın en yüce toplumu olduğu gibi saplantılara düşmesine de yol açabilir.

Ama bunun yerine, aynı anda çeşitli ana ve bağımlı eksenler boyunca neler olduğunu inceleme fırsatı bulan bir kişi, askeri başarıların ya da başarısızlıkların nedenlerini ve sonuçlarını çok doğru olarak anlayabilir.

Örneğin, bir başarı ya da başarısızlığın yeni silahlarla, onun da teknolojideki gelişmeyle, onun ise bir hükümdarın bilime ağırlık vermesi ve uluslararası ticaret yoluyla başka yerlerde üretilmiş bilgilere erişme yollarıyla ve belki daha birçok eksenlerdeki gelişmelerin, incelediği olay eksenindeki gelişmeleri etkilediğini anlayabilir.

Olayları böylesine çok eksenli olarak yorumlamasını öğrenmiş kişiler, yaşamın diğer kesitlerinde de başarılı olacaklardır. Örneğin bu insanlar hiçbir olayı tek nedenle açıklamaya kalkışmayacaklar, her olayın, çeşitli eksenler boyunca gelişen olayların etkisiyle oluşan bileşikler olduğunu anlamış olacaklardır.

Bu insanlar sorunlarını da tek nedene indirgemeyecekler, her soruna yol açan ana eksenler üzerindeki olayları yakalamaya çalışacaklardır.

Bu tür insanlardan oluşan bir toplum kendi kendini yönetmeye layık ve bunu başarabilen bir toplum olacak ve mutlak doğru ya da yanlışların olmadığını idrak etmiş bu bilge kişiler, barış içinde yaşayıp hem kendilerine hem de insanlık ailesine katkılarda bulunabileceklerdir.

Toplumumuza yıllardır tek eksenli kronoloji öğretilmeye çalışılmış ve bunun sonunda ne kendi tarihini ne de herhangi bir konunun tarihini bilmeyen, yanlış saplantılarla yüklenmiş ve daha da vahimi doğru sorular sormasını bilmeyen, nedenlerini bilmediği, aramadığı sorunlara boyunca çözüm geliştiren bir toplum dokusu ortaya çıkmıştır.

Bugün geldiğimiz noktada, Anadolu topraklarında yaşayan insanlarımızın asırlardır bilim ve teknolojiye niçin bir katkıda bulunamadığını açıklayabilen, bırakınız açıklamayı bu soruyu soran kaç kişimiz vardır?

Eğer, bu mental deformasyona yol açan önemli bir neden olan "*tarih yerine kronoloji öğretmek*" hastalığına tutulmuş olsaydık, "*niçin böyleyiz?*" sorusunun cevaplarını çoktan vermiş ve o cevapların gereklerini yapmaya başlamış olacaktık.

Tarihçilerimize düşen bir görev bu olayın açıklanması, bu yanılığa nasıl düştüğümüzün tüm ayrıntılarıyla ortaya çıkarılmasıdır. Böylece, gecikerek de olsa bu zihinsel tut-salıktan kurtulabiliriz!

Pazar, 14 Ağustos 1994

ÇİZGİ FİLMLERE DİKKAT EDİNİZ!

TV kanallarına sabah bir göz atanlar ilginç bir gözlemi benimle paylaşacaklardır. Yabancı kaynaklı çizgi filmler çoğunlukta. Buna karşın çok az kanalda -genellikle TRT- çocuklar için hazırlandığı yazılı, ama kim için olduğu pek belli olmayan canlı programlar var.

İki tür çocuk programına baktığınızda derhal gözünüze çarpan -çarpan değil gözünüzü çıkaran- bir fark var: Yabancı kaynaklı programlar -istisnasız hepsi-, şu amaçlardan bir ya da birkaçını gerçekleştirmeyi amaçlamışlar:

1. Öncelikli amaç, yaratıcılığı geliştirmektir. Güç hatta imkansız denilebilecek şeylerin görece olduğu, insanların zorlandıklarında olağanüstü çareler geliştirebildiği, eğlendirici olaylar içinde verilmektedir. Gelişmişliğin ana ögesi olan buluşçuluk bu yolla aşılacaktır. Denilebilir ki ana mesaj buluşçuluk'tur.
2. Hayvanlar, insanlar, bitkiler ve cansız dediğimiz nesnelerin hepsinin birlikte bir bütün olduğu, eko-sistemin ancak bir bütün olarak var olabileceği kuvvetle işlenmektedir.
3. Hayvanların, öldürülecek değil dost olunacak yaratıklar olduğu mesajı verilmektedir.
4. Tüm öykülerin hayvanlar çevresinde geçmesi, birbirini anmanın (empati) ne denli önemsendiğini gösteriyor.
5. Tüm olaylar, olağandışı bir hızla gelişir. Böylece hızlı karar vermek, hızlı hareket etmek aksi düşünülemez bir yaşam stili olarak tanıtılıyor.
6. Müzik, çizgi filmlerin ayrılmaz unsurudur.

Çocuk gelişiminin önemli ögesi olan müzik de bu yapının içinde sunulmaktadır.

7. Şaka anlayışı (*sense of humour*), yaratıcılıkla başbaşa giden bir olgudur. Çocuk çok çabuk kavrayabileceği şekilde yüzlerce espri ile karşılaşmaktadır. Ama sık sık da ince hatta çok ince espriler yer almakta, çocuğun şaka anlayışı giderek keskinleştirilmektedir.

Buna karşın yerli yapım çocuk programlarının belirgin özellikleri şunlardır:

1. Olaylar, çocuklarımızın kavrayış düzeylerinin düşük olduğu varsayımıyla, son derece yavaş tempoludur.
2. Tipler, çizgiler yerine gerçek kişilerden oluşmaktadır. (çünkü çizgi film yapmak zordur) Bu nedenle, çizgi tiplerin esnekliği, sürati ve abartıları gerçekleştirilememektedir.
3. Esprilerin çoğu geri zekalılık taklidi biçimindedir.
4. Buluşçuluk, güç durumlarda yaratıcı çareler geliştirmek gibi motifler hemen hemen yok gibidir.
5. Canlı sevgisi ile ilgili mesajlar ya yoktur ya da tepki yaratacak ölçüde "talimat" kokmaktadır.

Bu farklar ister istemez şunu düşündürüyor: Bu iki tür yönlendirme altında yetişen çocuklardan acaba nasıl "büyükler" ortaya çıkar?

Merak mı ediyorsunuz? O halde her akşam TV haberlerini izleyip "büyüklerimiz"i inceleyiniz. Cevap oradadır!

Perşembe, 11 Ağustos 1994

“EĞİTİM REFORMU” MUZ MUDUR?

“En çok edilen laflar” gibi bir istatistik tutulduğunu bir düşünsenize, kimbilir ne eğlenceli olurdu..

Örneğin, 1598 yılında Hadım Hasan Paşa, ayaklanan eşkıyaya karşı “*devlet güçlüdür, devletle başedilmez*” buyurmuş veya 1582’de vezir-i azam Sinan Paşa “*adalet sistemimizi yeniden yapılandırmalıyız*” demiş.. Ve ondan sonraki yaklaşık 350 yıl boyunca gün aşırı -bazen günde iki defa- aynı sözler tekrarlanmış.

Ama eminim ki bunları defalarca geride bırakacak bir başka söz vardır. O da, “*eğitim reformu*” dur.

Eğitim reformuna bu denli düşkün ve her fırsatta eğitim reformu yapıveren bir toplum herhalde tarih boyunca hiç görülmemiştir.

Doğrusu insanın göğsünü kabartan bu merak ne hikmetse bir türlü yüksek nitelikli insan yetiştirememekte, gide-rek daha çok cahil (ama diplomalı) üretmektedir.

Acaba bu niye böyledir, bilmem düşündünüz mü? Bu sözü ağzından hiç düşürmeyen insanların hepsinin de cahil, kandırıcı olmadığı şüphesizdir. O halde başka nedenler olmalı..

Yapılabilecek ilginç anketlerden birisi, “*eğitim reformu yapılmalıdır, yapılacak, yaptım*” diyen herkese, eğitim reformundan ne anladığını sormak ve sonra da cevaplarını sınıflandırmak olurdu.

Ben böyle bir anketi maalesef henüz yapmadım ama emeklilik hobilerimden birisi mutlaka bu olacaktır. Ama bunun yerine bazı gözlemlerde bulundum ve sonuçlarını şöylece grupladım;

- (a) **Öğretmenseverler** : Öğretmen maaşlarını artırmayı, onlara öğretmenevleri inşa etmeyi eğitim reformu sananlardır. Öğretmenlikten politikaya atılanların pek meraklı olduğu bu reform türünün altında, maaşı yükselen tüm öğretmenlerin, onların aile ve yakınlarının oylarını alma umudu vardır.
- (b) **Zenaatseverler**: Bebeklikten başlayarak çocukları çeşitli testlerden geçirip, yeteneklileri yüksek öğrenime, yeteneksizleri ise zenaat dallarına yönlendirmeyi bir ideal edinmiş olanlardır. Bu uygulamanın Mussolini ve Hitler'den esinlendiği söylenirse de bunu şiddetle yalanlamaktadırlar.
- (c) **Planseverler** : 2525 yılında ihtiyaç olacak olan marangoz, aşçı, iktisatçı ve musluk tamircilerinin sayı ve niteliklerini bugünden planlayıp ona göre okullaşmayı savunmaktadırlar. Ancak SSCB'nin dağılmasından sonra biraz şaşırmış durumdadırlar.
- (d) **Din Simsarları**: Fani dünyadan ümidini kesip öbür dünyaya bel bağlamış dümenini tutmuş olanların yer aldığı bu grup, en sık rastlanan ve düşündüklerini hayata en etkin olarak geçirebilmiş gruptur. İdeallerindeki eğitim reformu, tüm öğrencilerin müsbet bilimle, akılcı düşünceyle ilişkisinin kesildiği, her birinin sıkı birer Atatürk düşmanı yapıldığı kursların yaygınlaştığı bir düzendir.

- (e) **Atatürkçüler** : Özellikle askeri darbelerde etkin olan bu grup tam olarak tahlil edilememişse de (d) grubu ile sonuçlar açısından büyük bir uyum içindedirler. Giderek yaygınlaşan din ticaretinin kaynağında bu grup bulunmaktadır. Grubun ideali, Atatürk'ü anlamasına ihtiyaç bulunmayan, hatta temelde O'nun ideallerine düşman olabilen, ama adını da ağızlarından düşürmeyen gençler yetiştirmektir. Kendi çaplarında çok başarılıdırlar.

Bu grupların bu ayırıcı özelliklerinin yanısıra bir de ortak özellikleri vardır. En önemli ortak özellikleri ise, “*eğitim ne işe yaramalıdır?*” sorusunu akıllarına hiç getirmemiş olmalarıdır.

Nitekim, eğitim sistemimizin ana felsefesini tarif etmesi gereken Milli Eğitim Temel Kanunu'nun “*amaç*” maddesi, bu düşünmemişliği avaz avaz bağırılmaktadır.

İlkokuldan yüksek ilkokullara kadar tüm eğitim kurumlarında ezberletilmeye çalışılanlara dikkat ediniz. Sivrisinekle mücadeleden pet şişelerin zararlarına, padişahların savaş ve aşklarından ilçelerimizin buğday ve kuru üzüm üretimlerine kadar ne kadar lüzumsuz bilgi varsa, bunları belletmeye çalışan müfredat sistemimiz, çocuk ve gençlerin “**öğrenme profilleri**”ni keşfetmelerine ve böylece birer “*etkin öğrenici*” olmalarına en ufak önem vermemektedir.

Her öğrenici farklı şekilde öğrenir. Mental ve/ya fiziki farklılıklar, kişilerin öğrenme profillerinin farklarını oluşturur.

Eğer bir kişi hayatında yalnızca bir gün okula gidecekse,

öğrenmesi gereken tek şey, “*hayatının geri kalan bölümünde nasıl etkin öğrenebileceğinin anahtarlarını öğrenmek*”tir.

Aksine, nasıl daha etkin öğrenebileceği konusunda kişisel özelliklerini keşfetmenin yollarını öğrenmemiş bir kişi, Dünya'nın en ünlü okullarında dahi işine yarar -eğitimin amacı budur- bir şey öğrenemeyecektir.

“Bireysel öğrenme profilleri”nin öğrencilerin kendilerince keşfedilmesi, bir eğitim reformunun bir ayağı olmalıdır. İkinci ayak, kişilere, “*sizin için şunlar iyidir*” demeyen bir müfredat anlayışıdır.

Herkesin, yaşam boyu ihtiyaç duyacağı bilgi ve beceriler, sabit ve kişilerin ihtiyaçlarını dikkate almadan tasarımlanmış bir müfredat tarafından verilemeyecek kadar çeşitli ve üstelik değişken karakterlidir.

Bunun ne denli doğru olduğunu anlamak için lütfen, işinize yarayan bilgi ve becerilerin ne kadarını okulda, ne kadarını da kendi çabalarınızla edindiğinize dikkat ediniz.

Buna göre, değişken ihtiyaçlara cevap verebilecek bir “*yaşam boyu öğrenme*” süreci, ancak bazı yapı taşlarının edinilmesi ve bunlardan yeri ve zamanı geldikçe yeni bilgi ve becerilerin türetilmesiyle mümkündür. Buna, “**ö z - b e c e r i m o d ü l l e r i**” (*core skills*) denilmektedir.

Bu iki ayağa oturmayan hiçbir düzenleme bir reform değildir.

23 Ağustos 1993

"ÇAĞDAŞ EĞİTİM", ERİŞEBİLECEĞİMİZ BİR HEDEF MİDİR?

Hangi platformda olursa olsun, konuşanlar kim olursa olsun, toplum olarak çok uzun yıllardan bu yana bilincine varmış olduğumuz bir gerçek, her sorunun kaynağındaki nedenlerin başında, insanlarımızın niteliğindeki yetersizliğin geldiğidir.

Ancak, "*nitelik*" deyiminden herkesin muradı aynı olmayıp çoğunluğun kasdı "eğitim"dir. Halbuki nitelik bir bileşkedir ve içinde "*zeka*", "*bilgi-beceri*", "*ruhsal sağlık*" ve "*erdem*" bileşenleri bulunmaktadır. Eğitim, bunlardan yalnızca bilgi-beceri parçasını geliştirmenin bir aracıdır.

Ama ne denli eksik anlaşılırsa anlaşılırsın insanlarımızın sağduyusu, sorunların *nitelik*'le olan bağlantısını keşfetmiştir. Ancak bu sağduyu ile, bir tembel şablonu olarak her sorunu eğitimsizliğe bağlayıp, kafa yormayı gereksiz gören kalıplıcağı da birbirinden ayırmak gerekir.

Bu noktada bir soru akla gelmektedir: Okullarda eğitim adına uygulanan ve insanların yaratıcılığını yokedip onları kalıpcı düşünme stiline birer tutsağı yapan, ezberci sistemden hemen herkes şikayetçi olduğuna göre acaba niçin değiştirilemez?

Akla gelen bir olasılık, daha iyi bir sistemin nasıl olabileceği konusunda doğru fikir sahibi hiç kimsenin mevcut olmadığıdır.

Bu akla yakın değildir. En azından, eğitimini yurt dışında yapmış olan birçok insanımız, yeni sistemin "nasıl" kurulacağını bilmeseler de, "neler"i içermesi ya da "neler"i içermemesi gerektiğini bilmektedirler. Ayrıca, birçok yayın organı, eğitim felsefesi ve eğitim teknolojileri üzerindeki gelişmeleri düzenli olarak tüm Dünya'ya yaymaktadır. Eğitim camiası içinde bunları izleyen birilerinin bulunması gerekir.

İkinci bir olasılık da, doğruları bilip söyleyenlerin seslerini gerekli noktalara duyuramamalarıdır. Bugünkü iletişim dünyasında, herkes duymak istediklerini kolayca duyabilmektedir.

Gerçek, bunlar değildir. Eğitim adına süregelen çağdışılığı yürüten örgüt, yıllardır tüm akımların (siyasi, ideolojik, uluslar- arası, ulusal, dini, ırkçı ve daha onlarcası) ilk ele geçirmek istedikleri yer olmuştur. Örneğin, bir siyasi pazarlığın söz konusu olduğu her dönemde, anlaşmazlık konularından değişmeyen ikisi Milli Eğitim ve İçişleri Bakanlıkları olmuştur.

Eğitim örgütünün bu denli önemsenmesinin altında da, kısır dünya görüşünü tüm ülkeye -hatta mümkün olsa Dünya'ya- benimsetmek isteyen, kendi doğrularından başka doğru olmadığına inandırılmış kesimler bulunur.

Yıllar boyunca siyasi iktidarlar ya da çeşitli akımların egemenlik alanları değiştikçe, onların temsilcisi kadrolar da eğitim örgütü içinde egemenliği ele geçirirler. Zamanla kadrolar değişirse de bu değişim bütünüyle olmaz, olmaz. Bir kısım militan, belirli noktalarda tutunur.

İşte bu tür bir süreç sonunda eğitim örgütü, hemen her

akımın temsilcilerinden oluşan, ama son dönemin temsilcilerinin ağırlıkta olduğu bir "karışım" haline gelir.

İşin ilginç yanı, eğitim örgütü içindeki hiçbir "akım temsilcisi"nin, mevcut durumdan mutlu olmadığı, uygulanan eğitim sistemini çağdışı (ama kendisinin hayal ettiği çağın dışı) bulduğu ve en kısa sürede bu düzenin değiştirilmesi gerektiğini içtenlikle savunduğudur.

Bu, aynen bir masayı kendi yönüne çekmeye çalışan çok sayıda kişinin durumuna benzemektedir. Sonuçta masa bir "yön"e doğru hareket etmekte, ama bu "yön", masayı çekiştirenlerin istedikleri "yön" olmamaktadır. Bu bir "uzlaşma" durumudur.

İşte bugün eğitim sistemimiz böyle bir uzlaşmayı temsil etmektedir. Kendi dar dünyalarının değerlerini tüm ülkeye benimsetmek -ve gerekirse zorla dayatmak- isteyen kadroların "büyük uzlaşısı", bugünkü eğitimin ta kendisidir.

Adına eğitim denilerek uygulanan şeyin baskın niteliğinin "ezber" olması, bu savın en güçlü kanıtıdır. Yoksa hangi aklı başında bir kimse, Tanrı'nın birer modeli olan küçük insanların yaratıcılığını köreltip onları ezbere zorlardı. Bunu ancak, kendi dar doğrularını Tanrı'ya da kabul ettirmek gibi bir sapkınlığın peşinde olanlar yapmaya kalkışabilir.

Yeni bir eğitim yılı başlarken, şu katı gerçeğe korkmadan bakabilmemiz ve sonra da bunun temellerini değiştirmek üzere harekete geçmemiz gerekiyor: Her gün dillerden dursürülmeyen "çağdaş eğitim", bugünün Türkiye'si için erişilebilir bir hedef değildir.

Eğitim düzeni, yalnızca doğru düşünmesini ve öğrenmesi-

ni öğrenmiş, yaratıcılığı bastırılmamış ve BAŞKA BİR ŞEYLER ÖĞRENMEYE ZORLANMAMIŞ, HELE VE HELE EZBERE KATIYEN MECBUR EDİLMEMİŞ insanlar yerine, bir kısım kısır doğruları ezberlemeye dayandığı sürece, "çağdaş eğitim" unutulmalıdır.

Tevhid-i tedrisat ilkesinin geçmişteki gerekliliğini tartışmanın bugün yararı yoktur. Ama bugün gelinen çağdışı noktanın aşılması isteniliyorsa, ister çeşitli akımların dayattığı doğrular isterse devletin doğruları olsun, tüm "**doğru**"ların "**öğretilmesinden**" vazgeçilmelidir.

"**Öğrenme**" ise, nefes alma, göz kırpma gibi doğal bir fonksiyondur. Onu, "**öğretme**" ile köreltmeye kalmak, doğal solunum yerine kulaktan hava almayı benimsetmeye benzer ve ne sonuç vereceği baştan belli olan bir *abesle iştigal*'dir.

Tüm çocukların (ve büyüklerin) önlerine, ihtiyaç duydukları bilgileri edinebilecekleri kaynakları açalım ve o kaynaklara erişmelerini engelleyebilecek engelleri kaldıralım. Göreceğimiz ki çok değişik nitelikli çocuklar yetişmeye başlayacaktır.

Eğitim yalnız Türkiye'de değil Dünya'da da okul dışına çıkma sürecindedir. Çok değil 10 yıl içinde her ailenin edinebileceği bilgisayarlar, onların bilgi ihtiyaçlarının tamamını karşılayabilecektir. Evinin bir köşesinde, önüne aldığı bilgisayarı ve uydu aracılığıyla istediği dil(ler)i öğrenebilen, kendi ülkesi de dahil istediği toplumun tarihinin her ayrıntısına erişebilen ve diğer bilgi ihtiyaçlarını karşılayabilen çocuklara hangi güç hâlâ bugünkü ezber dayalı işe yaramaz müfredatı dayatabilecektir?

Bu işin ilk adımı, "**ezbere hayır!**" olmalıdır. Çocuklarımızın tek ihtiyacı, öğrenmeyi öğrenmek ve doğru düşünmek-

tir. Ezber, bir "*mental soykırım*"dır. Kafası kalıplarla doldurulmuş çocuklarımız, her gün yeni *kalıpların*, yeni kalıpların üreticisi *kurtarıcıların* peşinde koşmaktadır.

Ezber, kalıplara ve kurtarıcılara son vermenin zamanı gelmiştir.

Pazar, 11 Eylül 1994

ÇOCUKLARIN YENİ BULUŞLARA ÖZENDİRİLMESİ İÇİN: OYUNCAK İÇİN SIFIR GÜMRÜK VE KDV !

Tüm toplum kesimlerinde, *yeni buluş bilinci*'nin geliştirilmesi için çeşitli araçların kullanılması mümkündür. Nitekim geçen hafta bunlardan birisi üzerinde durmuştum.

Bu hafta ise, buluş bilinci için gerçek hedef kitle olan çocuk ve gençlere yönelik bir araç üzerinde duracağım: Oyuncaklar !

Bazı kavramlarımız gibi "oyuncak" kavramına da dilimizde çok haksızlık yapılmış, ciddi olmayan, bir şeylere yaramayan nesne ve davranışlara oyuncak ve oyun denilmiştir. Hele hele erişkinlerin oyuncakla ve oyunla ilişkileri neredeyse yasaklanmıştır.

Gerçekte ise oyuncak, en yararlı öğrenim aracıdır ve şükür ki bu anlaşılıp eğitim teşkilatımızın denetimine girmemiştir. Aksi halde bebelerimiz, çocuklarımız ve gençlerimiz, "*izinsiz eğitim yaptıkları*" gerekçesiyle takibata uğrayabilirdi!

Elleriyle, yeni yeni eşyayı kavrayabilen bebekler, kül tablasını ısırmaya, cam bardakları birbirine vurup kırmaya veya eline geçirdiği eşyayı balkondan aşağı atmaya çalışırken son derece öğretici deneyler yapmaktadırlar. Böylelikle, cisimlerin kırılganlıkları, serbest düşmedeki davranışları konusunda çok sağlam deneysel bilgiler edinmektedirler.

Bu bilgiler, okullardaki tüm gayrete (!) rağmen genellikle bozulmamakta ve insanların o şaşkıncı sağduyuları böylelikle oluşmaktadır.

Oynamasına izin verilmeyen ve sonra da okula gönderilip ezberciliğe zorlanan (ve daha da fecisi bunu beceren) çocukların, büyüdüklerinde hiçbir işi doğru dürüst yapamayan kişilikler sergilemesi dikkat çekicidir.

Oyun ve oyuncak, en az okullarımız kadar önem vermemiz gereken bir konudur. Yeni buluşların temelinde, onun kurumsal altyapısı kadar insanlarımızın yaratıcılığı, onun da altında çocuk ve gençlerimizin (ve de erişkinlerimizin) oyun ve oyuncakla olan ilişkileri yatmaktadır. Hatta, çocukluk ve gençliğinde sporla -ki o da bir oyun türüdür- spor yapması sağlanmamış ya da engel olunmuş insanların erişkinliklerinde, başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı göstermediği, çünkü sporun geliştirdiği "kurallara uyma" bilincinden yoksun oldukları şüphesizdir. Bu açıdan oyun, demokrasinin de önemli bir yapıtaşıdır.

Bir yandan büyüklerin oyun ve oyuncakla bakış açılarının değiştirilmesine çalışılırken, bir yandan da her türlü oyuncağın ithalinden ve satışından alınan vergileri sıfırlamak, bu bakımdan son derece yararlı olacaktır.

Bu serbestiye karşı çıkacak olanlar, bu işin öneminin farkında olmadan yıllardır gümrük duvarlarının arkasında çocuklarımıza oyuncak namı altında plastik tüfek kakalayıp onları şiddete özendiren bir avuç kişidir. Onlara da aldırmamak gerekir!

13 Eylül 1993

"YARATICILIK" NASIL GELİŞTİRİLEBİLİR?

Toplumumuzda "yeni buluş" bilincinin geliştirilme yollarından birisi de, yaratıcılığın özendirilmesidir. Yaratıcılığı özendirmenin en akılcı yolu ise, onu caydıran nedenlerin ortadan kaldırılmasıdır. Daha doğrusu ön-koşul budur.

"Toplumumuzda yaratıcılık ne durumdadır?" sorusunun cevabını buldurabilecek direkt bir metod yoksa da, bazı dolaylı göstergeler vardır. Bunlardan birisi, toplumumuzun yaptığı yeni buluşların sayısıdır. 200 yılda ancak 2000 buluş yapabilen insanımızın yaratıcılığını engelleyen çok güçlü nedenlerin bulunduğunu söylemek bir abartma sayılmamalıdır.

Bu nedenlerin en güçlüsü, her düzeydeki eğitim kurumumuzdaki "ezber" geleneğidir. Buradaki "her düzey", ilkokuldan üniversitelerimize kadarki geniş alanı kasetmektedir. Bu nedenle, Anayasayla olmasa dahi ezber yasaklanmalı ve en büyük ayıp, toplumsal günah ilan edilmelidir. Öğretmen okullarının giriş kapılarına ve sınıflarına, ezberin ayıp ve günah olduğu, insan aklı gibi yüce bir kaynağa karşı işlenebilecek en büyük insanlık suçu olduğu yazılmalıdır.

Yaratıcılığı engelleyen bu en önemli öge ortadan kaldırıldıktan sonra hiçbir şey yapılmasa dahi insanımızın yaratıcılığında büyük bir patlama olacaktır. Nitekim okula gide-memiş ya da fazla okuyamamış insanlarımızın bilgisiz ama yaratıcı olabilmelerinin temel nedeni de, okullarımızın onlardaki yaratıcılığı ezber yoluyla yoketmesindedir.

Yaratıcılığı geliştiren öğelerin başında ise "oyun" gelmektedir ki geçtiğimiz haftalarda oyun ve oyuncak üzerinde durmuştum.

Bunların dışında, özel olarak geliştirilmiş *yaratıcılığı geliştirme programları* bulunmaktadır. Bunlar, dışunmemizi sınırlayan, onun belirli kalıpların dışına çıkmasını engelleyen nedenleri gidermeye yönelik bir çeşit *terapi* uygulamalarıdır. İlgilenenler olursa o konuda daha geniş bilgi verilmesi mümkündür.

Sonuç olarak insanımızın yaratıcılığının geliştirilmesi yalnızca girişimcilik açısından değil her bakımdan "*stratejik*" nem taşımaktadır. Eğitimle her düzeyde ilgilenenlerin dikkatlerine sunulur.

20 Eylül 1993

AKILCILIK EĞİTİMİ

Çeşitli fanatik eğilimlerin kaynak sebeplerini araştıran bir inceleme, sebeplerden birisinin de temeli akılcılık olan Atatürkçülüğün giderek şekilciliğe bürünmesi olduğunu gösteriyor.

Atatürkçülüğün şekilci ağırlıkla uygulanması bilinçsizliğe bağlanabilse de, bilinçli yönlendirmelerin de söz konusu olabileceği düşünülmelidir. Ama üzerinde durmak istediğim konu bu değildir.

Gereksiz yere "*Atatürkçülük Eğitimi*" ya da "*Atatürkçü Eğitim*" adı verilen ve Atatürk'ün esas işaret ettiği *bilim ve teknolojinin yol göstericiliğinden ayrılmama (akılcılık)* yerine, O'nun okul öyküleri, ailesine ait önemsiz ayrıntılar ya da ancak O'nun düşünce biçimi tam kavrandığında anlaşılacak deyişleri üzerine kurulmuş bulunan öğretinin, dönerek nasıl bir yanlışa yol açtığına ve bunun yerine ne yapılması gerektiğine ilişkin bir yaklaşım önermek istiyorum.

Kısacası, Atatürkçü Eğitimin değil ancak Akılcılık Eğitiminin, gerçek Atatürkçülük bilincine götürebileceğine değinmek istiyorum. Bu yaklaşım bizi, adına *Akılcılık Eğitimi* denilebilecek bir yeni (eğitim sistemimiz için yeni) eğitim felsefesine götürmektedir.

Akılcılık Eğitimi, söyleniş itibariyle hoş görünmesine karşın gerçekleştirilmesi oldukça güçtür. Bu soyut kavram çevresinde somut araçlar geliştirebilmek için, öncelikle bir kavram tanımlamak gerekiyor : Bu kavram, ***Aktarma Bilgi- Özümlenmiş Bilgi*** dir. ***Özümlenmiş Bilgi*** :

- doğru,
- kişinin kendi gözlemleriyle doğrulanıp, onun kişisel malı haline gelmiş ve nihayet
- kişinin diğer bilgi ve deneyimleriyle ilişkisi kuru-
larak sağlam yere oturmuş

bilgi türüdür. Bunun aksine **Aktarma Bilgi** :

- bazen doğrudur,
- kişisel gözlemlerle doğrulanmamıştır ve
- kişinin diğer bilgi ve deneyimleriyle bağlantısızdır.

Özümlenmiş ve Aktarma Bilgi arasındaki başlıca fark, *Aktarma Bilgi* nin değişmesi halinde ona sahip olan kişide bir rahatsızlık yaratmaması, *Özümlenmiş Bilgi*'nin değişmesi halinde ise bazı rahatsızlıklar duyulabilmesidir.

Örneğin ; penguenlerin renklerinin kışın beyaza, yazın ise griye döndüğü gibi bir bilgi (tamamen atmasyondur) *bir Aktarma Bilgi* örneği olabilir. Bu bilgiye sahip bir kişi bir süre sonra bunun doğru olmadığını, penguenlerin tüylerinin renk değiştirmediyini (tüyleri var mıdır bilmem) duyduğunda bir rahatsızlık hissetmeden bu yeni bilgiyi eskisinin yerine koyabilir.

Hatta bir süre sonra, renk değişimi değil ama bir tüy dökme işleminin var olduğunu duysa (bu da atmasyondur) kişinin kafası karışır ve *Aktarma Bilgi*, yerini bir tereddüte bırakır. Artık ne zaman *penguenlerin rengi* söz konusu olsa, kişi kafasında bir karışıklık yaşayacaktır. Dağınık kafalı birçok kişinin durumu bu olsa gerektir.

Çevrenizde, çok şey biliyormuş rolü oynayan kişilere baktığınızda, *Aktarma Bilgi*'nin ne kadar yaygın olduğunu hayretle görebilirsiniz. Bu bilgi türü penguenlerin rengi ile ilgili tartışmaların dışına çıkmasaydı üzerinde durmak tam bir abesle iştigal olabilirdi. Ancak -ne yazık ki- bu

bilgi türü yaşamımızda son derece önemli etkiler yaratmaktadır. Bu yüzden üzerinde durmak, kaynaklarını aramak ve mümkünse bu kaynakları kurutmak gerekmektedir.

Aktarma Bilgi son derece kolay edinilebildiği için hem talep eden hem de arz edenleri çoktur. Ayrıca, *Aktarma ve Özümlemiş Bilgi* leri ayırdetmek günlük yaşamın hızlı temposu içinde güçtür. Özellikle *Aktarma Bilgi* sahipleri bu bilgilerinin kaynaklarını gizlemek için bir çaba da harcarlar. Bir benzetmeyle *sahte mücevher* ile *Aktarma Bilgi* arasında şaşılacak bir benzerlik vardır.

Aktarma Bilgi'nin önemli bir özelliği de ona sahip olana verdiği cesarettir. Kısa bir süre içinde kişi, bu kadar çok şeyi nasıl bilebildiğine ve çevresindeki kişilerin ne kadar az bildiğine şaşmaya, onlara acımaya ve onlara bu bilgilerini öğretmeye çalışır. İşte bu bilgi türünün bu kadar yaygın oluşunun nedenlerinden birisi de bu gönüllü *aktarma* işidir.

Buraya kadarki açıklamalardan, *Aktarma Bilgi*'nin toplumda sadece gariban görünüşlü, iki kadeh attıktan sonra dünyayı kurtarmaya kalkan tatlı kaçıklarda bulunduğu izlenimine kapılmak son derece yanlıştır. Nasıl ki sahte mücevherlerin sadece kenar mahalle kızları tarafından kullanıldığı yanlışlığı birçok tıfırlı hanımın mücevherlerinin gerçek olduğu inancını yaratırsa, benzer şekilde bir çok ciddi (görüntülü) kişinin bilgilerinin de *Özümlemiş Bilgi* olduğu yanlışlığı yaratır.

Aktarma Bilgi'nin kaynakları nelerdir ? Bu durum karşısında bu soru daha da önem kazanıyor.

Şaşabilirsiniz ama bu bilgi türünün çok sayıdaki kaynağı

arasında başlıca iki tanesi, toplumumuzun çok önem verdiği iki kurumda bulunmaktadır: **Göz görgüsü ve eğitim kurumlarımızın müfredatı !**

Göz Görgüsü deymi ile kastettiğim, bir kişinin, görevi dolayısıyla ya da tesadüfen bulunduğu çeşitli ortamlardan "**kaptığı**" bilgidir. Şarap kadehinin neresinden tutulacağı, plastik bahçe hortumlarının nasıl üretildiği, körlerin nasıl dansedebildiği, Alp Dağları'nda ne zaman tatil yapılması ya da Tropikal ülkelerde nasıl uyuması gerektiği gibi binlerce bilgi (ve çoğu da misafir odası sohbetlerinin dışında işe yaramaz) sadece çok gezme ve bilgilerle rastgele karşılaşmak yoluyla edinilir. Bu bilgilerin her biri kolaylıkla değişime uğrayabilir ve kişide bir rahatsızlık yaratmaz.

Her cisim nasıl ki içinde bulunacağı bir ortama ihtiyaç gösterir ve o ortam bulunmaz ise var olamazsa, *Aktarma Bilgi* de **İçinde şüphe bulunmayan bir kafaya** ihtiyaç gösterir. Şüphe, *Aktarma Bilgi*'nin en büyük düşmanıdır. Çünkü o şüphe, her bir kırıntı bilgiyi tekrar tekrar sorgular, mevcut diğer bilgilerle yeni kırıntının uyuşumunu denetler, uyuşmama halinde hangi(ler)inin atılacağına karar vermeye çalışır. Bu süreç giderek daha da rahatsız edici bir hal alır ve sonuçta hiçbir şeyden emin olunamayacağı gibi bir yerlere gelinir. En iyi bilinenin hiçbir şey bilinmediği bilgisi bu olsa gerektir.

Şüphe bulunmayan akıl ise son derece sakindir. Çeşitli kaynaklardan gelmiş binlerce bilgi yanyana durmaktadır. Kişi zaman zaman bunlar arasında tutarsızlıklar keşfeder ya da birisi uyarırsa, bu takdirde tutarsız iki bilgiyi birbirine uyduracak bir teoriyi hemen geliştirir. Örneğin, *pen-guenlerin renk değiştirdikleri ve ancak soğuk kanlı hayvanların renk değiştirebildikleri* gibi iki ayrı ve tutarsız

bilgiyi uyumlu kılabilmek için derhal, "ancak göğsü beyaz olan hayvanlar renk değiştirebiliyorlar herhalde" gibi müsekkin bir teori geliştirilebilir. Bu "herhalde", kısa bir süre içinde kesin birdir'e dönüşmektedir.

Diğer yandan, Fatih Sultan Mehmet'in lalasına nasıl saygı gösterdiği, zelzele olunca ne söylenmesi gerektiği, Nil Nehri'nin uzunluğu, diferansiyel denklemlerin hangi çeşidinin nasıl çözüleceği (denklemin nasıl kurulacağı değil) gibi aktarma bilgilerin kaynağı ise eğitim sistemimizin müfredatıdır.

Göz görgüsü yoluyla *Aktarma Bilgi* edinme konusunda uzunca söz söyleme gereğine karşın, müfredat yoluyla *Aktarma Bilgi* edinme konusunda bir şey söylemeye pek gerek yoktur. Çünkü hemen herkes (müfredatımızdan memnun olanlar hariç) eğitim geçmişini şöyle bir karıştırırsa edindiği bilgiler içinde *Aktarma Bilgi* oranının ne denli yüksek olduğunu dehşetle farkedecektir.

Tabii ki bu da içinde şüphe bulunan akıllar için rahatsız edici bir durum olup, diğerleri için son derecede övünç vesilesidir.

Burada işareti gereken bir nokta da, en az *Aktarma Bilgi*'nin ilkokulda (hatta anaokulunda), en çoğunun da üniversitede bulunduğuudur. (Bazı ilkokullar ile bazı üniversiteler kısmen hariçtir).

Okuma yazma, sayma, karşılaştırma, doğayı gözleme, oynama, müzik, beden eğitimi, diş fırçalama, el yıkama gibi derslerin çoğunlukta olduğu ilkokul müfredatı, *Aktarma Bilgi*'nin gerçekten de en az olduğu yerdirdir.

Birçok şeyin adının bilinmesinin mezun olmak (ve hatta

fazlası) için yeterli olduğu çoğu üniversitenin müfredatı ise gerçek bir *Aktarma Bilgi* kaynağıdır.

Şimdi ikinci soruyu kendi kendime sormak istiyorum : Acaba niçin bir işe yaramadığını göre göre çocuk ve gençlerimize *Aktarma Bilgi* vermeye devam ederiz?

Bunun tek cevabı olduğunu sanmıyorum. Cevaplardan birisi, şüphe konusundaki geleneksel düşünce biçimimizdir. Büyüğünün sözüne itiraz etmeme, soru sormayı ayıp sayma, büyüklerin her yaptığında bir hikmet varsayma (ki hakikaten vardır) gibi düşünme kültürümüz şüpheyi hoş görmemektedir. Ama tek sebep bu olamaz.

Bir diğer sebep, kendi tercihlerimize göre yurttaş yetiştirme isteğimiz olabilir. Sadece kendisine öğretilenler çevresinde yaşayan, soru sormayan, sorun çıkartmayan bir yurttaş tipinin daha kolay yönetilebileceği konusundaki yargı, bugünkü müfredat anlayışına yol açıyor olabilir.

Üçüncü bir sebep de, düne kadar yaşadığımız "yavaş değişen dünya" olsa gerekir. Hayatının belli bir döneminde kendisine belletilenlerle bir ömrü yaşayabilen kişinin sürekli öğrenmeye fazlaca ihtiyaç duymaması bir sebeptir. Bugünkü müfredat, insanımızı değişime uymaya, onunla birlikte yaşamaya alıştıran değil, tersine ona karşı durmaya alıştırmaya çalışan bir müfredattır.

O halde, çocuk ve gençlerimize ne öğretilim sorusu, önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Onlara, şüphelenmeyi, soru sormayı ama doğru soru sormayı, öğrenmesini öğrenmeyi öğretmeliyiz. Sadece bunları bilen bir kişi, herhalde yetiştirebileceğimiz en yüksek nitelikli kişi olacaktır.

"Çocuk ve Gençlerimize Neler Öğretmeliyiz?" sorusu, akılcılık eğitimi adını taktığımız sürecin en önemli parçasıdır.

Ne öğretileceği, sonuçta nasıl bir insan tipinin istenildiğine bağlıdır. Her türlü ideolojinin sorgulandığı, kiminin iskambil kağıdından şatolar gibi yıkıldığı ve bu sürecin insanlık tarihi boyunca hiç değişmediği ve de medeniyeti geliştirenlerin daima akıl yanlıları oldukları dikkate alınır, arzulan insan tipinin ideolojik tercihlerde saklı olmadığı görülecektir.

Zaman zaman, eline yetki geçen ruh sağlığı bozuk, aktarma bilgi uzmanı kişiler, Türk Eğitim Sisteminin yetiştirmesi gereken insan tipini çizmeye çalışırken, işportalarda satılan tarihi romanlardaki tipleri tarif ederler.

Türk idare sisteminin yavaşlığına tek müteşekkir olunacak yan, bu tür akıl dışı tercihlere de, akıllı tercihlere direndiği kadar karşı koymasındır. Mazallah bir de süratle hayata geçirebilecek beceriye sahip olsalar, herhalde Hitler ya da Mussolini'yi mumla arardık.

Eğer çok kısa söylemek gerekirse, bu kadar hızla değişen, ayrıca değişim hızı da gittikçe artan bir dünyada ihtiyacımız olan bireyler, **öğrenmesini öğrenmiş** kişilerdir.

Çocuklarımız, ihtiyaçları olan alanlarda gerekli araştırmaları yapabilecek yaratıcı düşünürler olmak zorundadır. Etkin olarak araştırıp öğrenebilen ve bunları yaparken de ileri öğrenme teknikleri kullanabilen çocuk ve gençlerimiz, esnek, şartlara uyumlu ve bir takımın üyeleri olmaktan mutlu olarak işbirliği yapabilen kişiler olacaklardır.

Bu nesiller çok çalışmaktan ziyade etkin çalışmasını bilecekler, öğrenmekten zevk duyacaklar, teknolojinin getirdi-

ği her yeniliğe kolayca uyum gösterecekler, kısacası teknolojik değişim dolayısıyla hayatları alt-üst olmayıp, değişikliklerle beraber yaşamaya alışacaklardır.

Bu yaklaşımın ışığı altında eğitim politikamızın temel ilkesi, bireylerin "vasıf dokusu"nun geliştirilip çağın gereklerine uygun hale getirilmesi olmalıdır.

Temel yetenek adı verilebilecek ve kişinin bir meslek kazanmasından önceki temel bilgi ve becerilerin kazanılması gereken dönemde neler öğrenileceği hayati bir noktadır.

Temel yetenek eğitiminin en önemli unsuru, iletişim yeteneğinin tam gelişmesini ve böylece insanların birbirlerini tam anlayabilmelerini, her kelimenin herkeste aynı kavramları çağrıştırmasını sağlayabilecek bir Türkçe okuma-yazma-dilbilgisi öğreniminin kaçınılmazlığıdır. Burada altı çizilmesi gereken husus, dilbilgisinin yanısıra iletişim becerisinin hayati önemidir.

Temel yetenek eğitiminin iletişim kadar önemli bir diğer ögesi yabancı dildir. Ülkemiz ile gelişmiş ülkeler arasında mevcut bilgi açığının büyüklüğü, bu bilgilerin çeviri yoluyla aktarılamayacağını göstermektedir. Türkçemizin korunup geliştirilebilmesi, ikinci bir dilin yardımcı dil olarak benimsenmesine bağlıdır.

Temel eğitimin bir amacı da , ömür boyu devam edecek olan öğrenme sürecini bir külfet değil bir zevk haline getirmek, sosyal çevre ve doğa ile uyumlu, yaratıcı ve sağlam mantıklı bir kişilik kazandırmaktır.

Böylece "**öğrenmeye eğilimli**" bir kişilik kazandırılmış çocuk ve gençlerin kültürleri ile ilgili bilgileri kolayca ve

zorlamadan edinmeleri tabii bir sonuç olacaktır. Müfredatının ana çizgileri bu ilkeler çevresinde çizili bir eğitimin, tüm vatandaşlara herhangi bir eksilme ve deformasyon olmaksızın iletilmesi Devletin ana işlevidir.

Bundan sonraki adım, ilkokuldan üniversitelere kadar, müfredat programları hazırlamakla görevli kişilerin bu anlayış çevresinde eğitilmelerini sağlamaktır.

Yıllardır, bu yaklaşımın eğitim sistemimize hakim kılınmayışının temelindeki sorunlara bakıldığında şu görülmektedir :

Politikacıların tercihlerine yol gösterecek olan düşünürler, kişilerin bilgi-beceri ihtiyaçlarının tamamının "okul" kurumunda verilmesi gerektiğini düşünmüşlerdir. Temel yanlışlığı budur.

İnsanların, kendilerini kolayca geçindirebildikleri, global rekabetin bu denli yaygın olmadığı, değişim hızının ihmal edilebilir düzeyde küçük olduğu yıllarda bu yanlışlık pek anlaşılammıştır.

Bugün durum değişiktir. Bireylerin bilgi-beceri ihtiyaçları hem çoktur hem de süratle değişmektedir. Artık bütün bu ihtiyaçların "okul"da verilmesi imkansızdır.

"Okul"da verilmesi gereken, **"şüphelenmek ve doğru soru sormak"** ile **"neyi nereden nasıl öğrenebileceğini öğrenmek"** tir.

Hedef böyle konulunca, müfredatların neler olması gerektiği de kolayca ortaya çıkmaktadır.

"Nül Vadisi'nde neler yetiştiği" konusunda hiçbir şey bil-

meyen, ama bunu bilmeye ihtiyacı olduğu anda da bu bilgilere kolayca erişmesini bilen bireylere ihtiyacımız vardır.

Ya da hayatını belli bir standartta sürdürürebilmek için hangi becerilere ihtiyacı olduğunu araştırabilen, bunları edinebilen ve bir süre sonra bu beceriler geçersiz kalmaya yüz tutunca yeni-lerini öğrenmekten kaçınmayan bireylere ihtiyacımız vardır.

Akılcılık eğitimi budur. Bunun dışında verilebilecek her türlü bilgi ve beceri, çocuk ve gençlerimizin geleceklerini tehlikeye atan, onları her türlü fanatizmin oyuncağı haline getirebilen tuzaklar olarak değerlendirilmelidir. Hoşça kalınız.

Mayıs 1991

ÇOCUKLAR İYİ DÜŞÜNÜRLERDİR

Şirketlerin yönetim kurullarının oluşturulmasında 4-5 yaşlarında birer çocuk bulundurulması gibi bir öneride bulunsam, aklımdan şüphe edeceklerin sayısı herhalde çok olur. Ama ben bunu ciddi bir öneri olarak ilgilenenlere sunmak istiyorum. Ama bir şartla: onları toplantılarda süs olarak oturtmak için değil, toplantılarda konuştuğumuz bir çoğunun lüzumunu test etmek ve ciddi saydığımız kararlardan önce onlara mutlaka danışmak için.

Tabii ki çocuklar böyle ağır (gerçekten ağır) bir görevi (hele 1-2 toplantıya katıldıktan sonra) kabul etmek için belli bir karşılık isteyeceklerdir. Çikolata, gazoz vs. gibi karşılıkları da ödemeye hazır olalım.

Bir süre önce bu sütunlarda sözünü ettiğim bir sorun çözme yöntemi vardı. Ardışık Sorma Metodu (ASM) adını taktığım bu metoda, yabancılar "Why-Why" (niçin-niçin) yöntemi diyorlar. Hemen her sorunu ve de özellikle karmaşık görünümlü sorunları analiz etmede çok etkin bir yöntem.

"Demokrasimiz niçin işlemiyor?", "Enflasyon niçin düşmüyor?", "Futbol takımlarımız niçin başarılı olamıyor?", "Niçin hızlı çoğalıyoruz?" ve bunlar gibi yüzlerce sorunu tahlil edebileceğiniz bu yöntem aracılığı ile araştırılması gereken en önemli sorun herhalde, *"ASM metodu devlet yönetimizde niçin kullanılmıyor?"* olmalıdır.

ASM, ortaya konulan bir soruna yol açan çeşitli nedenleri, o nedenlerin sebeplerini ve onların da nedenlerini ardışık olarak sorarak kişiyi 2 noktadan birine getiriyor: Ya vardı-

ğınız sebep, bir çözüm geliştirilemeyecek kadar katıdır (yerçekimi olması, Türkiye'nin kuzeyinde deniz bulunması gibi), ya da bir çözüm geliştirilmesi mümkündür.

İşte bu çözüm geliştirilmesi mümkün olan (uç)lar bir araya getirilerek, söz konusu soruna ait çözüm paketi oluşturulmaktadır. Tabii hemen anlaşılabilceği üzere ASM, çözümü garanti eden bir metod değildir. Çünkü, paket dışında kalan nedenler öyle önemlileri olabilir ki paket içindekilerle sorun çözülemez.

Bu metodu en iyi kimler uygular? diye bir soru sorsam, muhtemelen aklınıza bilgi küpü gibi, gözlüklü, dalgın bakışlı insanlar gelecektir. Şaşırmayınız ama öyle değildir. Bu metodu en iyi uygulayanlar çocuklardır.

"Bütün bildiklerimi anaokulunda öğrendim" adlı kitabı henüz okumadım. Ama adını görünce tüm gerçekleri anlattığına bir anda inandım. Küçük ve konuşmayı henüz öğrenmiş o müthiş kaşifleri bir hatırlayınız. İnanılmaz bir merak ve sabırla nasıl soru sorarlar? Ama işin kötü yanı onlara cevap bulmaya çalışan büyüklerdir. Bu yaşlarda bir çocuğun sorgulama seanslarının başında sorular nisbeten kolaydır, ama giderek zorlaşmaya başlar.

Zorlaşmanın nedeni, kişinin biliyorum sandığı şeylerin aslında tam bilmediği kavramlara dayalı olduğunu, onların ise hiç bilmediklerinden türemiş olduğunu dehşetle görmesidir. Bu sürecin sonunda iki şeyden biri olur: Ya fiziki üstünlük tehdidiyle çocuk susturulur. Ya da ses hafif kalınlaştırılıp sevecen bir tavırla gülümsenip çocuğun işi daha fazla kurcalamaması, sorduğu şeyin öyle olduğu için öyle olduğu gibi gayet ikna edici biçimde anlatılır. Aslında çaktırmadan (çocuğa değil etrafa çaktırmadan) verilen mesaj, *"uzatıp kafamı kızdırma!"*

şeklindedir. (İşte bu sebeptedir ki büyükler de günlük hayat sırasında birisi sesini sevecen yapıp gülümsemeye başlayınca aynı mesajı alıp susarlar, yoksa ikna oldukları için değil).

Aynı senaryolar politikacıların kahvehane konferansları (buna *tabana inmek* deniyor) sırasında da sık sık olur, bu defa kahvedekiler kalabalık olduğu için "pataklarım ha !" mesajını, partiye gönül vermiş(!) kişiler kibarca(!) yaparlar.

Çocukların büyüklere göre niçin daha iyi soru sorduklarının sebebini anlamak zor değildir. Çünkü onlar bilmediklerini çok iyi bilirler ve bunun saklanması gerektiğini (!) bilmezler. Büyüdükçe ise karşısındakileri kandıra kandıra yavaş yavaş kendisi de bir şeyler bildiğine kendini inandırmaya başlar. Bir gün gelir ki artık bilmediği bir şeye rastlayınca şaşırır. İşte bu dönem gelince artık bir "büyük adam" olmaya hak kazanmış demektir. Gerçek çocukluktan büyüklüğe geçiş tam budur. Bazıları ise bir türlü büyümmezler. Büyükler onlar için hep birlikte üzümler ve onlardan bucak bucak kaçarlar.

Bir çaresi bulunsa da insan hep çocuk gibi kalabilse. Tüm çocuklara ve çocuk gibilere 1991'in sevinçli olmasını diliyorum.

22 Aralık 1990

JIT VE EĞİTİM

JIT (*Just-In-Time*), sanayide kullanılan ve üretim süreci sırasında ihtiyaç olan girdilerin "tam gerektiği anda" sağlanmasını hedef alan bir lojistik yöntemdir. Böylelikle, ürün hattındaki stoklar ve dolayısıyla da maliyetler azalmış olmaktadır.

Educational Technology dergisinin Haziran '92 sayısında, JIT'in bu defa eğitime uygulanması için çalışmalar yapıldığı anlatılıyor. JITED adı verilen bu yöntemde amaç, bir makalede aynen şöyle anlatılıyor:

"Eğitmciler, JIT tipi üretimin hem felsefe hem de usullerinden çok şey öğrenebilirler. Üretimde JIT'in bir yönü de Toplam Kalite Kontrolü'dür. Bu yöntemde, yalnızca sıfır-hata kabul edilebilirdir. Sıfır-hata'ya erişilebilmesi, sistemdeki herkesin işidir.

Eğitimde ise bu, her öğrencinin öğrenim sistemi boyunca öğrenmesi ve böylece mezun olması demektir. Eğer bir tek kişi dahi yeterince iyi öğrenemezse, sistemdeki herkes kendisini sorumlu sayar ve sorunu çözmek için birlikte çalışırlar ve öğrenciler ancak bundan sonra daha ilerleyebilirler.

Eğitmciler bu felsefeyi kullanarak maliyet etkinliğini yüksek tutabilirler. Çünkü, "fire"nin yok edilmesi için paralel bir gayret içindedirler. Fire, öğrencilerin tüm materyali öğrenmelerıyla yokedilebilir."

Dünyada eğitimdeki gidiş bu iken bizim gayretimiz, eğitime ayrılacak bütçe payını artırmak ve öğretmenlerimize daha yüksek ücret verebilmektir. (Yüksek ücret hedefi, yüksek niteliği sağlamak yolunda bir manivela olarak kullanılırsa bir anlam taşıyabilir, ama tek başına hiçbir anlamı yoktur.)

Eğitimdeki bu arayışlar, önümüzdeki on yılın gerçek bir “**eğitim ihtilali**” olacağını gösteriyor.

Öğretmekten öğrenmeye, toplu öğretimden bireysel öğrenmeye, belirlenen konuların öğretiminden ihtiyaç duyulmasının öğrenimine ve az sayıda yüksek nitelikli öğretmenlerin *multi-media* yazılımlarını *authoring systems* yoluyla hazırladıkları bir sistem.

Aynen bizimki gibi!

16 Kasım 1992

VDE !

BDE (Bilgisayar Destekli Eğitim) üzerinde verimsiz tartışmalar süredursun Dünya bir yandan da dönmeye devam ediyor.

Bilgisayar yoluyla eğitimin önemli avantajlarının yanısıra bir dezavantajı grafik zaafiyetidir. Ne kadar gelişmiş olursa olsun grafik yazılımlar, bir olgunun resim olarak ekrana aktarılmasında hem yetersiz kalmakta hem de yazılımın üretilmesi uzun süre almaktadır. BDE'nin bu eksikliğini giderilmesi için de videoteyp gibi medyalar kullanılmaktadır. Ancak, videoteypin sıradan-erişim sınırlaması, bu yolla eğitimin etkinliğini olumsuz etkilemektedir.

Videoteyp ortamının hareketli ve kaliteli resim özelliği ile bilgisayarın seçme, sıralama, depolama, şartlı sapma gibi üstünlüklerini birleştiren bir yeni ortam, eğitim sektöründe bir süreden beri kullanılmaktadır. Bu yeni ortam **Interactive Video Disc** (IVD) dir. Bu yolla yapılan eğitime VDE (Videodisk Destekli Eğitim) adı verilebilir.

Özellikle mesleki eğitimde olağanüstü yetenekli bu sistemin, önümüzdeki yılların vazgeçilmez eğitim ortamını oluşturacağını rahatça söyleyebiliriz.

Bir tıbbi cerrahi sürecinin, bir yönetim tekniğinin ya da bir garsonun yapması gereken hizmetlerin VDE yoluyla öğretilip, öğrencinin kendi öğrenme hızında (*self-paced learning*) bunları özümsemesi, VDE nin olağanüstü üstünlüklerini gösteren örneklerdir.

Mesleki eğitimin hemen tüm konuları, yüksek kaliteli resme ihtiyaç gösterir. Karmaşık yapıların ve özellikle hareketli sahnelerin eğitiminde grafik yöntemlerle oluşturulmuş resimlerin yerine, bunların orijinal renkleri ile gösterimi önemli bir üstünlüktür. Hele bunların grafik yöntemlerle oluşturulması için harcanması gereken yazılım süresi gözönüne alındığında, videodisk ortamının açık bir üstünlüğe sahip olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Bugün piyasada mevcut bulunan videodiskler 54,000 resim (frame) kapasitelidir. Bir videoteyp gibi sıradan erişimli olarak gösterilse 40 dakika civarında sürecektir olan bir disk, bir eğitim yazılımı içinde 2-4 saatlik süreli bir eğitim için kullanılabilir. Videoteyp ile karşılaştırıldığında herhangi bir sahnenin görüntüsünü oluşturmak için gereken 24 kare/saniye'lik resim sayısına göre bu kapasite çok daha yüksektir. Videodiskte sabit bir resim için yalnız 1 kare resim yeterli iken, bir videoteypte aynı resmin her saniyesi için 24 kare resim gerekmektedir. Videodiskin 2 kanallı ses taşıma özelliği, aynı bir konunun iki ayrı dilden öğretiminde ayrı bir avantajdır.

Bir disk üzerindeki 54,000 kare resim, birbirinden çok farklı senaryolar içinde eğitim programları yapılmasına imkan vermektedir. Çünkü, bu sayıda resmin hangi sıra içinde, hangi ekran tasarımı ile sunulacağını belirleyen faktör tamamen yazılımdır. Bilgisayar, disk üzerindeki adreslenmiş 54,000 resmin her birini kontrol etmektedir. Bu özellik nedeniyle, aynı disk kullanılarak oluşturulabilecek senaryoların sayısı pratik olarak sonsuzdur.

VDE de öğrenci grupları BDE'de olduğu gibi 1-5 kişidir. Cihazın kullanımı ile eğitim programında ilerlerken şüpheye düşülen noktalarda danışmanlık amacıyla bir gözetmen bulundurulması gerekmektedir. Bir gözetmen, bir

anda 30 kadar öğrenici grubuna hizmet verebilir. Öğrenciler bu metodla eğitimde bir miktar deneyim kazandıktan sonra herhangi bir destek olmadan da tamamen kendi hızlarında, eğitim için kendilerinin ayırdıkları zamanlarda etkileşimli şekilde eğitim yapabilmektedirler.

VDE teknolojisinin tam bir mesleki eğitim sistemi oluşturabilmesi için, öğretilecek konuların birbirini tamamlayan modüller halinde oluşturulması gerekir. Bu, her meslek için öğrenilmesi gereken ortak modüllerin tekrarlanması zorunluğunu ortadan kaldırmakta, böylece VDE sisteminin fiyatını daha katlanılabilir düzeylere indirmektedir. Buna, MİBS (Modüler İstihdam Becerileri Sistemi) denilebilir. MİBS konusuna bir başka yazımda değinmek üzere hoşça kalınız.

Ekim 1990

ANNE VE BABALAR: ÇOCUĞUNUZUN GELECEĞİ YARATICILIĞINA, O İSE EZBERDEN KORUNMUŞLUĞUNA BAĞLIDIR!

Saygıdeğer anne ve babalar,

Hepinizin ortak yanı, çocuğunuzun iyi yetişmesi için duyduğunuz güçlü arzudur. Ama, bu arzunun nasıl gerçekleştirileceği konusunda değişik yaklaşımların olduğu da kuşkusuz.

Kimileriniz, çocuğunu ömrü boyunca tüm güçlüklerden korumayı, bunun için ise ömrünüz boyunca onun önüne bir kalkan olmayı yeğlerken, bir bölümünüz de ona, kendi hedeflerini seçme ve erişme yeteneği kazandırmayı doğru buluyorsunuz.

Bu birinciler, çocuklarına -istemedен- en büyük kötülüğü yapıyorlar. İkinciler ise tercihlerini doğru yapmışlardır. Ama bu defa da "nasıl" sorusuyla karşı karşıyadırlar: Evet, çocuklarımız kendi hedeflerini "nasıl" seçecekler ve onlara "nasıl" erişeceklerdir?

Daha açık bir soruyla, "*biz, anne ve babalar olarak, ne yapmalıyız ki çocuklarımız kendi hedeflerini doğru seçip ona erişebilecek doğru eylemlerde bulunabilsinler?*"..

İşte, ikinci gruptaki anne ve babaları kara kara düşündüren, çoğu zaman da -çaresizlikten- birinci gruptakilere benzer koruma eğilimleri içine girmeye mecbur kılan soru budur.

Evet, ne yapalım da çocuğumuz, bizim gereksiz yardımlarımız olmaksızın kendi ayakları üzerinde durabilsin? Bunun için yapılması gereken, çocuklarımızın, Tanrı vergisi akıllarını kullanmalarına imkan sağlamaktır.

Çocuklarımızın okul, ev ve sosyal çevre kanalıyla aldıkları bilgiler "kalıplar" halindedir. Bu kalıpları birbirine bağlamayı -ve böylece daha az temel bilgiden daha çok bilgi üretebilmeyi- öğrenen çocuklar, yaşam sorunları karşısında gereksinim duyacakları yeni bilgi-beceri-tutum-davranış kalıplarını kendileri üretecekler, yani karşılaştıkları durumlar karşısında ne yapacaklarını "akıl" edebilirler (akıl, Arapça'da *soyut kavramları birbirine bağlayabilmek* demektir).

Bunları birbirine bağlamaksızın çok sayıda kalıbı belleyip, okuldaki sınavlarda ya da aile veya toplum içindeki ilişkilerde -ki onlar da birer sınav gibidir- onları geriye tekrarlayıp başarılı sayılanlar ise yaşamları boyunca hep başkalarına muhtaç insanlar olarak kalırlar.

Zaman zaman yanlış olarak "*okulda başarılı olanlar hayatta başarılı olmaz!*" biçiminde dile getirilen yargının nedeni budur. Okulda öğrendiği bilgi ve becerileri birbirine bağlayıp yenilerini üretmeyi öğrenmiş olanlar, yaşamda da başarılı olurlarken, birer "ayaklı kitaplık" gibi, kendisine belletilenleri aynen geriye "kusarak" yüksek not alanlar ise yaşamlarında, başkalarının kendilerine yeni kalıplar vererek sorunlarının çözüm yollarını göstermesini bekler ve başarısız olurlar. İşin aslı budur!

Bilgileri birbirine bağlayıp yeni bilgiler üretme , "yaratıcılık" denilen sürecin ta kendisidir. Bu aynı zamanda son derece zevkli bir iştir. Bu zevki tatmış çocuklar öğrenmeyi bir külfet olarak değil bir eğlence, bir oyun olarak görürler.

Böyle yetişmiş erişkinler de yaşamı bir külfet değil, zevkli bir oyun, yaratıcılıklarını ortaya koymak için Tanrı'nın kendilerine tanıdığı bir fırsat olarak değerlendirirler. Girişimcilik, bu tipteki çocuk ve erişkinler için söz konusudur.

Ezberle eğitilmiş girişimciler ise, sürekli olarak birilerinden yardım, destek ve teşvik bekleyen, bunlar var oldukça yaşayabilen "**zoraki girişimciler**"dir.

Değerli anne ve babalar,

Çocuğunuzu sadece ezberden koruyunuz. Birbirine bağlanmış bilgi kalıplarını "bellemekle", bunları ayrı ayrı "ezberlemek" arasındaki farkı çocuğunuza ve gerekirse öğretmenlerine anlatınız. Bu güç olabilir. Ama tercih sizindir. Ya ömrü boyunca birilerine muhtaç zoraki bir girişimci, ya da yaratıcı bir girişimci!

Pazartesi, 29 Mayıs 1995

“EZBER”İN TÜREVLERİ!

Öğretmen, öğrenci, ana-baba ve Milli Eğitim'in "yanlış" olarak nitelediği ama buna rağmen en yaygın olarak kullanılan geleneksel öğretim yöntemi hangisidir?

Minicik ilkokul çocuklarını, ortaöğretimdeki gencecik beyinleri ve yüksek öğrenim gören yüzbinlerce insanımızın düşünebilme yeteneklerini ve yaratıcılıklarını yokeden, onları daima başkalarının hazırlayacakları kalıp çözümleri benimsemeye iten usul nedir?

Memura, *“salla başını al maaşını”*, askere, *“kaçma-karışma-çalışma”* dedirten; politikacıya, takılmış plak gibi yıllarca aynı tekerlemeleri söyleten; milletvekilini, parti liderine kayıtsız şartsız bağımlı kılan; trafik kazasında kafatası çatlamış yaralıya *“ne hissediyorsun?”* diye soran TV muhabirinde bu boş kafalılığı yaratan sebep nedir?

Görevi sorun çözmek olan kamu görevlisinin, sorunların nedenlerini sorgulamaksızın basma kalıp çözümler içine sıkışmasının nedeni nedir?

Vatandaşa, *“ben bir hiçim, benim sorunlarımı ben çözemem, onları ancak başkaları çözebilir (ve çözmelidir). Bize kurtarıcı lazım!”* dedirten ve sonra da kendini kurtarıcı ilan edenlerin kucağına düşüren, velhasıl tüm insanlarımızı birer *yaşayan ölü* haline sokan saik nedir?

İşte, ancak küçük bir bölümü sıralanan bu belalara yol açan neden, “ezber” denilen öğretim(!) yöntemi(!)dir.

Ezber yoluyla zihni faaliyetleri kalıplanan memurumu-

zun, diplomat, politikacı, asker, mühendis ya da iş adamımızın yaratıcı zekasını kullanmayı, hiçbir sınır tanımadan düşünebilmeyi öğrenmiş bireylerden oluşan toplumlarla yarışabilmesine, onlara yetişebilmesine imkan yoktur.

Düşünce ve onun ifade edilmesinde bu denli sorunlu bir toplum olmamızın altında, uzlaşmama hastalığımızın temelinde, uzlaşmama nedeniyle de demokrasiyi bir türlü beceremeyişimizin altında yine ezber yatmaktadır.

Ezber bir "**zihinsel soykırım**"dır. Ezberle yoğrulan bir toplum, hipnotize edilmişçesine, birileri (iç ve/ya dış) tarafından kolaylıkla oraya buraya çekeştirilebilir.

Bu kadar çok olumsuzluğu bir kalemde üretebilen bir başka "**temel bela**" var mıdır?

Tüm anne ve babaları, öğretmenleri, okul idarecilerini, öğrencileri, Milli Eğitim Bakanlığı'nı, medyayı, politikacıları "**ezbere hayır**" demeye çağırıyorum.

"**Ezbere hayır**"ı benimseyen öğretmenleri, göğüslerine bir "**ezbere hayır**" rozeti takmaya, henüz takmamış olanları takmaları için ikna etmeye, tüm öğretmenleri, ezbere son veren "**açık kitap, açık defter yoluyla ders yapma, çalışma ve sınav yapma yaklaşımı**"nı uygulamaya çağırıyorum.

Oto sahiplerini, antenlerine birer beyaz "**ezbere hayır**" kurdelesini bağlamaya, grafikerlerimizi bu kampanyayı sembolize edebilecek rozet, kurdele, poster vb malzeme tasarlamaya, iş adamlarımızı, zenginlerimizi, sivil toplum örgütlerimizi bu kampanyayı desteklemeye çağırıyorum.

TV'leri, ezberin yol açtığı felaketleri incelemeye ve gözlem-

lerini sergilemeye; yazarlarımızı bu kampanyayı genişletmek üzere yazılar yazmaya, tüm sivil toplum örgütlerimizi, ezber konusunu işleyen yarışmalar düzenlemeye, ezberi en büyük insanlık ayıbı ilan etmeye çağırıyorum.

Cumartesi, 11 Şubat 1995

EZBERE HAYIR!

Geleneksel eğitim sistemimizin temel özelliklerinden birisi ve belki de başlıcası ezbere dayalı oluşudur.

Zorunlu bir nedenle ezbere fazla dayandırılmamış tek eğitim kurumu ise ilkokul'dur denilebilir. Daha doğrusu onun ilk birkaç sınıfı. Son sınıflara geldikçe tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi gibi dersler yoluyla ilk sınıflardaki ezber eksiği derhal kapatılır.

Bu "zorunlu" neden, "*ezber ezberin mayasıdır*" şeklinde vecizeleştirilebilecek olan "**ezber kanunu**"dur. İlkokula başlamış ve zihni yaratıcılıkla dolu bir çocuğa hiçbir güç kolay kolay bir şey ezberletemez. O ancak oyun içindeki bence en doğru öğrenim yöntemidir- öğrenir. Ama zaman ilerleyip, büyükleri tarafından ezberin faziletleri konusunda -çeşitli yollarla- "ikna(!)" edildikçe, o yaratıcılık söner, onun yerine "uslu" luk denilen bölnlük dołmaya başlar.

Eğitimin, "öğretmek"le özdeş olduğu yolunda koşullanan insanlarımızın çoğu, yüksek öğrenim düzeyine gelindikçe ezberin azaldığını sanabilir. Bu kanı tamamen yanlış olup en çok ezber yükseköğrenim düzeyinde kullanılır. Buna inanmayanlar, üniversite öğrencilerinin "ders çalışmak" için gittikleri kütüphane, kafe gibi yerlerde ya da kendi çocuklarının çalışma odalarında ne yaptıklarını inceleyebilirler. Öğrenciler, gerek geleneksel gerekse özgün yöntemlerle ezberlemektedirler.

Ezberin hiç girmediği sanılan teknik ağırlıklı dallar ise ezberin en yoğun olduğu yerlerdir. "Örnek problem çözme", ezberin teknik daldaki adıdır.

Gerçekte ezberle hiç bağdaşmayan, hatta ezberin yasaklanması gereken sosyal bilim dalları ise "açık ezber" kurumlarıdır. Örneğin tamamen doğru muhakemeye yani matematik ve mantığa dayalı olması gereken hukukta, öğrencilerin -çoğunun- kızarmış gözlerle yaptıkları şey ezberdir.

Bilmem, bu ezber denilen ve her sorun'un çözümünü eğitimde gören, her fırsatta eğitime gönül verdiğini başımıza kakan çağdaş "görüntülü" kişilerin hiç itiraz etmediği bu usulün ne gibi sonuçlara yol açtığını düşündünüz mü? Bakınız birkaç tanesi -ki gerçekte yüzlercedir- şunlardır:

- (a) Düşünmek, aynen fiziksel hareket gibi bir enerji harcamayı gerektirir. İnsan ise doğal olarak enerji sarfından kaçır. Ezber ise düşünmeyi gereksiz kıldığı için bu doğal eğilime uygundur. Kişi ezberledikçe bunun rahatına alışır ve düşünmez olur. Çoğu insanın "düşündüğünü" sandığı şey ise ezberledikleri arasında yaptığı gezintidir.
- (b) Ezber, hazır bilginin belleğe yerleştirilmesi olup yaratıcılığa taban tabana zıttır. Yaratıcılık sorgulamayı, ezber ise sorgulamamayı esas alır. Ezberleyen kişi, sorularını dahi ezberlenmiş kalıplardan seçer. Duruma göre soru soramaz. Sorun çözme ise bir anlamda doğru soru sorabilme becerisidir. Ezber bunu yok eder. Dolayısıyla ezberci kişi kolay yönetilebilen kişidir.
- (c) Ezber, öğretmenin ve öğretim kurumlarının işlerini çok kolaylaştırır. Ezberleneceklerin bir listesi yapıp, okullara dağıtılır. Ezber diğer yandan öğretmenlerin de nasıl bir öğrenme yöntemi uygulayacakları konusunda yapmaları gereken çalışmaların gereğini en aza indirir.

- (d) Ezberin sınanması da çok kolaydır. Verilen kalıpların geriye istenmesine ve onun ölçülmesine dayalı bir yolla öğrenciler değerlendirilir.
- (e) Ezberle yetişen insanlar tek tip vatandaş oluşturlar. Etliye sütlüye karışamazlar.
- (f) Ezberle eğitilmiş insanlar, sorunlarının çözümünü yine birilerinin kalıplayıp, ezberlemeye hazır hale getirmelerini beklerler. Ezberci toplumların kronikleşmiş kurtarıcı meraklarının nedeni budur.
- (g) Ezberci toplumlar dinsel öğretileri de ezberler ve ezberlediklerinin anlamlarını merak etmezler. Aslında ezberci insan merakını bütünüyle kaybeder. Merak azlığı, araştırma, örgütlenme gibi dürtüleri de ortadan kaldırır.

Otokrat rejimlerin tam istediği tipte insanlar ancak ezberle yetiştirilir. Ezber bir *"mental genoside"* tır.

Bir toplum, sorunlarını çözmeye ancak "ezber" denilen tutsaklığa itiraz ederek başlayabilir. Ülkemizin sorunlarının altında "eğitim" in yattığını söyleyenler neyi kastederler bilemem, ama *"ezbere dayalı eğitim"* in yattığı neredeyse kesindir.

O halde dilimize sakız ettiğimiz, her aklına gelenin eğitim reformu dediği şey, gerçekte bir "ezbere hayır" reformu olmalıdır. Ülkenin sorunlarını çözmek isteyenleri "ezbere hayır" kampanyası düzenlemeye ya da katılmaya çağırıyorum. Aksini savunan var mı?

Cuma, 27 Ocak 1995

BECERİ EKSIĞI MALİYET YÜKSELTİR Mİ?

İçinde bulunduğumuz çağda, insanların refah düzeylerini belirleyen başlıca etken, o insanların oluşturduğu toplumların topyekün rekabet edebilme güçleri değil midir?

Tanımadığımız, şahsen karşı karşıya gelmediğimiz, ama mal ve hizmet ürünleri gümrük koruma duvarlarımızın dibinde bekleyen ülkelerin insanları ile rekabet halinde değil miyiz?

Bizi koruyacağını düşündüğümüz bu duvarların dibinde bekleyen, kendine yeni pazarlar aramaya çıkmış ve yaşayabilmek için de bunu bulmaya mecbur ülke insanların bizden **daha iyi ve daha ucuza** üretebildikleri mal ve hizmetler, günümüzün gerçek fetih seferleri değil midir?

İletişimdeki büyük gelişmeler sebebiyle Dünya'nın bu kadar küçük olmadığı eski günlerde, bir toplumun bu tür tehditlere karşı kendini koruyabilmesi için gümrük duvarları etkin bir araçtı.

Toplumların geçmişte, kendilerini fiziksel olarak tehdit eden diğer toplumlardan korunabilmeleri için, yüksek ve kalın duvarlar inşa etmeleri aynen gümrük duvarlarıyla korunabilmek kadar etkindi.

Bugün gerek Çin Seddi'nin, gerekse çeşitli şehirlerin etrafında kalıntılarını gördüğümüz surların ancak tarihi değerleri kalmıştır. Yeni askeri teknolojiler, surları ve hatta çok daha etkin savunma tedbirlerini aşabilmektedirler.

Dikkat edilirse askeri alandaki mücadele, baştan beri silahlar ve bunlara karşı tedbirler arasında değil, bunları geliştiren **beceri-** ler arasında süregelmektedir ve bundan sonra da aynen böyle devam edecektir.

Sanayi alanındaki mücadele de aynen askeri alandaki mücadele çizgisini izlemektedir. Eskiden çok etkili olan gümrük duvarları, artık onların üzerinden aşabilen füzelerle (!) anlamsız hale gelmektedir. Askeri alandakine benzer şekilde mücadele, ürünler (**silahlar**) ve gümrük korumaları (**surlar**) arasında değil, o ürünlerin içlerine gömülü **beceri** ler arasında sürmekte ve giderek de daha keskinleşmektedir.

BİR ÜRÜN, BECERİ VE BECERİKSİZLİK PARÇALARINDAN OLUŞUR!

Bir mal ya da hizmet ürününe hiç böyle baktınız mı? Bir Japon otomobile baktığımızda, ince ayrıntıların birbirine ustaca birleştirildiği, her milimetrenin işe yarar biçimde kullanıldığı noktalarda CAD yazılımlarının ustaca kullanıldığını görebiliyor musunuz?

Farklı markalar taşımalarına rağmen, birçok parçanın aynı olmasında, maliyet düşürme amacıyla kullanılmış **Değer Mühendisliği**'nin izlerini görebiliyor musunuz?

Ancak bir kalem ucu ile basılabilecek düğmelere baktığımızda Japon insanının, *"büyük şeyler küçüklerden oluşur"* gerçeğini tam yakaladığını görebiliyor musunuz?

Ya da bir başka ülke otomobillerinin kaba çizgilerine baktığımızda, onun altında yatan *"bu tekniklerden haberdar olmama, önemsememe ya da bizim insanlara bu yeter"* ilişkisini kurabiliyor musunuz?

Mümkün olabilse de herhangi bir malımızın (ya da hizmet ürünümüzün) bütün üstünlük ve kusurlarını en ince ayrıntısına kadar listeleysek ve her bir kusurun karşısına hangi becerilerimizin yetmediğinden dolayı o kusurun doğduğunu yazabilsek, herhalde sonuçta metrelerce uzunlukta bir **"beceri yetmezlikleri listesi"** ortaya çıkacaktır.

Her kusurun bir maliyet parçası olduğunu, ancak her parçayı ödeyenin farklı gibi görünmesine rağmen sonuçta, toplumun tüm faturayı ödediğini göreceğiz.

Rekabet savaşı beceri savaşıdır. Her alandaki becerilerimizi geliştirmeden bu savaştan galip çıkmanın çaresi yoktur. Becerilerimizi geliştirmeden bu savaştan başarılı çıkmaya çalışmakla sadece, duvar dibindeki yığınağın artmasına ve bir gün, herhangi bir yolla, duvarla korumak istediklerimizin yok olduklarını görürüz. Bunların çeşitli işaretlerini çeşitli sektörlerde görebiliyor muyuz?

Acaba bu tehlikeden korunmanın çaresi nedir? Her sorunda olduğu gibi, neler yapılması gerektiğinden daha önemlisi, **neler yapılmaması** gerektiğidir.

Yapılması gerekenlerin yapılmayışı zaman kaybettirir. Ama yapılmaması gerekenlerin yapılması oyunun bütününe kaybettirebilir.

Bu nedenle yapılmaması gerekenler daha önemlidir. İlk yapılmaması gereken, bu mücadeleden, uzun süre duvarlarla korunmaya kalkışmaktır. Tek kelime ile bu imkansızdır. Ancak **daha iyi** olmakla karşı konulabilir.

En az birincisi kadar yapılmaması gereken ikincisi, duvarları kontrolsüz yıkmak ve mevcut sanayiye **daha iyi seline** karşısında bırakmaktır.

Toplumumuzun mevcut rekabet gücü, bu **daha iyi seline** dayanamayacak kadar zayıftır.

Daha İyi Seline karşı tek yapılabilecek, iyi "*Koruma Yönetimi*" dir. Yani rekabet gücümüzü artırmak için bir program uygulamak ve gümrük duvarlarının yerle bir edilmesini bu programın bir parçası olarak tanımlamaktır.

Aksi halde, duvarın bazı kısımlarının yıkılıp bazı kısımlarının bırakılması (yazılım ürünlerine karşı gümrük koruması uygulanması gibi), Nasrettin Hoca'nın bir deyişini hatırlatır: *Taşları bağlayıp köpekleri salmak!* Hoşça kalınız.

“STRATEJİK SALDIRI SİSTEMİ” PROJESİ

Sevgili okurlarım,

Bu köşede sizlere çeşitli konularda, zaman zaman da hafif ironik bir üslupla düşüncelerimi aktarıyorum. Ama bu defa yaşamsal bir konuda ve ciddi bir üslupla bir projemi açıklayacağım.

Kişilik olarak barışsever karakterli olmakla birlikte, Türkiye'mizin kendini savunabilmesinin, gerektiğinde saldırıdan geçtiğinin de bilincindeyim. Ancak ülkemizin ekonomik ve teknolojik gelişmişlik düzeyi, bunu bir temenni olmaktan öteye gerçekleştirme imkanı vermemektedir.

Silah teknolojisi ve dolayısıyla da ticaretini elinde tutan gelişmiş ülkeler, Dünya devletleri arasında nasıl bir denge arzuluyorlar, daha doğrusu onların ulusal ve uzun vadeli çıkarlarını gerçekleştirebilecek genel dengeler neleri gerektiriyorsa, geriye kalanların da o ölçüde silahlanmaları mümkün olabiliyor. Belki istedikleri silahları satın alabiliyorlar ama savunma veya saldırı üstünlüğünü değil.

İleri teknoloji ürünü bir silahın bilgisayarına ilişkin yazılım ürününün son şeklini bir ülkeye, daha az gelişmiş bir versiyonunu da onun komşusuna satan ülke, ister istemez iki ülkenin de birbirine karşı askeri tavrını belirlemiş oluyor.

Hatta, aynı silahın aynı yazılımlarla birden iki ülkeye birden satılması halinde dahi, bir çatışma anında uydu

aracılığıyla yollanan bir sinyalle silahlardan birisini diğerine göre daha etkin kılınıyor.

Gelişen bilim ve teknoloji bu tablonun, az gelişmiş ülkeler aleyhine daha da bozulmasına yol açacaktır. Bu durumda akla gelebilecek bir soru, *“artık bundan sonra Dünya’yı sadece süper güçler mi idare edecek, bağımsızlık yalnızca kitaplarda geçen tarihi bir kavram mı olacak?”* biçimindedir.

Eğer bilim ve teknolojiyi denetim altında tutan toplumların dışında kalanlar, bu *“kontrol edici etki”*yi dengeleyici çareler bulamazlarsa, bu sorunun yanıtı *“evet”* tir.

Bu durumda, toplumların **yaratıcılıkları**, **sorun çözebilme kabiliyetleri** olağanüstü bir önem kazanmakta, bir silah hem de stratejik bir silah niteliğine bürünmektedir.

Türkiye'nin coğrafi konumu, kültürel yapısı, tarihsel ilişkiler velhasıl tüm faktörler, bizlerin, çevresi hep dostlarıyla çevrili, Dünya'nın dört bir köşesinden dostluk gören ülkeler gibi olmasını engellemektedir. Bunu değiştirmek mümkün olmayacağına göre yanıp yakınmanın bir anlamı yoktur ve bu koşullara göre çareler geliştirmek zorunluğu vardır.

Mevcut tehdit tablomuza bir göz atıldığında hemen görülebilecek olan nokta, konvansiyonel silahlarla bu tehditlerle başa çıkmanın imkansızlığıdır. O halde Türkiye'ye tehdit oluşturan ülkelere karşı daha farklı bir yöntem, daha doğrusu bir *“saldırı sistemi”* geliştirebilme zorunluğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Hoş bir zorunluk olmasa da koşullar bunu dayatmaktadır.

İkinci nokta, geliştirilecek sistemin, toplumumuzun mukayeseli bir üstünlüğüne dayalı olması zorunludur. Başkasında da aynen bulunan bir “şey” bize bir üstünlük sağlamayacaktır.

Üçüncü nokta, bu saldırı silahı, kimsenin dikkatini çekmemeli, hatta mümkün olursa “*Bu Türkler ne iyi insanlarmış*” dedirtmeli ama etkisini uzun vade içinde göstermelidir. Yani öldürme, fiziki sakatlık gibi “görünür” bir etki yaratmamalıdır.

Dördüncü nokta hepsinden önemlidir. Böcek ilaçları nasıldır ki %99 etkili oluyor ama geriye kalan %1’lik mahlukat daha bir irileşip serpiliyorsa, bu “saldırı sistemi”de geride böyle bir %1’lik kesim bırakmamalıdır. Yoksa nesilden nesile geçecek bir öcalma duygusu çok uzun yıllar sonra başımıza dert olabilir.

Bu dört koşulu bir tasarım spesifikasyonu olarak alır, üzerine de her ürün de bulunması gereken ucuzluk, kalite, gerçekleştirilebilme imkanı gibi standart gereksinimleri eklersek, geliştirilebilmesi hemen hemen imkansız bir sistem tanımını ortaya çıkmaktadır. İşte, uzun yılların birikimiyle geliştirdiğim bir sistem bu imkansızlığı aşmaktadır. Ben de bunu toplumumun hizmetine sunmayı bir görev saymaktayım.

Bu proje, bize karşı tehdit oluşturan ya da bugün için değilse de yarın öbür gün fikirlerini değiştirip tehdit haline gelebilecek tüm ülkelere, bir eğitim reformu paketini herhangi bir ücret istemeden -ama bir yardım kredisi havası içinde- vermemizdir.

Reformun ana ögesi, “**düşünmeyi önleme**” olacak ve bunun başlıca aracı da “**ezber yoluyla düşünmeden,**

uygulamadan ve yaratıcılıktan uzak biçimde bellek doldurma” olacaktır.

Projenin müthiş tarafı burası değildir. En can alıcı taraf, projenin ana ilkesinin bunların tam tersini iddia etmesi, bu reformu uygulayan bir toplumun kısa bir süre içinde düşünen uygulayan ve yaratıcı bireyler olacağını savunması, ezberi her fırsatta aşabilmesi ve bunlara inanmayanların da bize bakmalarının istenmesidir.

Gün gelip koca Amerika Birleşik Devletleri'nin elindeki o silahlara rağmen nasıl kuzu gibi olacağını, o eğitim sistemiyle devlet adamları, bürokrat ve akademisyenler yetiştirip ortaya salacağını görür gibi oluyor ve böyle bir şeyi ilk defa düşünmüş olmanın gururunu taşıyorum.

Pazar, 18 Haziran 1995

ÖYLE BİR OKUL KURALIM Kİ!

Yıllardan bu yana giderek güçlenen bir akım, mevcut okullarımızın niteliksizliğinden bıkan becerisi ve/ya imkanı geniş insanların, mükemmel okullar kurma girişimleridir. Nitekim bu eğilimlerin sonucu olarak anaokulundan üniversiteye kadar her düzeyde birçok okul kurulmuştur.

En iyi fiziki koşulları, en seçme öğretmenlere en yüksek ücretleri vererek birleştiren bu okulların bazıları yurt dışından öğretmen ve yönetici de getirmişlerdir. Bu girişimler yakından gözlemlendiğinde görülenler şunlardır:

- * Anaokulundan üniversiteye kadar kopmadan bir zincir oluşturabilen okullar, mevcut okul örgüsünden kendini yalıtılabilmektedirler. Ama bu defa da, toplumla hiçbir alış-verişi bulunmayan bir “yalıtılmış aydın” ortaya çıkmakta, bunlar da Batılı kuruluşların yurtiçi ya da dışında gereksindiği insangücünü sağlamaktadır.

Bu gibi durumlarda yalıtım yalnız okul açısından değil aileler açısından da geçerlidir. Yani toplumdan *yalıtılmış aileler, yalıtılmış okullarda* çocuklarını okutmakta, bu süreç sonunda *yalıtılmış aydınlar* yetişmektedir.

- * Başlangıçta sağlanan mükemmel koşullar, çok sayıda ailenin talebine yol açmakta, okul bir süre bu talebe direndikten sonra yavaş yavaş o geniş talebin dikte ettiği koşullara uyum göstermektedir. Uyum gösterilen koşullar ise başlangıçta sağlanan mü-

kemmellikten uzak olmaktadır. Sonuç, **mükemmellik merkezleri** olarak düşünülüp umut bağlanan, hem yatırımcı hem de aileler tarafından para dökülen okulların sıradanlığa yenilmesidir.

- * Bu okulların bir bölümü ticari amaçlarla kurulduğu için sonucun bir zarar olarak görülmesi doğru değildir. Ayrıca, sıradanlığa düşene kadar geçen süre içinde verilen eğitim bir kısım gereksinimi karşıladığına, ne kadar düşerse düşsün eğitim kalitesi yine de ortalamanın üzerinde olduğuna göre kazanç hanesinde bir şeyler vardır. Ama, idealist ya da kamu görevi gereği amaçlarla, ülkenin eğitim sorununa çare olmak üzere yola çıkan insanların uğradığı (ve de uğrattığı) hayal kırıklıkları kâr değildir.

Çok benzer bir durum sağlık alanında vardır. Mevcut sağlık sisteminin niteliksizliğini gözlemleyen bir kısım girişimci, gelişmiş ülkelerdeki gibi -görünen- hastaneler kurmuşlardır. Gerçekten de bu hastanelerin girişlerinde esen hava, ABD'deki bir hastaneden farklı değildir. Ama, müracaat bankosuna yanaşıp may banyosuna düşmüş kılıklı ama görevinin gereklerine göre eğitim almadığı ve ayrıca görgüsüz olduğu her halinden belli olan hanım kızla konuşmaya çalışınca acı gerçek derhal anlaşılır: Burası orası değildir!

Bu, "öyle birkuralım ki" yaklaşımı eğitim ve sağlık alanlarına özgü değildir. "Öyle bir iş merkezi kuralım ki Pentagon gibi korunsun", "öyle bir yol yapalım ki Avrupa'da bile bulunmasın", "öyle bir kurtarıcı bulalım ki bizi kurtarsın" gibisinden yaklaşımlar standart hale gelmiştir.

Bunları fiziki olarak yapabilmek maddi imkan meselesidir. Nitekim ülkemizde bu şekilde iş merkezleri ve otoyol-

lar yapılmış, çok sayıda "baba veya baci" kurtarıcı gelmiştir. Ama, bu süper iş merkezlerinde işe adam alırken o teknoloji ile uyumlu seçme yöntemleri değil hemşehri-lik usulü kullanıldığı için teröristler istihdam edilebilmektedir. Otoyollarda ters yönde araç süren sürücüler, otoyol kullanım beceri ve ahlakından yoksundur. Hiçbir ülkeye nasip olmayan sayıda baba ve baciya sahip olmamıza rağmen onlardan kurtulabilmek bir sorun haline gelmiştir.

"Görünürdeki (phantom) Sorunlar", çözülemezler. Ancak onlara yol açan nedenler ortadan kaldırılabilir. Bu kural, sorunların çözümünde olduğu kadar yeni düzenlerin (eğitim, sağlık ya da güvenlik düzeni) tasarımında da geçerlidir.

Yeni bir eğitim düzeni kurulmak isteniliyorsa onun girdilerinin neler olduğu, mevcut eğitim düzeninin sorunları çözülmek isteniliyorsa onun nedenleri anlaşılmalıdır. *Mükemmellik merkezleri* kurmak, sorunlara yol açan nedenlerin giderilmesi için geliştirilebilecek çözüm paketleri içine katılması gereken bileşenlerden birisidir. Ama tek başına bu bileşenin bir sorunu çözmesi mümkün değildir. Hele ve hele mevcut kaynaklar, nedenlerin analizi ve bu analizlere dayalı çözümlerin geliştirilmesi için gereken kaynaklarsa bu sadece yersiz değil yanlışır da!

Mevcut eğitim düzenimizin sorunları olarak genellikle okulların yetersizliği, öğretmen maaşlarının azlığı, bilgi kalıplarının iyi bellenememesi vs. dile getirilir. Aslında başlıca sorun budur. Yani sorunun anlaşılmayıp yanlış tanımlanması sorunun bizatihi kendisidir.

Eğitim sorunlarını öğretmenlerin çözeceği sanılır. Bu yüzden de bu sorunlar, çeşitli düzeydeki eğitim kurumunun

öğretmenlerine ihale edilmiştir. Onların koydukları ve uğruna kaynakları heba ettikleri teşhis budur.

Anlaşılması gereken birinci nokta, eğitimin insanları bilgilendirmek için yapılmayacağı, çeşitli bilgi kaynaklarından edinilebilecek bilgilerin nasıl kullanılabilceğinin öğrenilmesi için yapılması gerektiğidir. Bu ikisi arasındaki fark, *elma* ile *cesaret* arasındaki farktan daha büyüktür.

İkinci anlaşılması gereken nokta ise, dünyaya gelen her insan yavrusunun sıfır yaşında olmadığı, beş milyon yıllık bir doğal öğrenme yöntemiyle eğitildikten sonra kısacık bir süre kalmak üzere dünyaya geldiğidir. Onda zaten var olan doğal öğrenme yeteneği -ki bu oyuna dayanır- ve yaratıcılığı hiçe saymak ve ezber denilen yöntemle yaratıcılığını tahrip edip sonra da uyduruk metotlarla bir şeyler öğretmeye kalkmak bu büyük sistemi hiç mi hiç anlamamış olmak demektir.

Eğitime katkıda bulunmak isteyenler ve özellikle de elinde büyük kaynaklar bulunduranlar bu gerçekleri anlamak zorundadırlar. Çünkü o kaynaklar aslında bu toplumun tümünün kaynaklarıdır.

Salı, 13 Şubat 1996

TEVHİD-İ TEDRİSAT

«Öğretim Birliği» anlamına gelen Tevhid-i Tedrisat, acaba niçin gerekli görülüp bir yasa ile yaşama geçirilmiştir? Bunun yanıtı oldukça basittir: çünkü, bir yanda dini diğer yanda ise laik temele dayalı ikili bir öğrenim sistemi, iki ayrı dünya görüşüne sahip insanların yetişmesine neden olur ve sonuçta bu insanlar aynı yerde birlikte yaşamakta güçlük çekerler! O halde, «öğretilecek» olanlar tek elden belirlenmeli ve bunun dışında «öğretim» önlenmelidir. Yasanın felsefesi budur.

«Öğretim Birliği» yasası yalnız dini ve laik eğitim ikilemini değil, kişilere öğretilmesi olası onlarca çeşit akıldışı bilginin de önünü kesmektedir. Bu mantık zinciri içinde bir kopukluk yoktur.

Bu optikle günümüze bakıldığında görülen, gerçekten de yasanın gerekçesini doğrulamaktadır. Bugün ülkemizde yalnız laik ve anti-laik eğitim değil daha başka eğitim türleri de fiilen yürürlüktedir.

Az sayıda kolej, öğrencilerine başka okullara girmede yüksek bir rekabet gücü kazandırmakta, büyük sayıda okul ise mezunlarına diploma vermekte ama herhangi bir yarışım gücü kazandıramamaktadır. Diğer yandan imam-hatip okulları, bir kesimin «dini temellere dayalı okul» ihtiyacını karşılarken, bunların dışında Kuran kursu adındaki kurumlarda ise başka öğretiler tedris edilmektedir. Bunların bir bölümü devletin denetimi altında Kuran öğretimi yapmakta, geri kalan kısmı ise kurulmak istenen bir başka rejim için insan malzemesi yetiştirmektedir.

Bir de bunların dışında, çeşitli okullarda müfredatın işlenmesi sırasında öğretmenlerin, okul yöneticilerinin siyasal tercihlerine göre ideolojik «öğretim» yapılmaktadır.

Dikkat edilirse bütün bunlar «öğretim birliği» yasası uyarınca olabilmekte ve yasa da bunu önleyememektedir. Bu aciz durumu dahi bu işin içinde bir yanlışlık olduğunu göstermektedir.

Sık sık gazete ve TV'lerde laik eğitim yandaşları ile karşıtlarının savları, tartışmaları yer almakta, taraflar birbirlerini kıyasıya suçlamakta, ama tarafların tümü birlikte eğitim sistemini ve bunu değiştirmeyen eğitim yönetimlerini suçlamaktadırlar.

Çocuklarının öğreneceklerinin dini inançlardan arındırılmış olmasını isteyen ana-babaların istekleri de, çocuklarının bir dini anlayış içinde diğer öğretmenleri öğrenmesini isteyen veliler de aslında kendi açılarından haklıdırlar. Bu farklı tercih sahiplerini «birlik» (dikkat! bütünlük değil) içinde tutmayı amaçlamış devlet ise, «itaatkar vatandaş» yetiştirmek gibi daha farklı bir hedef peşindedir.

Bu çok yönlü ateş altındaki eğitim yönetimleri de ne yapacağını şaşırılmış biçimde bir o yana bir bu yana yalpalayıp, esen rüzgarlara göre tarafları hoşnut etmeye çabalamaktadırlar. Mevcut resim budur.

Herhangi bir dogmanın esiri olmadan, «farklılıkların bütünlüğü» yaklaşımıyla bu resme bakıp bir çıkış arayan bir kimsenin durumu gerçekten zordur. Düşününüz ki, bir ülkenin tüm insanları tek merkezden belirlenecek ilkeler doğrultusunda eğitim görecekler, dolayısıyla sonuçta «tek tip» insanlar yetişecektir.

Bu ilke böyle değil de, yerel yönetimlere daha büyük

yetkiler verilip, merkezden de yalnızca, öğretilecek bilgilerin uyması gereken temel ilkelerin belirlenmesi şeklinde uygulansa dahi, sorun bitmeyecektir. Çünkü, yerel tercihler ancak teknik düzeyde olabilecek, ilkeler yine merkezi belirleneceği için bütün öğretilcekler yalnızca belirli alanlar içine sınırlanmış olacaktır.

Örneğin, çocuğunun dini öğrenim görmesini isteyen (ya da aksine istemeyen) ana-babanın önüne bu seçenekler konamayacak, bunun yerine yalnızca tarım, sanayi ya da yerel koşullara uygun bir başka alanı seçme şansı bulunacaktır.

Bütün bu açmazların altında yatan «**Kaynak Yanlış**», eğitimin, «**bilgileri kullanma sanatının edinilmesi**» için değil, «**bilgileri ve değer ölçülerini belleğe yerleştirmek**» için yapıldığı yanlış anlayıştır. Bu böyle kaldığı sürece, «belleğe hangi bilgi ve değerlerin yerleştirileceği» sürekli olarak bir mücadele konusu olacak ve devlet de haklı olarak bunu bir yasa ile düzenlemek gereğini duyacaktır.

Hangi değerlerin «**doğru**», «**iyi**» ve «**güzel**» olduğu, yani insanın evrene bakma biçimi ise, devlet dahil hiç kimsenin müdahale etmemesi gereken, kişilerin «en kişisel» alanıdır.

Kişilere, doğru, iyi ve güzellerin «öğretilmesi», bilim kurgu filmlerindeki, programlanan insanlara yapılan aşağılayıcı operasyonun aynısıdır.

Kişilerin belleklerine ezber ya da bir başka yolla bilgi yüklenmesi ise, onların bu değerli organlarının başka bir işe yaramayacağı -ve de yaramaması gerektiği- önyargısına dayalıdır.

Geleneksel eğitim sistemimizin bu değişmez amaçlarının kabul edilemezliğinin bir biçimde farkına varmış bulunan devlet idareleri, zorlamaya (cebir) dayanan bir araç geliştirmişler ve buna «öğretim» adını vermişlerdir. Kişiyе «rağmen», o istemese de bilgi ve değer belletme işi yapılacak, yani «öğretilecek»tir.

Geleneksel sistemimizin bu iki açmazı yani «bilgi ve değer belletme» ile «öğretme», bugün geldiğimiz kaotik eğitim ortamının başlıca nedenidir.

Bunun yerine önce, eğitimin, aile-okul-sosyal çevre arasında bölüştürülmesi zorunlu işlevlerden oluştuğu ve bu işlevlerden hiçbirisinin bir diğeriince üstlenilemeyeceği kabul edilmeli, okulun, bütün bu işlevlerden sorumlandırılması sevdasından vazgeçilmelidir. Okul, çalışan kadın için kreş, problemlı çocuk için baştan atma yeri ya da iyi ahlak sahibi olunacak bir din kurumu değıldir. Bunların hepsinin sorumluları ve yerleri ayındır.

Bu durumda okul, temizlikten trafik kurallarına uyuma, geometriden din ve ahlak a varıncaya dek ve çoğu da okulun işlevi olmayan görevlerle yüklenmemiş olacak, süresi ve maliyeti buna göre azalacaktır.

Ayrıca, bellekte tutulması gerekenlerin, kitap raflarında bulunabilecek olanlar değil, onların yaşam içinde nasıl kullanılabilceğı bilgisi olduğu da benimsendiğinde, bugünkünden tamamen farklı bir eğitim düzeni ortaya çıkacaktır.

Böyle bir eğitim düzeni, insanları «doğrular», «iyiler» ve «güzeller» konusunda koşullandırmayacak, sadece, çocuğun ailesi ya da kendisinin arzu ettiği bilgi-beceri-tutum ve davranışları **nasıl edinebileceğini**,

bunları yaşamında **nasıl kullanabileceğini** yani kısacası «düşünmeyi öğrenmesini» sağlayacak, daha da doğrusu bunu zorla yapmayacak -zaten de yapılamaz-, buna yardımcı olacaktır.

Bu tür bir «öğrenim» görmüş kişiler doğal olarak birbirlerinden farklı olacaklar, bir diğer deyimle farklılık bu kişilerin tepki gösterdikleri değil, bebekliklerinden itibaren alıştıkları bir özellik olacaktır. Bu tür bir sisteme sahip bir toplumda, «eğri», «topluma zararlı» ya da «akıldışı» öğretilerin «öğretilmesi» hemen hemen imkansızdır. Çünkü insanlar başlangıçtan beri, «istem dışı koşullandırma»nın (bugün buna eğitim deniliyor) bir insanlık ayıbı olduğunun farkına varmış, beyinlerini, bireysel tercihleri doğrultusunda kullanmanın tadına varmış olacaktırlar.

Böyle bir sistem içinde, dini, laik ya da bir başka anahtara göre bilgi edinmek isteyenler, bunu, başkalarını koşullandırmaya kalkışmadan bireysel olarak yapabileceklerdir.

Ortak toplum yaşamının kuralları ise, bireysel inanç ve tercihlerin farklılıklarından etkilenmeyecek biçimde, uzlaşma yoluyla belirlenecek, bu da toplumun yeni «**sosyal kontrat**»ı olacaktır.

Bu yaklaşımdan çıkar sağlanabileceği gibi, eğitimdeki mevcut kaostan çıkışın yolu, «eğitim birliği» kavramına sarılmak ya da onu terketmekten geçmemektedir. Çıkış yolu, okulda «**bilgi ve değer öğretmek**» değil, «**bunların kullanımının öğrenilmesine yardımcı olmak**» tan geçmektedir.

Tevhid ya da birlik zaten bu durumda kendiliğinden

sağlanacaktır. Çünkü insanların farklılaşmak istekleri, bilgi ve değerlerin nasıl edinilip kullanılacağına metodunda değil, bizzat bilgilerin ve değerlerin kendisindedir. Bilgi ve değer verilmeyeceğine göre, metot üzerinde birlik kendiliğinden sağlanmış olmaktadır. Ayrıca metot konusunda birlik bulunmasa dahi bu, bütünlüğü bozucu bir sorun değil, aksine gelişme sağlayıcı bir farklılıktır.

Yoksa, ezberlenmiş bir biçimde öğrenim birliğini savunmak ya da ona karşı çıkıp delmeye çalışmak eğitimdeki ve sosyal yaşamdaki kargaşayı daha da derinleştirecektir.

Cuma, 13 Ekim 1995

KÖR İNANÇ - SAĞLAM İNANÇ

“İnanç”, tanım olarak *bir düşünceye gönülden bağlılık* anlamına gelmektedir. Yani bağlılığın kaynağını akli gerekçeler değil gönülden gelen duygular beslemektedir.

Bilgilerini, zihnindeki karşıt ikili kutulara yerleştirmeye, bunların arasında bir “hiçlik” bulunduğu koşullandırılmış insanoğlu inanç ve akli da böyle karşıt koordinatlara yerleştirmiştir. Gerçekte ise ne inanç ne de akıl yoluyla üretilenler katışıksız değildirler. Her birinin içine bir diğerinden -değişik oranlarda da olsa- bir şeyler karışmıştır.

Örneğin “*Ahret günü inancı*” içinde, “*Dünya’da yapılanların karşılıksız kalamayacağı, çünkü böyle bir durumun Kuran’ın buyruğu olmasının (inanç) yanısıra, her fiziksel olayda kendini açıkça ortaya koyan dengeye kavuşma eğilimine aykırı olacağı.*” akli gerekçesi de bulunmaktadır.

Diğer taraftan, mesela yüksekten atılan bir cismin yere düşeceği akli bilgisinin temelinde, adına yerçekimi denilen ve nedeni henüz bilinmeyen bir etkinin bulunduğu “inancı” yatmaktadır. Gerçekte yerçekiminin ne olduğu, hatta cisimlerin düşmesine neden olan etkinin yerçekimi mi yoksa çok daha farklı bir neden mi olduğu henüz bilinmemekte, sadece şimdilik cisimlerin birbirlerini çektiğine inanılmaktadır.

Ortaçağda Dünya'nın öküz boynuzları arasında durduğu, öküzün başını sallamasının depremlere neden olduğu da oldukça iyi bir açıklamaydı ve o da inanca dayanıyordu. “*Öküzün boynuzlarında duran Dünya*”, “*cismi düşüren yerçekimi*” ve “*ahret günü*” düşüncelerinin hepsi birer

inanç olmasına rağmen aralarında fark olduğu bellidir. Bu fark, bu inançların her birinin içindeki akli içerik miktarının aynı olmayışından doğmaktadır. Bir başka deyimle, *öküzün boynuzundaki Dünya* inancı içinde akıl içeriği hemen hemen yok denecek kadar azdır. Çünkü bu inancı ortaya atanlar, aklın başlıca aracı olan merak (şüphe) yoluyla bu inancı test etmemişler, bir çeşit dövülüp güçlenmemiş ham demir gibi bırakmışlardır. Yerçekimi de bir inanç olmasına karşın, bilimin tüm araçları seferber edilerek “merak” testlerinden geçirilmiş, bir anlamda dövülüp sağlamlaştırılmıştır. Ama yine de inanca dayalı bir kısmı kalmıştır.

Bir düşünce, merak anlamındaki şüphecilik süzgecinden geçirilmeden olduğu gibi kabul edildiği takdirde buna “**kör inanç**”, merak süzgeçlerinden geçirile geçirile sağlamlaştıkça da buna “**sağlam inanç**” denilmelidir.

Genelleştirilerek denilebilir ki tüm bilgilerimizin birer akıl ve inanç bölümü vardır. Merak temelli şüphe, akıl bölümünü artırmaya, inanç bölümünü ise sağlamlaştırmaya çalışır.

İnsanoğlunun hedeflerinden birisi işte bu yolla düşünce ve bilgilerinin temellerini sağlamlaştırmaya çalışmaktır.

Buradan günlük yaşam için çıkarılabilecek somut sonuçlardan birisi eğitimle ilgilidir. Ezbere yani “kör inanca” dayalı eğitim sistemi, çocuklarımızın sağlam inanç sahibi olmalarının da, akli bilgileri özümleyebilmelerinin de başlıca engelidir.

Buradan çıkarılabilecek ikinci bir sonuç daha vardır: Yıllardır akıl ve inancın bağdaşmazlığı savunulmuş, akıl ve inanç yandaşları kamplara ayrılmıştır. Şimdi

görülmektedir ki akıl ve inanç birbiriyle bağdaşmaz değildir, hatta birbirlerinden ayrılmaları halinde anlamlarını kaybetmekte, aldatıcı içeriklere sahip hale gelmektedirler.

Yobazlık, bugüne kadar genellikle inanç kesiminde yer alan, akılcılığı reddeden kesimlerle bağdaştırılan bir kavramdı. Doğrusu ise şudur; gerek akıl gerek inanç kesiminde yer alıp, ama meraka dayalı şüpheciliği reddedip kendi doğrularının doğruluğunu sorgulamayı ve dolayısıyla da inançlarını sağlamlaştırmayı reddetmeye gerçek yobazlık demek gerekir.

Nedenini sorgulayıp sağlamlaştırılmaya çalışılmayan dini inançlar da, aynı biçimde savunulan laiklik de bu tanıma göre yobazlıktır. Hatta, şüpheden uzaklaşmış, alternatif düşünceleri dinlemeyen bilim de bir yobazlık türüdür ve kendisine yobazlık yakıştırılmadığı için en tehlikeli yobazlık türlerinden birisidir.

Akıl ve inancın kendine özgü özerk alanları bulunabilir. Ama net olarak görünen odur ki, bağdaşmayacağı savunulagelen akıl ve inanç aslında "bir" (yani aynı) değildir, ama bir "bütün"dür ve ayrılmazdır.

Akıl ve inancın "bütünlüğü", toplumumuzun ihtiyaç duyduğu bütünlüğün (dikkat! birliğin değil) esaslı parçalarından birisidir. Bunu içimize sindirdikten sonra daha genelleştirerek **farklılıkların bütünlüğü** kavramını anlamaya ve toplum yaşamımızın çeşitli kesitlerine uygulamaya çalışmalıyız.

Çıkış yolumuz hükümet kurma dedikodularında değil, «**farklılıkların bütünlüğü**»nde yatmaktadır.

Pazar, 22 Ekim 1995

AKILCILIK, SEZGISELLİK VE İNANÇ

Rönesans'tan bu yana gözde bir kavram olan *akılcılık* (nedensellik) artık yalnız değil. Düne kadar bir zaaf olarak değerlendirilen "*sezgileri uyarınca davranmak*" ise bugün artık yönetim araçlarından birisi ve de değerlilerinden birisi olarak kabul edilip kullanılıyor.

Dünlere kadar nedenselliğe dayalı düşünme stilinin alternatifini olarak görülen sezgisellik, böylece değer kazandığına göre acaba artık akılcılık değerini yitirdi mi?

İki şeyden ancak ve yalnız birisinin doğru olabileceği şeklindeki geleneksel genel kabulün tutsaklığından kurtularak bu soruya verilmesi gereken yanıt, akılcılık ve sezgiselliğin karşıt değil birbirini tamamlayan kavramlar olduğudur. Hatta denilebilir ki, bunlardan birisi olmaksızın oluşacak bir düşünme sürecinin eksik olması ihtimali çok yüksektir.

Burada açıklığa kavuşturulması gereken, hangisinin kullanılacağı değil, nedensellik ve sezgiselliğin uyum içinde nasıl kullanılacağıdır. Evet, nedensellik ve sezgisellik düşünme stillerinin her ikisine de ihtiyaç vardır. Ama nasıl?

İnsanoğlunun, duyuları yoluyla ancak birkaç boyutunu - o da insandan insana değişerek- algılayabildiği çok boyutlu evrenin gerçekliklerini akıl yoluyla değil ancak sezgilerimizle kavrayabiliriz. Aynen duyuların insandan insana farklı olması gibi, sezgilerin gücü ve kapsamı da kişiden kişiye değişmektedir.

Ama bu yolla gerçekleştirilebilen kavrayışın, tutum ve davranışlarımıza yansıtılması gerektiğinde -ki günlük

yaşam bu demektir- bir "dönüşüm" gerekecektir. İşte bu transformasyon, nedensellik yoluyla gerçekleştirilir. Ama bu defa da bütünüyle nedenselliğe kapılarak kavrayıştan uzaklaşma tehlikesi doğar. Bu yüzden de, sezgilerle kavranan gerçeklik parçasının akılcılık yoluyla günlük yaşama dönüştürülmesi süreci, yine sezgisel kavrayışla test edilmelidir.

Denilebilir ki, sezgisellik ve akılcılık bir çember üzerinde sürekli olarak birbirini izlemeli, birinin sonucu diğersince kontrol edilmelidir. Bir benzetmeyle, iki renk iplik (birisi akılcılığı diğeri de sezgiselliği temsil etsin) birlikte bir yumak haline gelmiştir ve hiçbir noktasında akıl ya da sezgi tek başına değildir.

Bu soyut yaklaşım, akılcılık mı sezgisellik mi tartışmasını ortadan kaldıracak, insanın iki önemli yeteneğini -ki bu ayrım da yapaydır- birleştirerek olayları daha iyi kavrayıp, uygun kararları vermesini kolaylaştıracaktır.

Kimi toplumlar, ortak yaşamlarını yalnız akılcılığa, bireysel yaşamlarını ise akıl ve sezgi bileşiminin kişisel tercihlerle bağlı kompozisyonlarına dayandırırken, bazı toplumlar ise ortak ve bireysel yaşamlarını yalnız sezgilere dayandırmışlardır.

Ortak yaşamlarına akılcılığı rehber alanlar, üzerinde kolayca uzlaşabildikleri kurallar geliştirebildikleri için çatışmasız toplum düzenleri kurabilmişler, ayrıca da böylelikle bireylerin akıl ve sezgi tercihlerini özgür kılabilmişlerdir.

Bütünüyle sezgisel kavrayışa dayalı ortak ve bireysel yaşam modelini seçen toplumlar ise, sezgilerin ifadesindeki imkansızlıklar nedeniyle toplum düzenini sağlayabil-

mek için inanç "kalıpları" geliştirmişler ve böylece fiiliyatta sezginin yani gerçek inancın yolunu kapatmışlardır.

Sezgiyi üstün tutmaya çalışırken onun yolunu kapatmış olmak, akıl ve sezginin uyum içinde birlikte kullanılmayışının bir sonucu olmuştur. Tabii ki benzer bir durum, yalnız akılcılığı rehber alıp sezgiyi dışlayan yaklaşım için de geçerli olup, sonuçta iki yaklaşım da akıl ve sezginin birlikte yaratabileceği yüksek kavrayış gücünden insanları mahrum etmektedir.

Laikliği laikperestlik, dindarlığı da dincilik olarak anlayıp topluma dayatmaya çalışanların aslında yaptıkları budur.

Pazartesi, 4 Temmuz 1994

“NİTELİK”, “DOKU” VE “İZLERİ”!

Giderek artan sayıda insan, birey ve kurum, yine giderek artan sorunlarımızı konuşuyor. Bu "konuşma"lar her ne kadar sorunların nedenlerine değil de hep çözümlerine yönelik ve dolayısıyla boş yere ise de, zaman ve enerji kaybı açısından aralarında bir fark yoktur.

Bu denli yoğunlaşmış sorunlarla başa çıkabilmek için önce onların "kimya"sını iyi anlamaya çalışmaktan, bazı özel gözlüklerle onları incelemeye çalışmaktan başka çare yoktur. Bu özel gözlüklerden birisi de, çeşitli sorunlarla insanlarımızın nitelikleri arasındaki ilişkiyi görmemizdir.

Bir tanım olarak "nitelik" deyiimiyle bir bireyin tutum ve davranışlarını belirleyen özelliklerinden başlıca dördü kastedilmektedir: Bireyin **zeka** düzeyi, **bilgi-becerisi**, **ruhsal sağlığı** ve **ahlak düzeyi** !

Zeka'nın kolay ölçülebilir bir özellik olmadığını, bireyin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve kültürel iklimden etkilendiğini, yine de kişilerin, sahip oldukları bilgi ve becerileri, içinde buldukları durumların gereklerine göre kullanabilme yeteneklerinin yani "zeka"larının çeşitlilik gösterdiği bilinmektedir.

Bilgi-beceri boyutu ise öğrenimle elde edilen özelliktir. Öğrenme yeteneği zeka ile ilişkili ise de, işin içine ezber girip "öğrenme"nin yerini "öğretme" alınca, zekadan hiç nasibini almamış kişilerin bile çok yüksek bilgi-beceri yüzeyine erişmeleri mümkün olabilmektedir.

Ruh sağlığı da zeka gibi, kolay ölçülebilir değildir. Ama bu, ruhsal sağlığın, *nitelik* içinde bir payı olmadığı

anlamına da gelmez. Ruh sağlığı bir bakıma bütün diğer özelliklerin içinde yer aldığı parantezin dışındaki genel çarpan gibidir.

Ahlak ise çeşitli dinler tarafından değişik kapsamlarda tanımlanmasına karşın, hemen tüm ahlak öğretilerinin ortak yanları vardır.

İnsanlar -belki de duyu organlarının yapıları nedeniyle- genellikle olayları -ne denli çok boyutlu olursa olsunlar- tek boyuta indirgemeye, böylece duyu organlarının algılama sınırları içine sokmaya çalışırlar. Örneğin "*filanı nasıl bilirsin?*" şeklindeki bir soruya "*iyidir*", "*yaramaz*" ya da "*eh!*" yollu cevap verilmesi, bu eğilimin bir ifadesidir. Gerçekte ise en az yukarıdaki dört boyutta cevap vermek ve mesela "*zeki, az bilgili, ruhsal sağlığı yerinde ve ahlaksızdır*" demek gerekirdi.

Kişinin bu dört özelliğinin kendi arasında derecelenebileceği dikkate alınırca yüzlerce "nitelik tipi"nin ortaya çıkacağı görülecektir.

Bu "tip"lerin en yararlı ve yararsızlarının hangileri olduğu sosyologların işidir. Ama herhalde tehlikeli tipler ruhsal sağlığı veya ahlaki bozuklar, en tehlikelileri ise hem ahlaksız ve hem de ruh sağlığı bozuk olanlardır.

Tek tek bireyler için söz konusu olan "nitelik" deyimini, o bireylerden oluşan bir toplum için "nitelik dokusu" halini almaktadır. Aynen atkı ve çözümlerden oluşan bir kumaşın dokusu gibi !

İnsanlar nasıl ki her dokundukları yere parmak izi bırakırlar ve uzman polisler de bunların üzerine bir toz döküp bu izleri görünür hale getirirlerse, benzer şekilde

herkes yaptığı (veya yap(a)madığı) işlerin üzerine niteliğinin bir "iz"ini bırakır.

Toplum sorunlarımızın üzerlerindeki **"nitelik izleri"**ni kolayca görünür kılabilecek bir "toz" henüz icat edilmemiştir. Ama çaba gösteren herkes, trafik anarşisi içindeki ruhsal sağlık bozukluğu izlerini, bilgi-beceri eksikliğinin izlerini, ahlak yetersizliğinin izlerini yani nitelik dokusu yetersizliğinin izlerini kolayca görebilir. Tüm sorunlarımız bu optikle incelendiğinde üzerlerindeki nitelik dokusu yetersizliğinin izleri görülecektir.

Sorunlarımızı çözmek isteyenler içinde *"ben zaten biliyorum ama çözüm bulamıyorum"* diye direnen ümitsiz tipler hariç, onları önce anlamanın gerekli olduğunu idrak edenler için bu, önemli bir sorun çözme aracı değil midir ?

Pazar, 29 Ocak 1995

“EĞİTİM MESELESİ”, DAHA ÇOK “KAYNAK” AYIRARAK ÇÖZÜLEBİLİR (Mİ?)

Sezgisel düşünce'nin ihmal edilemez önemde bir düşünme biçimi olduğunu biliyoruz. Örneğin yönetim alanında, geçmişte sözü edilmeyen bu düşünme biçimi artık yaygın olarak kullanılıyor. Hatta çeşitli sorunların çözümünü için *sezgisel algoritmalar* geliştirilmiş bulunmaktadır.

Kullanımı tamamen kişisel yetilere bağlı bulunan *sezgisel düşünce*'nin, neredeyse ağır işçilik sayılabilecek *nedensel düşünce*'nin yerini bütünüyle yerini alamayışının başlıca nedeni, *sezgisel düşünce*'yi “doğru”dan kolayca saptırabilecek çok sayıda etkenin bulunmasıdır.

Sezgisel düşünce'nin ne denli yanıltıcı olabileceğini şaka yollu anlatan bir fıkra vardır: Bir kumarbaz bütün varlığını kaybedip yalnız bir otobüs parasıyla kumarhaneyi terkederken, içinden gelen bir ses “*rulete git ve otobüs paranı kırmızı beşe yatır!*” der. Adam sezgisine güvenir ve gerçekten de kazanır. İçindeki sese uyarak bir süre rulete devam eden kumarbaz sonunda bir servet kazanır ve evinin yolunu tutmak üzere ayrılırken içindeki ses yineler: “*tüm paranı siyah beşe yatır!*”. Adam tereddütsüz geri döner ve tüm parasını -otobüs parası da dahil- siyah beşe bastırır. Rulet döner döner ve kırmızı beşte durur. İçindeki ses kısa bir sessizlikten sonra şöyle der: “*tüh! Allah kahretsin!*” İnsana bazen “*vallahi*” dedirtecek kadar doğru görünen sezgilerin hiç de öyle olmayabileceği bundan güzel dile getirilebilir mi?

Eğitim "meselesi" denilen ve herkesin aynı Şeyi anladığı (ve de anlaması gerektiği) varsayılan "mesele"nin nasıl "halledilebileceği" konusunda yüzlerce formül ortaya konulmuŐ ve çoğu da -az çok- uygulanmıŐtır. Bu formüller çok çeŐitliyse de başlıcaları:

- okullaşma oranını artırmak,
- öğretmen maaşlarını artırmak,
- okul sayısını artırmak,
- öğretmen kalitesini artırmak

Şeklinde özetlenebilir. O halde, eğitim "meselesi" denilen ve hangi sorun söz konusu olsa hemen bir kalıp olarak önümüze sürülen "mesele", bu dört maddenin yeterince "artmamıŐ olması"dır. Pekiyi, Şöyle bir soru'nun cevabı acaba hiç merak edilmiş midir?

1985 yılında A.B.D.'de yayımlanan ve Amerikan eğitim sisteminin acımasız bir eleŐtirisini yapıp buna göre çözümler öneren "**Tehlikedeki Millet**" (*Nation at Risk*) baŐlıklı raporda, eğitim sorunlarının çözüümü için öngörülen kaynakların başında, "*ana ve babaların, çocuklarının daha iyi yetişmesi yolunda sahip oldukları güçlü doğal eğilim*" yer almaktadır.

Benzer bir eğilim net olarak ölkemizde de gözlenmektedir. Ama, kendisi neredeyse aç gezerken çocuklarının dershane ve okul ücretlerini gözünü kırpmadan ödemeyi bir ödev bilen insanlardan oluşan ulusumuz, bu dört maddenin gerektirdiği kaynağı ayırmamaktadır.

Hiç sorulmayan, hatta sormaktan özenle kaçınılan soru Şudur: Acaba, eğitim adını verdiğimiz süreçlerden geçen çocuk ve gençlerimizin yüzde kaçı, gerçek bir üretim yapabilecekleri bilgi-beceri, tutum ve davranışları kazanabilmektedir?

Bu soru'nun doğru yanıtını verebilecek bir istatistik

yoktur. Ama kaba gözlemler dahi bu oranın %10'lar dolayında olduğunu göstermektedir. Yüzbinlerce ailenin, çocuklarını, resmi eğitim kurumları yerine Kuran kursu adı altında faaliyet gösteren ve din eğitimiyle yakın-uzak bir ilişkisi bulunmayan yerlere göndermesinin anlamı acaba nedir?

Eğitim "meselesi" denilen ve herkesin kendine göre anlam yüklediği sorun aslında, bu denli para dökülen sürecin umulan yararları bir türlü sağlayamayışı değil midir?

Eğer ayırdığımız kaynaklar -ki tüm harcananlar dikkate alınırsa hiç de az değildir- beklediğimiz yararları sağlayamıyor, hatta istemediğimiz zararları (ezbercilik, kalıpcılık, diploma ardına sığınma, diplomayı, devletin kendine iş bulması ve ömür boyu bakması için bir emirname olarak görme, yuvarlak ve süslü söz üretme gibi- üretiyorsa, daha çok kaynak ayırmak, bu sonuçların daha da yaygınlaşmasına yol açmaz mı?

İnsanlarımız, somut olarak görmekte-dirler ki bu denli fedakarlıklarla ayrılan kaynaklar, eğitimcilerimizin vadettikleri yararları temin edememektedir. Bunun nedenlerini analiz etmek sokaktaki insanın işi değildir. Bu, eğitimle ilgilenenlerimizin işidir. Onlar ise bu sorudan ısrarla kaçınmakta, daha çok okul, daha yüksek maaş üzerinde diretmektedirler.

Benzer sorun yalnız eğitim meselesinde değil başka alanlarda da vardır. Araştırma-geliştirme de böyle bir kalıptır. Her sorun'un altından derhal, "*devlet AR-GE'ye yeterli kaynak ayırmıyor*" kalıbı çıkmaktadır. Ama ayrılan kaynakların ne kadar az işe yaradığını, büyük bir bölümünün seyahat masrafları, özel merak tatmini, üniversite ve araştırma kuruluşlarının özel girişimcilerle

haksız rekabet yaratması ve AR-GE ile ilgisi bulunmayan personelin cari giderlerine harcandığı, bunun niçin böyle olduğu kimse tarafından sorulmamaktadır.

Gerek eğitim gerek bilime daha çok kaynak ayrılmasını sağlayabilecek potansiyeller fazlasıyla vardır, ama ayrılmamaktadır. Bunun nedeni, fayda-maliyet kavramıyla açıklanmalıdır. Bu kadar (az) fayda için bu kadar (az) maliyete katlanılabilmektedir. Rasyonel insan davranışı da bunu gerektirmektedir.

Eğer faydayı artırabiliyorsak kaynaklar da artacaktır. Bunun içinse “doğru” soruları sormak, sezgilerimizi kullanmak ama onların doğruluğuna kendimizi kaptırarak başka sorulara kendimizi kapatmamak gerekir.

Bunu yapmak bize zaman kaybettirmez. Asıl zaman kaybı, doğru sanılan çözümleri uygulamak için kaynak tüketmek, daha da kötüsü insanların ümitlerini tüketmek ve sonunda “demek ki bu işleri kimse çözemezmiş, eğitim ve bilim denilen bunlarmış. O halde “başka” yollar daha iyidir” gibi bir düşünceye sapmalarına yol açmaktır. İstemeden de olsa fanatik akımlara bu şekilde yol açılmakta, onlar için uygun ortam hazırlanmaktadır. Geliniz “doğru” sorular sormaya başlayalım!

Pazar, 26 Şubat 1995

BELKİ DE SİZ ÇALIŞMALISINIZ!

Derslerinde başarısız olan çocuklara öğretmenleri, anneları ve aile yakınları tarafından verilen tek öğüt - bazen sopa ile de desteklenerek-, «çok çalış» tır.

İşyerinde, az iş üreten kişiye patronunun telkini de «çok çalış» tır.

TV ekranları yoluyla büyüklerimizin, ulusça geri kalış nedeni olarak anlattığı masal yine tembelliğimizle ilgilidir ve ilaç yine «çok çalışın»dır. Daha da genelleştirilerek her nerede bir başarısızlık varsa, yapılan telkin daima «çok çalış»tır.

Acaba çocuklar niçin derslerini çalışmazlar? Dahası niçin «çok» çalışmazlar? Çalışmak ile çok çalışmak arasındaki fark nedir?

Bilmem hiç, kendisine «çok çalış» denilen bir çocuğun yüzünü incelediniz mi? O güne kadar «anlamadım» demenin ahmaklık olduğu, bir şey anlanmasa bile anlanmış gibi yapmanın adet olduğu yolunda beyni yıkanıp koşullandırılmış olan çocuk, «çok çalış» talimatıyla ne denilmek istendiğini anlamamaktadır. Gözlerinden bunu okumak mümkündür. Ama diğer yandan bunu saklaması gerektiğinin de bilincindedir. Yüzündeki başka çizgilerle de onun mesajlarını vermektedir.

İşte çatışan bu iki duygu altında karmakarışık bir şekil alan yüzünün yanısıra, esas tahribat içeride olmaktadır. Başarısız olduğunu en yetkili ağızlardan -öğretmeni ve anne babası- duymuş bulunan çocuk kendisini suçlamaktadır. Yüzünde bunun işaretlerini de görebilirsiniz.

Bir çocuğu bu denli hırpalayan «çok çalış» mesajı aslında hiç de karmaşık değildir. Kendisine söylenen şudur: *Yazdırdıklarımı ve kitabından belirli yerleri, aklından çıkmayacak hale gelene kadar oku ve tekrarla. Sonra defter ve kitabını kapa hafif sesle tekrarla. Bunu birkaç defa yap. Hiç şaşırmadan tekrarlayabiliyorsan «çok çalışmış» sayılırsın. Arada unuttukların oluyorsa deme ki çalışmışsın ama «çok» çalışmamışsın. O halde yeniden «çalış». Yani ezberle!*

Fen dersleri için ise yalnız böyle çalışman yetmez. Metin kısımlarını aynen böyle «çalış». Problem kısmını ise, çok sayıda benzer problem bulup, onların dışında bir probleme rastlama şansın kalmayana dek örnek problem çözerek «çalış». Yani ezberle!

Öğretmenin ve velinin reçetesi budur. Bu reçetenin işe yarar bir reçete olduğunun kanıtı ise, her sınıfta ancak bir avuç bulunabilen yüksek ezberleme kapasitesine sahip çocuktur.

Çocuklarımıza, aklımıza gelen, sorun olduğunu ya da ileride olabileceğini düşündüğümüz her şeyi öğretmek üzere müfredat denilen çöplüğe boyuna bir şeyler sokuşturulur. Ama bir şey hariç. O «bir şey», yıllardır, ısrarla öğretilmekten kaçınılır. Bu, «öğrenmenin öğrenilmesi»dir.

Bu çok önemli becerinin öğretilmeyişinin nedeni acaba ne olabilir?

Hiçbir öğretmenin, hele hele hiçbir anne babanın çocuğuna bilerek böyle önemli bir beceriyi kazandırmamak gibi bir düşüncesi olamaz. Pekiyi o halde niçin «öğrenmeyi öğrenmek», hiçbir öğretmenin üzerinde durmadığı, çoğu anne ve babanın, bunun nasıl kazandırılacağı konusuna kafa yormadığı bir konudur.

Yoksa, her ağzını açışta kaç yıllık eğitimci olduğunu kafamıza kakan, eğitime ne denli meraklı olduğunu her fırsatta belirtmeyi bir görev sayan, unvanlarından yanlarına yanaşılmayan çok bilmişler, bu «öğrenmeyi öğrenme»nin nasıl öğretileceğini bilmi- yor olmasınlar!

Alfred North Whitehead, eğitimi şöyle tanımlıyor: *«Eğitim, bilgiyi kullanma sanatının kazanılmasıdır!»*

Keşke mümkün olsa da eğitimle uğraşan her kişiye ancak ve yalnız bu deyiş öğretilse ve okulların, bilgi edinecek yer değil o bilgiyi kullanma becerisinin edinildiği yer olduğu idrak ettirilebilse.

Eğer eğitimde bir şey yapılmak isteniliyorsa, başarısız denilen çocuklar incelenmelidir. Görülecektir ki, başarısız olanlar onlar değil, okulu «bilgi edinilecek yer», insan beynini de «bilgi depolanacak yer» olarak zannedenlerdir. Evet, birilerinin «çok çalışması» gerekiyor. Ama o birileri öğretmenler ile anne ve babalardır.

Ülkemizde başarılı insanların ya -bir yolla- çok iyi eğitim almış ya da bu çarka girip beynini donmaktan kurtarabilmiş kişiler arasından çıkması, ikisi arasında kalan ve nüfusun da en büyük bölümünü oluşturan kesimin, her sorununu, bir kurtarıncının çözmesini beklemesinin nedeni işte budur.

Pazar, 24 Eylül 1995

SON SÖZ YERİNE

GECEKONDULAR, HALI SAHALAR VE KURAN KURSLARI BİR ŞEYLER DİYOR !

Konut sorunu, toplumumuzun en eski meselelerinden birisidir. Nüfus artışı üzerine binen kırdan kente göç olgusu, konut sorununu bir *"gecekondu ile mücadele"* sorununa çevirmiştir. Her gün bir semtte gecekondu yıkmak isteyenlerle buna direnenlerin çatışma haberlerini okumaktayız.

Konut sorunu ile ilgili kamu kurumlarının yetkilileri, çeşitli yöntemlerle sorunu çözmeye çalışırlar. Hemen her türlü çare -birisi hariç- uygulanır ve iyi niyetlerle çaba harcanır. Uygulanmak istenen çözümler değişik olmasına karşın bir ortak yanı vardır: vatandaşa hazır konut -hem de her türlü konforu yerinde- anahtarını vermek ! Ancak, mevcut kaynaklar çok az sayıdaki talihli vatandaşa yetebildiği için genel ihtiyaç karşılanamaz.

Başka bir konu, insanlarımızın spor yapma ihtiyaçlarıdır. Her ne kadar *"Dünya'da spor, ahrette sağlık!"* gibi bir atasözümüz yoksa da, sporun ne denli önemli bir gereksinim olduğu çoğumuzca malumdur.

Bu konuyla da ilgili birçok kurum ve yetkili mevcut olup onlar da vatandaşın bu ihtiyacını karşılayabilmek için samimi çaba harcarlar. Bu alandaki çabalar da aynen konut konusunda olduğu gibi *"çeşitli"* olmasına karşın ortak yanı, devasa spor salonları, stadyumlar (bilhassa

olimpiyat köyleri) inşa etmeye çalışmak gibi, insanların gerçek ihtiyaçlarına cevap veremeyen yaklaşımlar olmasıdır.

Bir diğer konu, insanımızın hayatını kazanabileceği, diğer gereksinimlerini kazanabileceği bilgi ve becerilerin kazanılması sorunudur.

Bu konu devletimizin en önemli konusu olup bununla ilgili kurumların (ve yetkililerin) sayısı ise diğer sorunlarla uğraşanlarla karşılaştırılmayacak kadar çoktur. Onlar da çeşitli yollarla samimi çaba harcamaktadırlar.

Eğitim konusunda uygulanan yöntemler de “çeşitli” olmasına rağmen, onların da bir ortak yanı vardır: insanlarımızın gerçek ihtiyaçlarına cevap verememek !

Bu, birbiriyle ilgisiz üç konuda idareler genellikle vatandaşın gerçek ihtiyaçlarına cevap veremezken acaba vatandaşlar kendi kendilerine neler yapmaktadırlar?

Vatandaş, kendi çok sınırlı bilgisiyle ve bütün kaynaklarını seferber ederek *gecekond* inşa etmekte; son derece uygunsuz yerlerde, son derece uygunsuz saatlerde (mesela geceyarısı) ve son derece uygunsuz hava koşullarında (yağmur, kar altında ya da smog içinde) spor yapmak üzere *halı sahalar* oluşturmakta; bilgi-beceri kazanmaktan ümidini kesmiş durumda hiç olmazsa ölülerinin ardından bir-iki dua edebilsin diye çocuklarını mahalle aralarındaki *Kuran kursları*'na göndermektedir.

Bu üç örnek, insanlarımızın kendi kendilerine yaşadıklarını, kendilerine yardımcı olsun diye oluşturdukları, vergileriyle finanse ettikleri devletin hemen hiç bir katkı sağlayamadığını göstermektedir.

Bu işte bir yanlışlık vardır. Konut sorununu çözmek isteyenler, modelleri içine mutlaka geçekondu sisteminin gir-dilerini katmalıdırlar. Spor konusunun yetkilileri halı sa-halarda geceyarıları duman ve yağmur-kar altında top koşturanları daha dikkatle incelemelidirler. Eğitim konu-sunun sorumluluğunu taşıyanlar, insanlarımızın mahalle aralarında, ceplerinden para vererek oluşturdukları kurs-ları iska geçmemelidirler.

Kısacası, kamu yönetiminin herhangi bir noktasında rol almış ve de rol almaya istekli olanlar, sistem kurma ko-nusundaki bu bu olağanüstü beceriksizliklerini görmek, bunu kabul etmek ve sonra da bunu gidermek zorunda-dırlar.

İnsanlarımızın kendi göbeklerini kendilerinin kesmeleri ne yazık ki yalnızca bu üç alana özgü değildir. Adaletleri-ni kendileri dağıtmakta (kan davası), alacaklarını kendile-ri tahsil etmekte (çek-senet mafyası), *ombudsman* sis-temlerini kendileri işletmekte (gazetelerin “*gelirsem ağzını yurtarım*” köşeleri) ve daha da ilginç kendi yasalarını kendileri yapmaktadırlar (yasaları beğenmeyenlerin uy-mayışları bu demektir)..

Bu, devletin *de-facto* olarak *by-pass* edilmesidir. *Devlet güçlüdür* vs gibi sözlere artık kimse inanmamaktadır.

Kendini aydın olarak niteleyen, bu toplumun en pahalı yatırımları olan insanlarımıza düşen, bu gidişi seyretmek olamaz. *Devleti yeniden yapılandırmak*, artık kahvelere kadar girmiş bir laftır, ama şimdilik sadece laftır.

Aklı ve erdem'i kendine tek yol gösterici edinmemiş, siya-seti kendine, yakınlarına ve yandaşlarına çıkar sağlama

yolu olarak gören insanlarla *yeniden yapılanma* söz konusu olamaz.

Artık, *gelecek seçimde nasıl tekrar seçilirim* düşüncelerinin zamanı geçmiş, bir daha seçilirse de bir işe yarayabilecek noktalara doğru gidilmektedir.

Aklın başa toplanması gereken bir zaman var ise o zaman işte bu zamandır.

Çarşamba, 26 Ocak 1994

"BİREYLER VE TOPLUMLAR, SORUNLARINI ÇÖZMEYE **EZBER** DENİLEN ZİHİNSEL TUTSAKLIĞA HAYIR DİYEREK BAŞLAYABİLİRLER."

EZBERE HAYIR!

ÇÜNKÜ :

- * **MERAK**, KİŞİSEL GELİŞMENİN TEMELİDİR. **EZBER**, **MERAKI** YOK EDER.
- * **ÇARE BULUCLUK**, ESNEK DÜŞÜNCE GEREKTİRİR. **EZBER** ESNEK DÜŞÜNCEYİ DE YOK EDER.
- * **EZBER** BAŞKALARININ YARDIMINA MUHTAÇ İNSAN YETİŞTİRİR.

ISBN 975-10-1105-1

9 789751 011053